

Západočeská univerzita v Plzni
Filozofická fakulta

Diplomová práce

2018

Dominik Heller

Západočeská univerzita v Plzni

Filozofická fakulta

Diplomová práce

Regionální dopad geopolitického soupeření Indie

a Pákistánu

Dominik Heller

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Filozofická fakulta

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Regionální dopad geopolitického soupeření Indie
a Pákistánu**

Dominik Heller

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018

.....

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Davidu Šancovi, Ph.D., který mi svým vstřícným přístupem, odborným vedením a řadou věcných připomínek velice pomohl při jejím zpracování.

Veliké díky bych poté chtěl vyjádřit také své rodině za trpělivost a neutuchající podporu po celou dobu studia.

Obsah

1.	Úvod.....	10
2.	Realismus, neorealismus a koncepty rovnováhy moci a hrozeb	15
3.	Indicko-pákistánské vztahy v historické perspektivě	23
3.1.	První indicko-pákistánský konflikt o Kašmír.....	24
3.2.	Druhý indicko-pákistánský konflikt o Kašmír	26
3.3.	Bangladéšská válka za nezávislost	27
3.4.	Vzájemné vztahy po konci studené války, kárgilská krize a současnost	29
4.	Aplikace Waltova teoretického rámce	34
4.1.	Souhrnné mocenské kapacity	34
4.2.	Geografická proximita.....	36
4.3.	Ofenzivnost vojenských kapacit.....	36
4.4.	Vnímání ofenzivních záměrů	38
4.5.	Implikace Waltova teoretického rámce	40
5.	Geopolitické imperativy Indie a Pákistánu.....	42
6.	Analýza geopolitických aktivit Pákistánu v širším regionu	43
6.1.	Faktor čínsko-pákistánského spojení.....	43
6.1.1.	Čínsko-pákistánský ekonomický koridor.....	45
6.2.	Pákistánské aktivity v Indickém subkontinentu	49
6.3.	Pákistán, Střední Asie a afghánské dilema.....	53
6.3.1.	Asymetrické strategie v Afghánistánu	54
6.3.2.	Iniciativy ve Střední Asii	57
6.4.	Pákistánské vztahy se zeměmi v Perském zálivu.....	59
7.	Analýza geopolitických aktivit Indie v širším regionu.....	63
7.1.	Indie a posilování vazeb v „blízkém sousedství“	63
7.1.1.	„Neighbourhood First Policy“	64
7.2.	Indie a posilování vazeb v „širším sousedství“	69
7.2.1.	Faktor Írán.....	69
7.2.2.	Utěžování vztahů s Afghánistánem.....	73
7.2.3.	„Propojování“ Střední Asie.....	75
7.2.4.	Indické vztahy se zeměmi v Perském zálivu.....	78
8.	Závěr.....	83

9.	Literatura a prameny	90
10.	Resumé	109
11.	Přílohy	111

Seznam zkratek

ASEAN – Sdružení národů jihovýchodní Asie (*Association of South East Asian Nations*)

BIMSTEC – Iniciativa Bengálského zálivu pro multisektorovou technickou a ekonomickou spolupráci (*Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation*)

CENTO – Organizace centrální smlouvy (*Central Treaty Organization*)

CPEC – Čínsko-pákistánský ekonomický koridor (*China-Pakistan Economic Corridor*)

EAEU – Eurasijský ekonomický svaz (*Eurasian Economic Union*)

FDI – Přímé zahraniční investice (*Foreign Direct Investment*)

GCC – Rada pro spolupráci arabských států v Zálivu (*Gulf Cooperation Council*)

HuJIB – *Harkat ul-Jihad-al-Islami Bangladesh*

INSTC – Mezinárodní severo-jihní transportní koridor (*The International North-South Transport Corridor*)

IPI – Íránsko-pákistánsko-indický plynovod (*Iran–Pakistan–India Gas Pipeline*)

ISAF – Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly (*International Security Assistance Force*)

ISI – Pákistánská zpravodajská služba (*Inter-Services Intelligence*)

JI – *Jamaat-e-Islami*

JMB – *Jamaatul Mujahedin Bangladesh*

JMJB – *Jagrata Muslim Janata Bangladesh*

LTTE – Tygři osvobození tamilského Ílamu (*Liberation Tigers of Tamil Eelam*)

MAD – Vzájemně zaručené zničení (*Mutually Assured Destruction*)

MEIDP – Hlubokomořský plynovod z Blízkého východu do Indie (*Middle East to India Deepwater Pipeline*)

NATO – Severoatlantická aliance (*North Atlantic Treaty Organization*)

OBOR – Iniciativa pásu a cesty (*One Belt and One Road Initiative*)

OIC – Organizace islámské spolupráce (*Organisation of Islamic Cooperation*)

OSN – Organizace spojených národů (*United Nations*)

QTTA – Čtyřstranná dopravní a přepravní dohoda (*Quadrilateral Traffic in Transit Agreement*)

SAARC – Jihoasijské sdružení pro regionální spolupráci (*South Asian Association for Regional Cooperation*)

SAFTA – Jihoasijská zóna volného obchodu (*South Asian Free Trade Area*)

SCO – Šanghajská organizace pro spolupráci (*Shanghai Cooperation Organisation*)

SEATO – Organizace smlouvy pro jihovýchodní Asii (*Southeast Asia Treaty Organization*)

SLOC – Námořní komunikační linie (*Sea lines of communications*)

TAPI – Transafghánský plynovod (*Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India Pipeline*)

UNCIP – Komise OSN pro Indii a Pákistán (*United Nations Commission for India and Pakistan*)

1. Úvod

Vzájemné vztahy mezi Indií a Pákistánem přetrvávají značně vyhrocené již od dob vyhlášení nezávislosti obou zemí. Napětí mezi státy a jejich snaha o dosažení kýžené převahy nad svým protivníkem proto dlouhodobě ovlivňuje prostředí Indického subkontinentu a dotýká se i dalších regionů a aktérů. Hluboce zakořeněné nepřátelství, pramenící z hraničních sporů o území Kašmíru, stejně jako z náboženských i politických předsudků, přitom dále podněcuje indickou a pákistánskou stranu k zvyšování vlastních mocenských kapacit a pokusům o utužování vztahů s okolními geostrategicky významnými aktéry. Za tímto účelem tudíž uplatňují různorodých strategií a nástrojů, které se v rámci tohoto předkládaného textu pokusíme identifikovat a zároveň podrobněji přiblížit.

Cílem této diplomové práce je zjistit, jak geopolitické soupeření Indie a Pákistánu ovlivňuje přilehlé regiony a aktéry, a odhalit strategie, které Indie i Pákistán volí k posílení vlastních mocenských pozic v širším regionu, respektive k oslabení pozic svého nepřítele.

Za účelem naplnění a konkretizace daného cíle si přitom vytyčíme tři výzkumné otázky:

- Co motivuje Indii a Pákistán k vzájemnému geopolitickému soupeření?
- Jakým způsobem se projevuje indicko-pákistánská rivalita ve vztazích s aktéry širšího regionu?
- Kterými z teoretických konceptů tvrdého, měkkého či asymetrického vyvažování lze definovat strategie, jež Indie a/nebo Pákistán uplatňují?

V práci se budeme věnovat období po skončení studené války, kdy zánik bipolárního uspořádání otevřel prostor i ostatním aktérům k výraznější angažovanosti na mezinárodně-politické scéně. Konkrétněji se poté pokusíme omezit především na vývoj po přelomu tisíciletí, které s sebou přineslo novou, zato zcela klíčovou proměnnou do vzájemných vztahů námi zkoumaných aktérů. Podzemní jaderné testy provedené v květnu roku 1998 indickou stranou totiž

nenechaly na odvetu ze strany sousedního rivala Pákistánu dlouho čekat a řady exkluzivního klubu jaderných mocností se oficiálně rozšířily na sedm členů. Vzniklá indicko-pákistánská nukleární parita a zřejmé konsekvence přijaté strategie vzájemně zaručeného zničení (*Mutually Assured Destruction* – MAD) proto měly za následek situaci, v níž oba aktéři byli donuceni k přehodnocení a úpravě svých dosavadních taktik a aktivit. Zmíněná důležitost daného konfliktu pro okolní regiony tak dostala ještě významnější rozměr, neboť alespoň částečně odvrátila pozornost zkoumaných aktérů od prosté orientace na zvyšování vlastních vojenských kapacit i k jiným možnostem, jak vydobýt potenciální převahy. Jedna z takových eventualit se přitom skrývala právě v rámci užší orientace na státy sousedních oblastí, a to jak ve vojensko-bezpečnostních, tak i politicko-ekonomických otázkách.

Abychom však mohli podobné procesy v průběhu práce systematictěji sledovat, je třeba si v následných řádcích nejprve vymezit již několikrát zmíněný širší region. K tomuto kroku se jako jedna z vhodných variant nabízí možnost využít rozdělení světového prostoru do tzv. panregionů. Při jejich výběru přitom budeme vycházet z jedné, logické podmínky, která spočívá v geografické příležitosti daných panregionů k hranicím alespoň jednoho ze zkoumaných aktérů¹. Ve vztahu k tomuto předpokladu se tak mezi nabízené panregiony² řadí: panregion Indický subkontinent (Jižní Asie), panregion Blízký (Střední) východ, panregion Východní Asie (Dálný východ) a panregion Euroasie. Tento výčet však, vzhledem k rozsahu práce a snaze věnovat se analýze prostorových aktivit vybraných aktérů detailněji, přesahuje únosné meze daného textu, a proto je nezbytná ještě následná modifikace vybraných panregionů.

Jedinou výjimku v tomto smyslu bude tvořit panregion Indický subkontinent³, který jakožto „domovský“ region Indie a Pákistánu představuje zcela vitální oblast

¹ Tato podmínka se z našeho pohledu jeví jako zcela dostatečná, neboť napomáhá co nejpřehlednější i nejlépe uchopitelné definici pro účely této práce.

² Odlišností ve vymezení a konceptualizaci makroregionů/panregionů existuje samozřejmě velké množství. My využili obecně uznávanou definici Bořivoje Hnízda sepsanou v díle *Mezinárodní perspektivy politických regionů* (Hnízdo 1995: 64).

³ Robin Kvěš (2011: 145) z geopolitického hlediska za státy spadající pod daný panregion považuje: Pákistán, Indii, Nepál, Bhútán, Bangladěš, Srí Lanku, Maledivy a Myanmar.

zájmů obou aktérů v celém svém rozsahu. Ostatní vyjmenované panregiony poté již budou výrazněji zredukovány. Blízký východ uchopíme v hranicích regionu Perského zálivu⁴, a to především z důvodu jeho nezpochybnitelného geopolitického významu v otázkách energetické bezpečnosti. Euroasijský panregion poté omezíme pouze na oblast Střední Asie⁵, a to jak z obdobného důvodu jako v předchozím případě, tak také při pohledu na strategickou polohu tohoto regionu ve vztahu k hlavnímu ohnisku indicko-pákistánského konfliktu v Kašmíru. Stěžejní geografická pozice dále opodstatňuje doplnění našeho výčtu i o Afghánistán, přechodný region ležící na pomezí regionů Perského zálivu, Střední Asie a panregionu Indického subkontinentu. Poslední z nabízených panregionů poté představuje Východní Asie, kde pro kontext vzájemného soupeření sehrává zcela neopomenutelnou roli Čínská lidová republika (ČLR). Ta historicky utváří jeden z pólů tzv. indicko-pákistánsko-čínského strategického trojúhelníku a svými rostoucími aktivitami nejen v oblastech Jižní Asie, ale *de facto* v rámci celého nedefinovaného širšího regionu představuje klíčový faktor při analýze geopolitických aktivit Indie i Pákistánu napříč celým textem této práce.

Finální výčet námi definovaného širšího regionu tedy zahrnuje následující oblasti a aktéry:

- Čína;
- Indický subkontinent;
- Střední Asie;
- Afghánistán;
- Perský záliv.

Z předloženého výčtu zároveň vyplývá, že se práce nebude samostatně zabývat vztahy s ústředními globálními hráči, především Spojenými státy americkými (USA), příp. Ruskou federací. To však přirozeně neznamená, že jejich působení

⁴ Ve smyslu zemí při pobřeží Perského zálivu, tzn. Írán, Irák, Kuvajt, Bahrajn, Katar, Saudská Arábie, Spojené arabské emiráty a Omán.

⁵ Tedy pět postsovětských republik: Kazachstán, Turkmenistán, Uzbekistán, Kyrgyzstán a Tádžikistán.

nebude v kontextu jednotlivých oblastí adekvátně reflektováno, stejně jako jejich neoddiskutovatelný význam v rámci širšího uvažování o veškerých geostrategických rozhodnutích sledovaných aktérů.

V metodologické rovině bude poté naše práce koncipována jakožto teritoriálně omezená vícepřípadová studie⁶ analyzující projevy geopolitického soupeření mezi Indií a Pákistánem na případech vzájemných zahraničně-politických interakcí daných aktérů s vybranými okolními státy situovanými v přilehlých regionech.

Pro přehlednost bude tato diplomová práce členěna do několika kapitol. Teoretické jádro zaujmou východiska strukturálně-realistické teorie Kennetha N. Waltze a též vymezení konceptu rovnováhy moci (*balance of power*), respektive jeho pozdější modifikace v podobě rovnováhy hrozeb (*balance of threats*) od Stephena M. Walta. Ve snaze o komplexnost celého teoretického rámce bude následně pracováno ne jen s tradičním pojetím tzv. tvrdého vyvažování (*hard balancing*), ale i s poststudenoválečnými koncepty měkkého vyvažování (*soft balancing*) a asymetrického vyvažování (*asymmetric balancing*) od Thazhy V. Paula. Ty budou přitom použity, ve snaze uchopit počínání Pákistánu/Indie či obou z aktérů, jakožto nástroj pro identifikaci jimi uplatňovaných strategií.

Následovat bude stručné uvedení do problematiky znesvářených indicko-pákistánských vztahů v dějinné perspektivě, tedy od událostí druhé poloviny 40. let až po nuklearizaci na přelomu tisíciletí. Tato část se především pokusí shrnout ty nejvýznamnější historické události, data a souvislosti, čímž nám poskytne nezbytný kontextuální základ pro hlubší pochopení vzájemných komplikovaných vztahů mezi oběma aktéry.

Motivační faktory k výraznějším geopolitickým aktivitám v širším regionu, s cílem balancovat hrozbu ze strany svého nepřítele, budou následně uchopeny v další části práce. Zde bude využit nadefinovaný teoretický model S. M. Walta, který zároveň poslouží jako prostředek k analyzování mocenské

⁶ V anglické terminologii se můžeme setkat s pojmem „*small-N*“, příp. u většího počtu případů „*large-N*“, „*case study*“ či také obecněji „*multiple-case study*“ (Gerring 2011: 1137–1139).

(dis)proporcionality, ve smyslu realistického pojetí moci (*hard power*), mezi oběma aktéry.

V kontextu zde odhalených zjištění se tak bude následný obsah textu věnovat analýze toho, jakým způsobem Pákistán a Indie přistupují k okolním státům a oblastem námi vymezeného regionu, jaké zájmy svým počínáním sledují a jakých taktik při tom využívají. Jako první se přitom zaměříme na charakter pákistánských vztahů se sousední Čínou, kdy v kontextu představených teoretických a dějinných východisek rozkryjeme, proč sehrává tak centrální úlohu při formulaci vlastních zahraničně-politických strategií obou zemí. Následné oddíly poté již naváží detailnějším rozpracováním aktivit nejprve Pákistánu a poté Indie směrem k pro ně geostrategicky důležitým aktérům napříč oblastmi Indického subkontinentu, Střední Asie, Afghánistánu a Perského zálivu. V závěrečné kapitole práce se následně pokusíme zodpovědět na vytyčené otázky, ucelit stěžejní body a východiska naší analýzy, a naplnit tak tedy cíl naší práce.

Ve snaze zahrnout dostatečný rozsah kvalitní literatury a pramenů budeme pracovat se zdroji sahajícími od knižních publikací v podobě monografií i kolektivních sborníků po odborné články a periodika, a to převážně cizojazyčného charakteru. Jádrem teoretické části se konkrétně stanou díla *Theory of International Politics* (1979) od K. N. Waltze, *The Origins of Alliances* (1987) od S. M. Walta a *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century* (2004) od T. V. Paula a spoluautorů. Ve vztahu k analýze geopolitické roviny bude poté využito širokého spektra textů od autorů jako např. Stephen P. Cohen, David Scott, Harsh V. Pant, C. Christine Fair, Sumit Ganguly a dalších, specializujících se jak obecně na bezpečnostní problematiku jihoasijského regionu a přilehlých oblastí, tak také na dílčí fenomény vzájemné indicko-pákistánské rivality. Pro aktuální přesah daného tématu nebudou zároveň opomenuty ani internetové deníky a online zpravodajské portály. Mezi taková periodika můžeme namátkou zařadit třeba magazín *The Diplomat* orientující se na dění v celé asijsko-pacifické oblasti, ale přirozeně i celou řadu dalších.

2. Realismus, neorealismus a koncepty rovnováhy moci a hrozeb

Jeden z nejprominentnějších ideových rámců, který se kdy pokoušel o uchopení, vysvětlení a koneckonců též predikci východisek mezinárodní politiky, představilo na poli politického myšlení realistické paradigma. To svými kořeny, dle tvrzení mnohých autorů⁷, sahá až k myšlenkám velkých starověkých myslitelů, mezi nimiž tím nejcitovanějším je jméno antického dějepisce a velitele athénských vojenských sil v Peloponéských válkách Thúkýdida (Bagby 1994: 131). Jeho slavné dílo *Dějiny peloponéské války*, usilující o vysvětlení příčin tohoto konfliktu a analýzu vztahů mezi řeckými poleis a jejich spojeneckými svazky, totiž ukotvilo již v období 5. st. př. n. l. některá ze základních realistických východisek, na něž v průběhu staletí navazovali další klíčoví myslitelé dané tradice – od Niccola Machiavelliho přes Thomase Hobbesa až po Hanse Morgenthaua (Chiaruzzi 2011: 37–38).

Sdílené představy daných autorů o mezinárodní realitě, zahrnované nejčastěji pod proud tzv. klasického realismu, přitom spočívají v možnosti uvažovat o mezinárodně-politických procesech v kontextu objektivně poznatelných zákonitostí odrážejících „špatný“ charakter lidské přirozenosti. Člověk totiž v dílech zmíněných autorů zosobňuje sobecky jednajícího aktéra toužícího primárně po maximalizaci moci a generujícího vzájemné konflikty⁸. Neopodstatněně proto bývá tento proud realistické tradice označován též jako antropologický⁹ realismus stavící svou racionální teorii mezinárodní politiky na pomyslné analogii mezi jednáním jedinců ve společnosti a chováním států v mezinárodním prostředí (Morgenthau 2006: 4; Chiaruzzi 2011: 37–38).

⁷ Jako např. Paul R. Viotti, Mark V. Kauppi, Kenneth N. Waltz, Michael W. Doyle, Joseph S. Nye, Robert O. Keohane a další (Bagby 1994: 131).

⁸ „I put for a general inclination of all mankind a perpetual and restless desire of power after power, that ceaseth only in death“ (Hobbes 1651: 66).

⁹ Někteří autoři užívají i termínu psychologický (Chiaruzzi 2011: 38) či biologický realismus (Donnelly 2000: 11).

Souhrnně přitom můžeme základy tohoto přístupu definovat v rovině tří předpokladů: 1. *státocentrismus* – nejdůležitějšími aktéry mezinárodní politiky jsou státy; 2. *racionalita* – mezinárodní politika může být analyzována, jakoby státy představovaly unitární racionální aktéry, pečlivě přemítající nad náklady alternativních postupů a usilující o maximalizaci jejich předpokládaného užitku; 3. *moc* – státy usilují o moc (jak schopnost ovlivňovat druhé, tak i zdroje, jež mohou být využity k uplatnění vlivu) a kalkulují své zájmy z hlediska moci, ať už jako cíle, či jako nezbytného prostředku ke škále jiných cílů (Keohane 1986: 164–165).

Zcela převratnou a pro současnou podobu realismu naprosto určující se však stala až kniha *Theory of International Politics* (1979) od K. N. Waltze, jež jako první předložila systémovou teorii mezinárodní politiky označovanou jako strukturální realismus, příp. neorealismus. V ní rozpracoval Waltz své předchozí myšlenky sepsané již roku 1959 v díle *Man, State and War* a umístil na rozdíl od svých předchůdců příčiny mezinárodně-politických východisek – konkrétně tendenci k válečným konfliktům – do roviny tzv. třetího obrazu¹⁰, tedy do roviny systémové (Waltz 2001: 155–186).

„Systém je tvořen strukturou a interagujícími jednotkami. Struktura je systémovým komponentem, který umožňuje přemýšlet o systému jako celku¹¹“ (Waltz 1979: 79).

Strukturální teorie K. Waltze tudíž přinesla zcela zřejmý posun od Morgenthauových šesti principů politického realismu (Morgenthau 2006: 4–16), tzn. od poznání podstaty mezinárodní politiky ryze na základě porozumění charakteru systémových jednotek k charakteru, jímž disponuje struktura systému samá. Hlavní úkol jeho teorie proto spočinul v oproštění definice struktury od atributů interagujících aktérů, a tedy odlišení „proměnných“ na úrovni systému od

¹⁰ První obraz přiřazuje vysvětlující podstatu násilné lidské povaze, druhý obraz povaze (podobě) státního zřízení.

¹¹ „A system is composed of a structure and of interacting units. The structure is the system-wide component that makes it possible to think of the system as a whole“.

těch na úrovni jednotek¹² (Waltz 1979: 79). Waltz tímto odlišuje tzv. redukcionalistické teorie (jako klasický realismus) od systémových teorií (jako neorealismus) (Waltz 1979: 20–37, 60–78). K tomu Waltzovi dopomáhá uchopení duálního významu pojmu vztah (*relation*), jenž odkazuje nejen na skutečnost, že jednotky na sebe vzájemně působí, ale též jaké mají vůči sobě postavení. Právě ona druhá část poté není majetkem (vlastností) jednotek, ale náležitostí systému (Waltz 1979: 80).

„Struktura je definována uspořádáním svých částí. Pouze změny v uspořádání jsou strukturálními změnami¹³“ (Waltz 1979: 80).

Onen organizační princip mezinárodního systému tak reprezentuje první a zároveň klíčovou ze třech určujících složek Waltzovy definice struktury, jež stojí svými vlastnostmi v kontrastu k uspořádání vnitrostátní politiky. Zatímco totiž domácí politické struktury mají charakter hierarchického a centralizovaného uspořádání, plodící vztahy nadřazenosti a podřazenosti, mezinárodní systém je ze své podstaty anarchický a decentralizovaný, vládnou v něm vztahy koordinace a všechny jednotky systému jsou si formálně rovny. Absence nadřazené autority vynucující sjednaná pravidla tak ponechává mezinárodní prostředí ve stavu, kdy jedinou možností státu při ochraně své vlastní existence je spolehnout se pouze na sebe samého a jednat tzv. svépomocně (*self-help*). Druhý určující komponent mezinárodní struktury tudíž v důsledku představuje primární funkce státu zajistit si své vlastní přežití. Všechny státy proto usilují o maximalizaci své bezpečnosti, nikoli již tedy moci jako takové¹⁴, a svým jednáním tak vystupují prakticky jedny jako druhé (*like-units*). Poslední a zároveň také jedinou skutečnou proměnnou poté Waltz spatřuje v kontextu distribuce schopností mezi jednotkami systému. Tyto schopnosti pojmáme jako mocenské kapacity, jež jsou poměřovány vždy relativně

¹² Nutno podotknout, že Waltzova teorii zůstává v duchu klasického realismu jednoznačně státostředná. Stát je jediným suverénním aktérem, jenž definuje podmínky pro existenci a jednání ostatních aktérů (Waltz 1979: 95–96).

¹³ „Structure is defined by the arrangement of its parts. Only changes of arrangements are structural changes“.

¹⁴ Moc je v kontextu strukturálního realismu uchopována pouze jako jeden z možných prostředků dosažení bezpečnosti. „In anarchy, the security is the highest end“ (Waltz 1979: 126).

ve vztahu k ostatním jednotkám systému – pojem distribuce schopností tedy lze nahradit výrazem polarita systému (Waltz 1979: 81–99).

Vzhledem k tomu, že mezinárodní struktura setrvává vždy anarchická a jednotky v rámci dané struktury funkčně indiferentní (nedochází u nich ke specializované dělbě práce jako v kontextu hierarchického domácího politického systému) zůstává rozložení moci jediným faktorem, jenž mohou aktéři mezinárodního systému korigovat. Waltz postuluje, že optimální strategii v této konstelaci představuje vyvažování (*balancing*) – jak skrze zvyšování vlastních vojenských a ekonomických kapacit (vnitřní snaha/vyvažování), tak posílením a rozšířením jedné aliance či oslabením a zmenšením jiné (vnější snaha/vyvažování) – a teorie rovnováhy moci je tudíž přirozeným rozvinutím jeho systémové teorie (Waltz 1979: 118, 129). Tím se Waltz řadí mezi autory tzv. defenzivního (strukturálního) realismu, neboť v případě, kdy moc je pouhým užitečným prostředkem a ne cílem státních aktivit, jímž je bezpečnost, upřednostňují státy spojenectví se slabší z případných dvou koalic. Primární snahou je tak především zabránit mocenskému vzestupu ostatních, udržet si stávající pozici v systému a předejít nástupu světového hegemona (Waltz 1979: 126).

Přehodnocení Waltzových předpokladů o aliančním chování států zanesl do diskurzu disciplíny mezinárodních vztahů Stephen M. Walt v díle *The Origins of Alliances* (1987). Walt v knize zpochybňuje především interpretační potenciál konceptu rovnováhy moci postulovaného K. Waltzem, neboť dle jeho slov není schopen uspokojivě vysvětlit, proč státy v řadě případů volí možnost spolupracovat s mocnější z koalic, uplatňující tzv. strategii přitakávání (*bandwagoning*) právě na úkor vyvažování, respektive proč lze vůbec nalézt zřejmou disproportionálnost v kapacitách nepřátelených stran (např. za studené války) bez známek jakýchkoli „balančních“ přesunů mezi aktéry obou bloků. Jako řešení proto Walt předkládá vlastní teorii, kterou nazývá rovnováhou hrozeb (Walt 1987: x). Státy tak v daném případě nevyvažují aktéra s převažujícími mocenskými kapacitami, ale aktéra vnímaného jako největší hrozbu. „Hrozby,

nikoli moc samá, jsou rozhodujícími¹⁵“ (Walt 1987: vi). Příliš zjednodušující a úspornou neorealisticou teorií, opírající se pouze o rozložení moci v systému, proto Walt rozšiřuje a zároveň „zjemňuje“ doplněním dalších vysvětlujících proměnných. Mimo tzv. souhrnných mocenských kapacit, tak pod pojem „hrozba“ přiřazuje též geografickou blízkost, ofenzivnost vojenských kapacit a vnímané (agresivní) záměry (Walt 1987: 21–22).

Vzhledem k tomu, že Waltova teorie bude v naší práci sehrávat ústřední roli, jeví se nyní jako nezbytné jednotlivé zdroje hrozeb operacionalizovat. První zdroj, agregovanou moc státu, sám Walt definuje velikostí populace, rozlohou území, průmyslovými (ekonomickými) a vojenskými kapacitami, a technologickou vyspělostí¹⁶ (Walt 1987: 22). Byť tento výčet v jeho knize slouží spíše pouze jako ilustrativní, vystihuje ve své podstatě základní představy o materiální bázi moci v kontextu realistické tradice. Obdobně totiž základní složky moci konstituoval již např. H. Morgenthau¹⁷ či K. N. Waltz¹⁸ a nenabízí se tedy příliš protiargumentů, proč jeho trefnou „definici“ pro naše účely nepřevzít. Druhý určující zdroj hrozby poté zastupuje geografická proximita mezi aktéry, a to z důvodu, že „[...] schopnost projektovat moc se snižuje se vzdáleností, státy které jsou blízko, znamenají větší hrozbu než ty, které jsou daleko¹⁹“ (Walt 1987: 23). Blízkost hrozby je přitom logicky spjata jak s celkovými materiálními kapacitami, tak taktéž s jejich ofenzivním potenciálem. Ten ve Waltově podání zahrnuje takové vojenské síly, jež disponují způsobilostí ohrozit suverenitu či teritoriální integritu (přežití) jiného státu za okolností „akceptovatelných nákladů“ (Walt 1987: 24). Ve vztahu k naší práci se tedy zaměříme především na poměr velikostí a kvality jednotlivých složek indické a pákistánské armády – tzn. vojenské techniky a personálu – použitelných pro potenciální útok či nutnost okamžité mobilizace, a

¹⁵ „Threats, not power alone, are crucial.“

¹⁶ Primárně ve vztahu k armádní výbavě.

¹⁷ Morgenthau hovoří navíc ještě o morálce a charakteru národa, kvalitě diplomacie a geografii (Morgenthau 2006: 127–169), které však ve většině ohledů přibližují následně ze zdrojů hrozeb.

¹⁸ „Their rank depends on how they score on all of the following items: size of the population and territory, resource endowment, economic capability, military strength, political stability and competence“ (Waltz 1979: 131).

¹⁹ „[...] the ability to project power declines with distance, states that are nearby pose a greater threat than those that are far away.“

zároveň též na případné schopnosti ohrozit nepřítele i prostředky nekonvenčního bojového charakteru²⁰. Závěrečnou proměnnou v podobě vnímání (agresivních) záměrů mezi zkoumanými aktéry nastíníme již v kontextu historické kapitoly, přičemž její východiska o vzájemné percepci se pokusíme dále rozkrýt i v rovině oficiálních postojů vrcholných představitelů daných států a hlavně v intencích vojensko-bezpečnostních doktrín a dokumentů.

O přiblížení konceptu vyvažování realitě 21. století, ve snaze přesněji reflektovat různorodé strategie aktérů na systémové i subsystémové úrovni, se přičinil americký autor Thazha V. Paul (Paul 2004: 4). Ten konstatuje, že bez ohledu na to, zda se stát pokouší o vyrovnání/snížení schopností mocnějšího, či hrozícího aktéra, využívá stále častěji mnohem komplexnějších způsobů, než bere do úvahy klasická realistická i neorealistická tradice. Paul proto předkládá tři možné varianty, jež státy, v řadě případů i kombinovaně, uplatňují jakožto zahraničně-politické strategie. Tradiční pojetí tohoto konceptu při tom shrnuje pod pojem tzv. tvrdého vyvažování (*hard balancing*), které státy prosazují v prostředí intenzivní, otevřené mezistátní rivality, kdy se uchylují jak k masivnímu budování a modernizaci vlastních vojenských kapacit, tak také k vytváření a udržování formálních aliančních paktů, aby co nejrychleji srovnaly disproporci v mocenské výkonnosti k jejich klíčovému soupeři (Paul 2004: 3, 13–14). Nový koncept tzv. měkkého vyvažování (*soft balancing*) poté naopak zahrnuje latentní taktiky, které nejsou spojované přímo s formálními spojenectvími, ale spíše s limitovanými bezpečnostními ujednáními a mezinárodními dohodami, *ad hoc* společně koordinovanými vojenskými cvičeními či kooperací v mezinárodních organizacích (Paul 2004: 3, 13–14). V kontextu těchto aktivit zároveň dostává významný prostor i nevojenská rovina vzájemné spolupráce, kdy stále podstatnější roli sehrávají globalizační tlaky a vzestup důležitosti (geo)ekonomických otázek. Robert A. Pape, jemuž bývá s Paulem často připisováno spoluautorství dané varianty, tak dokonce definuje měkké vyvažování jako primárně nevojenskou strategii, při níž státy užívají ekonomických, diplomatických a „institucionálních“

²⁰ Např. různými subversivními aktivitami – terorismus, guerillová válka atp.

postupů ve snaze maximálně limitovat mocenský vzestup svého soupeře²¹ (Pape 2005: 9–10). Vnitřní stránka vyvažování zůstává pak v této rovině pouze limitovaná, plnící převážně preventivní funkci, což odráží nastalou situaci latentního, nikoli otevřeného soupeření (Paul 2004: 3, 13). Třetí a poslední možnost jak postupovat, nabízí dle Paula tzv. asymetrické vyvažování (*asymmetric balancing*). To popisuje úsilí národních států balancovat či přímo zneškodnit nepřímé zdroje hrozby představované nestátními aktéry (jako např. teroristické skupiny), které nedokáží napadnout své cíle za využití konvenčních vojenských prostředků (armády) nebo strategií. V převrácené logice tedy asymetrické vyvažování odkazuje ke snaze nestátních aktérů a států podporujících, sponzorujících a využívajících takovýchto skupin jako „zástupné bojové oddíly“ narušovat prostřednictvím zmíněných taktik vnitřní stabilitu a mocenské postavení nepoměrně silnějšího protivníka (Paul 2004: 3, 13, 16).

²¹ My v tomto ohledu tedy obě definice skombinujeme, tzn., že budeme pracovat s myšlenkou omezeného vojenského posilování T. V. Paula, ale i zapojováním dalších dimenzí, jež zmiňuje R. A. Pape.

Shrnutí hlavních odlišností mezi danými koncepty přináší přehledně následná tabulka:

Balancing Behavior		
	<i>Nature of Rivalry</i>	<i>Key Strategies</i>
<i>Hard Balancing</i>	Intense, open, often zero sum. Relative gains matter most.	Open arms buildup, formal alliances, or both.
<i>Soft Balancing</i>	Submerged, non-zero sum. Relative gains of limited concern for now.	Limited arms buildup. Informal, tacit, or ad hoc security understandings among affected states, within or outside of international institutions. Preventive strategy.
<i>Asymmetric Balancing</i>	By state or non-state actors (e.g., terrorists). Rivalry intense, although latter are elusive actors.	Non-state actors and their state sponsors pursue asymmetric strategies; state actors follow mixture of traditional and nontraditional strategies to counter threat.

(Paul 2004: 13).

3. Indicko-pákistánské vztahy v historické perspektivě

Když úderem půlnoci ze 14. na 15. srpna 1947 zanikl tzv. Britský Rádž, vznikla na jeho místě dle náboženského klíče dvě nezávislá dominia – převážně hinduistická Indie a muslimský Pákistán. Jak stanovil Zákon o nezávislosti Indie, schválený britským parlamentem necelý měsíc před oficiálním vyhlášením samostatnosti, dostala demarkaci hraničních linií na starost komise pod předsednictvím sira Cyrila Radcliffa. Výsledkem její pětítýdenní činnosti se stala závěrečná zpráva, známá jako *Radcliff Award*, obsahující soubory map a doprovodný komentář, s jejímž zněním byly však vlády obou zemí seznámeny až 16. srpna a veřejnost ještě o den později. Uměle vytvořené hranice, oddělující nově etablovaný Indický svaz od Západního a Východního Pákistánu, tak přerušily ze dne na den životně důležité komunikační kanály, odřízly průmyslová centra od zdrojů surovin a pěstitelské oblasti od hlavních odbytišť. Rozdělení země avšak především znamenalo uvedení do pohybu obrovské masy obyvatel, kteří se náhle ocitli na té „nesprávné“ straně hranice. Tento hromadný exodus navíc doprovázela vlna nábožensky motivovaného násilí, jež se postupně rozšířilo z pohraničních oblastí i do indického vnitrozemí. Pogromy mezi vyznavači odlišných náboženských komunit si tak v důsledku, dle nejčastějších odhadů, vyžádaly na stovky tisíc obětí (Filipský 2008: 111).

Společně s ustavením plně samosprávných, nezávislých vlád v Britské Indii zároveň zcela zanikla svrchovanost vlády Jeho Veličenstva nad stovkami indických knížecích států, stejně jako práva těchto států ve vztahu k britské koruně. Snahy některých knížecích vládců zachovat si nezávislost proto definitivně utnul tzv. *Mountbattenův plán*²², z něhož vyplývalo, že Velká Británie přizná mezinárodně-politickou subjektivitu pouze nástupnické Indie a Pákistánu. Pro nerealistické vyhlídky na vlastní stát tak podepsala většina z nich k 15. srpnu 1947 akt o přistoupení (*Instrument of Accession*) k některému z dvou nástupnických

²² Pojmenovaný podle posledního indického místokrále Louise Mountbattena.

dominií. Z těch, jež se nesmířili s vidinou ztráty výsadního mocenského postavení, a jež vytrvale vzdorovali tlakům na integraci, se nejsložitějším a pro problematiku indicko-pákistánských vztahů následných sedmdesáti let nejvýznamnějším stal případ knížecího státu Džammú a Kašmír v čele s maharádžou Hari Singhem (Holman 2003: 822).

3.1. První indicko-pákistánský konflikt o Kašmír

Knížectví Džammú a Kašmír, rozprostírající se na jih od Tibetu a Číny a nově též na východ od čerstvě přidružených pákistánských území, respektive tedy na sever od těch indických, ovládala již od roku 1846 hinduistická dynastie Dógrů. Její poddané však z více jak tří čtvrtin představovali vyznavači Islámu, a i proto se v létě roku 1947 ocitl kašmírský maharádža ve velmi nesnadném postavení. Případné přidružení jeho státu k Indii by totiž znamenalo nejenom rozplynutí kýžené vidiny nezávislosti, ale zcela jistě i hrozbu násilných protestů napříč danými segmenty kašmírské populace. S podporou britských a amerických politiků, kteří si v jeho knížecím státě s významnou strategickou polohou v těsném sousedství čínských i tehdejších sovětských hranic chtěli udržet svůj vliv, tak žádal politickou nezávislost (Marek 2003: 237).

Podle názoru pákistánských představitelů ovšem mělo celé kašmírské území připadnout právě na základě náboženské afiliace pod jejich správu, a tak, přes uzavření předběžné dohody o zachování statusu quo, omezili za nedlouho dodávky strategických surovin, proviantu a nakonec se uchýlili i k vyvinutí vojenského nátlaku, vše s cílem donutit hinduistického vládce k přidružení. V říjnu roku 1947 proto napadli, na své poměry moderně vyzbrojení, členové paštunských horských kmenů jeho stát z pákistánského území a hrozilo, že během několika dní obsadí i hlavní město Šrínagar. Invaze by patrně splnila svůj politický účel, nebýt tradiční zvyklosti invazivních horalů důkladně drancovat přepadená území. Takto ale maharádža získal čas na rozmyšlenou a záhy požádal indickou vládu o pomoc. Poté co 26. října 1947 podepsal „asociační úmluvu“ s Indií, Nehruova vláda v reakci okamžitě vyslala podpůrné vojenské jednotky. Tak začala nevyhlášená

válka, do níž se na pákistánské straně mimo horalů zapojily také oddíly muslimských dobrovolníků a brzy i jednotky pravidelné pákistánské armády (Holman 2003: 824).

Tuhé boje v kašmírských horách nakonec trvaly více než rok a přiměly Indii k žádosti o zákrok Organizace spojených národů (OSN), jež rozhodnutím Rady bezpečnosti ustavila zvláštní komisi pro Indii a Pákistán (*United Nations Commission for India and Pakistan – UNCIP*)²³. Na návrh této komise byla 1. ledna 1949 zastavena palba a později vytvořena linie příměří (*ceasefire line*)²⁴, která ve víceméně totožné podobě rozděluje dodnes Džammú a Kašmír na dvě nestejně velké části. Pod indickou správou zůstalo zhruba 63 % původní rozlohy včetně Kašmírské kotliny a části Ladaku, Pákistánci ovládli tzv. Svobodný Kašmír (*Ázád Kašmír*) ležící severně a západně od dělící linie²⁵ (Filipský 2008: 114–115). Po ukončení války sice proběhla řada jednání o referendu, požadovaném převážně pákistánskou stranou i rezolucemi OSN, a možnosti opětovně sjednotit rozdělená území, to se však nikdy nepovedlo uskutečnit. Ba naopak, napnuté vztahy mezi novými sousedy se nadále komplikovaly.

Kromě Kašmíru šlo zejména o vytyčení hranic v těžce dostupných bažinatých oblastech v provincii Sindh, dále o knížecí státečky Džúnágarhu a Mánavádaru v Gudžarátu, o rozdělování vody z paňdžábských řek i z Gangy k zavlažování v pohraničních oblastech či v neposlední řadě také o status náboženských menšin, kterých v obou zemích stále zůstávalo na několik milionů. Většina z těchto problémů setrvala po mnoho let nevyřešena a některé z nich se znovu a znovu vracely v jiné podobě. Sotva se tak např. podařilo dosáhnout dohody o rozdělení klíčových částí průtoku řeky Indus²⁶, už nastaly vleklé spory o indickou přehradu Farakka na Ganze (Marek 2003: 237–238, 254).

²³ Na indický návrh se členem komise stalo vedle Argentiny, Belgie, Kolumbie a USA též Československo, a v jejím čele dokonce stanul bývalý československý diplomat Josef Korbel, otec pozdější americké ministryně zahraničí Madeleine Albrightové.

²⁴ Od roku 1972 se, na základě dohody ze Šimly, přejmenovala na „linii kontroly“ (*Line of Control*).

²⁵ Viz příloha 1.

²⁶ Vzájemné dohody o ohleduplném využívání bylo dosaženo v roce 1960 podpisem tzv. *Indus Waters Treaty*. Do dnešních dnů však tato problematika vyvolává napětí a otázky po její revizi ve vlastní prospěch zaznívají od politických zástupců obou táborů.

Nestabilní vnitroregionální situace se proto odrazila i v zahraničně-politické orientaci obou zemí. Zatímco Pákistán se, v kolotoči politických krizí po smrti otce zakladatele pákistánského státu a ideového vůdce Muslimské ligy Muhammada A. Džinnáha, stále více koncentroval na spolupráci se západními mocnostmi, Indie v čele Džaváharlálém Néhrú, premiérem a ministrem zahraničí v jedné osobě, prosazovala politiku zásadní nezúčastněnosti a rozvíjela přátelské vztahy na základě *pañčšily* s Čínou. Počáteční indicko-čínská náklonost, vrcholící tibetskou dohodou z roku 1954, však brzy začala dostávat výrazné trhliny. Výsledkem se stala „kartografická válka“ o území Aksai Čin a Arunáčalpraděš na podzim roku 1962, jež skončila pro Indii a Néhrúa vojenským i politickým debaklem (Holman 2003: 837–838). Nastalá situace tak znovu otevřela prostor pro Pákistán, jenž díky mohutným hospodářským a vojenským subvencím od Spojených států amerických, hýčkajícím si svého klíčového spojence v týlu nepřítel²⁷, hodlal využít oslabení východního rivala jak k územním ziskům, tak i k oteplování vztahů s velkým čínským bratrem (Marek 2003: 270).

3.2. Druhý indicko-pákistánský konflikt o Kašmír

První námluvy mezi pákistánskou a čínskou stranou se proto odehrály již 2. března 1963, kdy v Pekingu podepsaly obě strany dohodu o demarkaci společných hranic v oblasti Kašmíru. Podle ní ČLR postoupila režimu vojenské junty generála Ajjúba Chána necelé 2000 km² sporného území v severních oblastech výměnou za uznání úseků v Karákóramu ovládaných Čínou (Swami 2007: 51; Marek 2002: 105). Vzhledem k tomu, že obě tyto oblasti si nárokovala i Indie, nabírala vzájemná animozita na intenzitě.

K prvním pohraničním potyčkám došlo na jaře roku 1965 v neúrodných a špatně přístupných Kaččských slaniscích na pomezí indického svazového státu Gudžarát a bývalé pákistánské provincie Sindh. Boje netrvaly dlouho a skončily podepsáním mírové dohody v červnu 1965, staly se však pouhou předzvěstí budoucích událostí.

²⁷ Pákistán představoval jediný stát disponující členstvím jak v uskupení Bagdádský pakt, později Organizace centrální smlouvy (*Central Treaty Organization* – CENTO), tak v Organizaci smlouvy pro jihovýchodní Asii (*Southeast Asia Treaty Organization* – SEATO).

Už 1. září 1965 totiž zahájil Ajjúb pod hlavičkou „operace Grandslam“ tankovou ofenzívu severně od města Džammú s cílem odříznout daná území v úzkém jižním hrdle, ještě než se soupeř stihne vzpamatovat. Rozpoutala se další nevyhlášená válka, které se účastnily tankové i dělostřelecké jednotky, letectvo a námořnictvo obou zemí. Bojové akce trvaly tři týdny a ustaly až 22. září 1965, kdy obě strany přistoupily na příměří, zorganizované Radou bezpečnosti. Napětí tím ovšem odstraněno nebylo, neboť vojska zůstala v bojových postaveních a přestřelky pokračovaly až do konce roku 1965 (Filipský 2008: 124–125).

Po několika měsících zákulisních vyjednávání se za mediace Sovětského svazu počátkem roku 1966 sešla v uzbeckém Taškentu mírová konference. Podpis deklarace o „obnovení normálních a mírových vztahů“ mezi oběma zeměmi však přinesl pouze dočasný klid zbraní (Holman 2003: 840).

3.3. Bangladéšská válka za nezávislost

Východní Pákistán oddělovalo od západní části státu více než 2000 km široké pásmo v severní Indii. Jeho jediné pojítko se zbytkem území představoval pouze Islám, avšak historicky, etnicky, kulturně, hospodářsky i jazykově tvořil zcela svébytný celek. Počáteční nadšení a očekávání v kontextu založení samostatného státu tak brzy narazilo na realitu převážně diskriminační politiky ústřední vlády v Karáčí, později od roku 1966 v Islámábádu. Bengálsko bylo nedostatečně zastoupeno již v ústavodárném shromáždění a k naplnění ústředních požadavků na vytvoření federace nedošlo dříve než roku 1962. Ve vysokých úřednických postech, stejně jako těch důstojnických v armádě, dominovali však i nadále Západopákistánci a silícím hlasům po větší míře autonomie napomáhalo i nerovnoměrné přerozdělování národní produkce. Ústředním podnětem k otevřenému konfliktu se nakonec stala hlavně unifikační jazyková politika 50. a 60. let. Prosazování urdštiny jako jediného národního jazyka, byť jím ve východní části hovořilo méně než 1 % obyvatel, šlo navíc ruku v ruce s islamizací a požadavky zavést v Pákistánu náboženské právo (*šari'a*). Ačkoliv fundamentalistické tendence nepředstavovaly slabý proud ani v Bengálsku,

postavila se většina lokálních zástupců uvnitř Muslimské ligy proti, a to především právě z jazykových důvodů (Knotková-Čapková 2005: 47–48).

Když tedy na konci 60. let byl opět v Pákistánu proveden vojenský převrat a do politického i společenského života znovu násilně zasáhla armáda, stala se situace ve Východním Pákistánu neudržitelnou. Rozsáhlé ústavní změny akcentovala sekulární, centristická Lidová liga, jež si zajistila nadpoloviční většinu nejen v zákonodárném shromáždění ve východní části země, ale i celostátně. Nový prezident a generál A. M. Jahjá Chán avšak rázně odmítl veškeré požadavky²⁸ separatistů a koncem března 1971 vydal podnět jednotkám v Dháce k vojenskému zákroku, který přerostl v krvavé masakry. Občanská válka se přitom přirozeně dotkla i „vklíněné“ Indie, do níž během osmi měsíců stanného práva a vojenských operací proti opozici uprchlo na 10 milionů lidí (Filipský 2008: 128).

Indie tak získala, nemluvě o tradičně protipákistánském postoji, na vyřešení situace ve východním Bengálsku osobní zájem. Povolila proto nejen zformování prozatímní bangladéšské vlády v Kalkatě, ale zahájila i výcvik partyzánských oddílů, které se následně hbitě vracely na bangladéšské území. I z těchto důvodů Pákistán počátkem prosince 1971 provedl sérii leteckých úderů na indická armádní zařízení při západních hranicích a současně začal s ostřelováním indických pozic v Kašmíru. Indie odpověděla masivním vpádem přes východní hranici a její vojsko až překvapivě rychle ovládlo celé území příštího Bangladéše. Hladké indické vítězství²⁹ bylo umožněno i díky diplomatické a materiální podpoře ze strany Sovětského svazu, s nímž první žena indické politiky Indíra Gándhiová upevnila daleko těsnější vazby, než naznačovaly oficiálně stále uplatňované zásady nezúčastněnosti, tolik propagované již zesnulým Nehrúem (Knotková-Čapková 2005: 56–57).

Třetí indicko-pákistánský konflikt avšak skončil především zdrcující porážkou pákistánské strany (bývalého Západního Pákistánu), již nepomohla ani aktivní

²⁸ Vrcholící *de facto* až nároky na úplnou nezávislost.

²⁹ Stvrzené 2. června 1972 dohodou v horském letovisku Šimly, podle níž Indie propustila na 90 000 válečných zajatců a souhlasila s vrácením 9000 km² pákistánského území, s výjimkou strategických obranných bodů v kárgilském sektoru v blízkosti linie kontroly v Kašmíru (Filipský 2008: 129).

podpora nového spojení Číny a v menší míře též Spojených států. Pákistán přišel svou porážkou o více než polovinu své populace, značnou porci vlastněného území, nejvýkonnější segmenty národní ekonomiky, a v důsledku i svou pozici největší muslimské země světa. Ještě daleko hlubším šrámem se však stala skutečnost, že prohra přišla z rukou úhlavního nepřítele, jemuž byla zároveň připuštěna i geopolitická dominance v jižní Asii³⁰. Neochvějná prestiž pákistánské armády a ideologické přesvědčení o nadřazenosti muslimských bojovníků nad „slabými a ustrašenými“ hindy tak byly na dlouhou dobu hluboce narušeny (Haqqani 2010: 86–87).

3.4. Vzájemné vztahy po konci studené války, kárgilská krize a současnost

V průběhu zbytku 70. a následně prakticky celá 80. léta nastal ve vzájemných vztazích mezi oběma rivaly relativní klid. Ojedinelé střety konvenčních sil indické a pákistánské armády se proto odehrály pouze v roce 1984 na Siačenském ledovci, kde ve výškách přesahujících i pět tisíc kilometrů došlo ke střetům o některá ze sporně vymezených území³¹. Mimo toho probíhaly pravidelné rozbroje jen tradičně na linii kontroly, kde pákistánskou stranou podněcovaní záškodníci podnikali skupinové i individuální přeshraniční akce. Částečnému uvolnění napětí a znovunastartování vzájemného dialogu navíc napomohlo zřízení Jihoasijského sdružení pro regionální spolupráci (*South Asian Association for Regional Cooperation – SAARC*), zprostředkovávající od roku 1985 pravidelné mezistátní konference (Dixit 2005: 248–252). Toto umírněnější mezidobí ovšem spíše než cokoli jiného odráželo fakt, že oba státy zůstávaly nuceně zaměstnány především výraznými vnitrostátními problémy způsobenými interními i externími vlivy.

V Pákistánu následovala po krátké civilní mezivládě znovu intervence armády a v pořadí již třetí a čtvrtý vojenský režim. Společensky problematickou se ukázala

³⁰ Ta byla potvrzena zahájením vlastního nukleárního programu a v květnu 1974 uskutečněním pěti podzemních „mírových“ jaderných výbuchů u Pókaranu v rádžasthánské poušti (Holman 2003: 843).

³¹ Indie nakonec úspěšně ovládla asi dvě třetiny z nich, byť strážní posádky obou zemí zůstávají v daných podmínkách přítomny dodnes.

jak hospodářská a sociální reforma, tak i rozsáhlá islamizační kampaň, nevybíravé potírání jakýchkoli demokratizačních nálad či národnostní a náboženské rozpory na různých místech země (Marek 2002: 116–131). Stabilitě nenapomohla ani sovětská invaze v Afghánistánu, která *de facto* otevřela novou bojovou frontu a odtrhla pozornost od východní hranice s Indií k té západní. Z Pákistánu se záhy stal hlavní koridor pro dodávky veškeré zbraňové techniky a podpůrného materiálu proti komunistické ofenzívě, proudících nejen ze západních zemí, ale v rámci ochrany Islámu např. ze Saudské Arábie či Egypta. Boje v nedalekém sousedství nicméně silně poznamenaly i pákistánskou společnost. Za dobu konfliktu totiž překročilo afghánsko-pákistánskou hranici přes tři miliony uprchlíků, kteří zákonitě museli být někde ubytováni a stravováni. Aktivita (nejenom) afghánských mudžahedínů byly navíc financovány hlavně z pěstování a prodeje drog, a tak se nelegální činnost velmi rychle rozrostla také skrze značnou část pákistánské populace. Jako houby po dešti poté vyrůstaly i ozbrojené bandy a mafiánské skupiny, které rapidně zvýšily míru zločinnosti, a v důsledku ztělesnily i hlavní z cílů „náborářských“ aktivit stále více se rozrůstajících teroristických uskupení³² (Marek 2002: 134–135, 143–145).

To v Indii příčiny domácích nepokojů a politických otřesů vyvolala hlavně tíživá ekonomická situace³³ a též následná potravinová krize způsobená dlouhotrvajícími obdobími sucha. Zemí se tak přehnala řada masových stávek a demonstrací, jež dokonce dovedly vrcholné představitele země, ve snaze znovunastolit pořádek, k povolání státních ozbrojených složek a vyhlášení výjimečného stavu. Místem, kde se komplikovaná socio-ekonomická situace propojila též s radikálními politickými požadavky, se stal především Paňdžáb. Zde militantní sikhské separatistické skupiny začaly hlasitě požadovat vlastní národní stát pod názvem Chálistán, a proto tvrdá reakce ze strany centrální vlády na sebe nenechala dlouho čekat. Byť se takto nakonec podařilo dosáhnout potlačení těchto tendencí, vyžádal si tento nekompromisní postup za obět' i život staronové předsedkyně vlády I.

³² Převážně sídlících na afghánském území a rozšiřujících své pole působnosti poté co Tálibán převzal kontrolu v zemi a zahájil kooperaci s buňkami Al-Káidy.

³³ Spojená s nárůstem cen ropy na světových trzích v roce 1973.

Gándhíové, která byla zavražděna sikhskými členy vlastní ochranky na konci října 1984 (Holman 2003: 844–848).

Situace mezi Indií a Pákistánem se proto znovu vyhrotila až ve druhé polovině 90. let, kdy Pákistán po téměř 25 letech³⁴ srovnal jadernou nerovnováhu v regionu. Ve dnech 11. a 13. května 1998 totiž Indie provedla na jaderném polygonu v Thárské poušti, nedaleko od hranic s Pákistánem, celkem pět jaderných výbuchů a poprvé od testů v roce 1974 oficiálně označila sebe sama za nukleární mocnost. Následovala tak strohá a rozhodná debata v rámci vrcholných pákistánských vojenských a politických kruhů, která rychle dospěla k názoru, že Indii je nutné její nevraživé chování opětovat. O pokročilosti pákistánského jaderného programu přitom svědčí i to, že Islámábád dokázal zareagovat v průběhu několika týdnů a již 28. května v pohoří Chagai v Balúčistánu s očekávanými výsledky uskutečnil rovněž pět nukleárních explozí (Dixit 2005: 327–328). Navzdory pobouřené reakci mezinárodního společenství, uvalení ekonomických sankcí ze strany USA a zpočátku nadějným náznakům případného usmíření³⁵ však vedla daná napjatá situace znovu k nastartování agresivních vojenských operací.

Přesně o dvanáct měsíců později pronikly do hornatých oblastí v okrese Kárgil z pákistánské části Kašmíru početné skupinky ozbrojenců. Tvořili je militantní kašmírští separatisté, afghánští mudžahedínové, příslušníci pákistánských paravojenských oddílů a později i limitované množství regulární armády. Jejich počet dosáhl až na 5000 mužů a během několika týdnů obsadili na 1500 km² vysokohorského terénu, včetně strategických bodů ztracených v roce 1984 na Siačenu, kde začali s budováním opevněných stanovišť. Indie odpověděla nasazením téměř 30 000 vojáků, podporovaných dělostřelectvem i letectvem, kterým se podařilo do poloviny června většinu z obsazeného území „vyčistit“.

³⁴ Některé zdroje dokonce uvádějí, že danými kapacitami disponoval již v roce 1987 při událostech tzv. operace *Brasstacks*, kdy Indie demonstrovala své vojenské schopnosti u západní hranice prostřednictvím masových armádních cvičení. Pákistánská strana tak prý už tehdy zvažovala reakci v podobě jaderných testů, byť nakonec zůstalo „jen“ u ukázky vlastních bojových kapacit v příhraničních oblastech Paňdžábu (Leng 2005: 114).

³⁵ Jako např. podpis *Láhaurské deklarace* mezi premiéry obou zemí v únoru 1999 potvrzující ochotu pokračovat v dialogu o statusu Kašmíru a snahu limitovat riziko případného jaderného konfliktu (Dixit 2005: 344).

Střety se tak přenesly pouze do mrazivých podmínek na vrcholcích ledovcových hřebenů Himalájí, kde si úporné boje, nezřídka kdy v podobě boje muže proti muži, vyžádaly na stovky dalších obětí. Hrozící nebezpečí jaderné války nakonec zatáhlo do hledání politického řešení i třetího aktéra, Spojené státy americké, které na bilaterálních jednáních v počátku července 1999 přiměly pákistánského premiéra Naváze Šarífa rozhodnout o stažení „poslušných“ kašmírských jednotek zpět za hranici linie kontroly³⁶ (Filipský 2008: 146–147).

Bezprostřední nuklearizace jihoasijského prostoru na přelomu tisíciletí tak v kontextu kárgilské zkušenosti nepřinesla hypotetický klid zbraní, ale spíše diametrálně proměnila podobu budoucího indicko-pákistánského soupeření. Tuto proměnu přitom můžeme sledovat ve dvou rovinách. První z nich je skutečnost, že díky vlastnictví zbraní hromadného ničení srovnal Pákistán pomyslné skóre s indickým rivalem³⁷ a nabyt tak dojmu, že drobné rozbroje, provokace a různé paramilitantní aktivity nebudou dostatečným podnětem k otevřenému konfliktu³⁸ (Leng 2005: 114; Fair 2014: 250). Tento stav se v mezinárodních vztazích označuje pojmem *stability-instability paradox*, kdy konotace nastalé situace „vzájemně zaručeného zničení“ brání sice rozvinutí klasického válečného konfliktu, zároveň ale umožňují přítomnost omezených, převážně nepřímých bojových střetů, neboť možnost jejich přelití v regulární válečný stav zůstává, pro jaderné konsekvence takového kroku, velmi nepravděpodobná (Leng 2005: 115).

V druhé rovině poté ona svazující podstata jaderné deterrence přinesla pro oba z aktérů zřejmou neschopnost vyříkat si případné přetrvávající neshody tzv. „v tradičním duchu“ – tedy tváří tvář, v plné síle a na konkrétních bojištích –, a tudíž hledání převahy pouze prostřednictvím navyšování svých vojenských kapacit přestalo být nadále tou nejefektivnější z nabízených strategií³⁹. Pozornost obou

³⁶ Bojůvky indické armády s těmi nejmilitantnějšími však probíhaly prakticky ještě celý další měsíc.

³⁷ Pro něhož jaderný Pákistán naopak znamenal neschopnost svého soupeře od takovýchto akcí nadále odradit a zároveň též i nemožnost počítat se zjevnými výhodami nepoměrné konvenční vojenské převahy (srov. níže).

³⁸ Není proto náhodné, že již v roce 1994 vzniká organizace pod názvem *United Jihad Council*, centrálně koordinovaná pákistánskou armádou a její ústřední zpravodajskou službou ISI (*Inter-Services Intelligence*), sdružující na 14 militantně naladěných skupin operujících na území Džammú a Kašmír (International Crisis Group 2002: 6–7).

³⁹ Toto uvědomění se přitom názorně odrazilo v redukování výdajů obranného rozpočtu – viz příloha 2.

aktérů se proto nuceně odvrátila k uplatňování i odlišných postupů, mezi které se zařadila především větší aktivita na zahraničně-politické scéně, a to s primární orientací na oblast širšího regionu a v něm se nacházející geostrategicky klíčové aktéry. Než se však těmto aktivitám pokusíme věnovat podrobněji, pojďme nyní rozpracovat, již částečně nastíněné, motivace obou států k vzájemnému geopolitickému soupeření za pomoci Waltova teoretického modelu identifikace hrozby.

4. Aplikace Waltova teoretického rámce

Jak jsme si již nadefinovali v teoretické kapitole, tak dle pojetí Stephen M. Walta státy vyvažují primárně hrozícího, nikoli *a priori* mocnějšího, aktéra. O tom do jaké míry je přitom taková konstelace naplněna, rozhodují čtyři zdroje – souhrnné mocenské kapacity, geografická blízkost, ofenzivnost vojenských kapacit a vnímaná agresivita –, jež utvářejí daný koncept hrozby. My se tedy nyní postupně zaměříme na jednotlivé z nich, a to v kontextu vzájemného vztahu mezi Indií a Pákistánem.

4.1. Souhrnné mocenské kapacity

První kategorii můžeme ve své podstatě označit jako agregovanou moc státu, kterou Walt uchopuje ve vztahu k velikosti populace, rozloze území, ekonomické výkonnosti a též souhrnným vojenským kapacitám a technologické vyspělosti armádní výbavy. Neboť se ovšem domníváme, že pro náš účel není zcela určující, konkrétně rozlišovat jednotlivé složky vojenského vybavení a personálu dle ofenzivních, defenzivních či jiných schopností⁴⁰ a taktéž, že by jejich komplexní porovnání napomohlo přehlednosti celé kapitoly mnohem více, vymezíme souhrnné vojenské kapacity i technologickou vyspělost armády společně pod zdroje ofenzivních kapacit, tedy v rámci třetí podkapitoly.

Indie dnes dominuje ve srovnání s Pákistánem ve většině ze zmíněných statistických dat. Představuje druhou největší zemi světa s více než 1,3 miliardami obyvatel a podílí se téměř na 18 % světové populace. Aktuální demografický růst se navíc pohybuje nad 1,1 % a dle nejčastějších odhadů tak Indové, s projektovaným populačním vrcholem 1,6–1,8 miliardy v roce 2060, vystřídají sousední Číňany na pozici nejlidnatějšího národa na planetě již v horizontu pěti let, tedy roku 2022 (BBC 2015; Worldometers 2018). To Pákistán je více než šestinásobně méně početný než jeho rival a blíží se v současné době rovným 200

⁴⁰ Už jenom z důvodu, jenž uvádí např. i John J. Mearsheimer, že odlišit zbraňový materiál dle jeho bojového účelu je samo o sobě velice komplikované (Mearsheimer 2006: 234). A zároveň z důvodu, že případný otevřený konflikt mezi Indií a Pákistánem by velice pravděpodobně nabyl formy totální války a daný rozdíl by tudíž velmi rychle ztratil svůj význam.

milionům obyvatel. To z něj činí šestou nejlidnatější zemi světa, byť by si měl do roku 2050, s ohledem na populační růst kolísající okolo 2 %, polepšit o další dvě pozice. Pákistán tak Indii převyšuje jen v rovině věkového mediánu, který se pohybuje lehce nad 22,5 lety v poměru ku 27 letům u Indie (Worldometers 2018a).

Indie zároveň zaujímá i zhruba čtyřnásobně větší území o rozloze asi 3 miliony km² pevninské masy a dále disponuje více než 300 tisíc km² vodních ploch (The World Factbook 2018). Celková pákistánská rozloha oproti tomu zahrnuje „pouhých“ 800 tisíc km², z čehož jen asi 25 tisíc km² tvoří přidružené pobřežní vody (The World Factbook 2018a).

V kontextu ekonomických čísel se navíc situace pro Pákistán ještě zhoršuje. Jeho indický rival zaznamenává celá poslední dvě desetiletí průměrný meziroční růst okolo 7 % a v současnosti zaujímá pozici šesté největší ekonomiky světa dle nominálního HDP (Babones 2017). V rovině celkového objemu to znamená asi osminásobek pákistánské produkce⁴¹, byť v kontextu HDP na hlavu se statistiky vyrovnávají a obě země patří co do úrovně chudoby i kvality života ke globálnímu podprůměru (The World Bank 2017; The World Bank 2017a). Velký problém však pro Indii i Pákistán představuje především surovinová nesoběstačnost, odrážející se i na záporné obchodní bilanci obou zemí. Ústřední význam v tomto smyslu má primárně import energetických surovin, a to hlavně ropy, zemního plynu a uhlí. Např. indické ropné zásoby jsou totiž zdaleka nedostačující potřebám udržitelného masivního ekonomického rozvoje a současné zahraniční dodávky pokrývají až 82 % domácí spotřeby (The Economic Times 2018). S výrazným nedostatkem se potýká ovšem i Pákistán, který si prochází v posledních několika letech závažnou energetickou krizí. Ta se projevuje i několikadenními výpadky elektrické energie napříč celým územím státu a dle odhadů znamenají každoročně až 2% propad potenciálního hospodářského růstu (Hourelid 2015). Oba aktéři se tak i z tohoto důvodu velmi výrazně orientují ve svém zahraničně-politickém úsilí na státy

⁴¹ Rostoucí v průměru o 4–5 % v posledních letech (World Bank 2017a).

Blízkého východu či Střední Asie, jež disponují požadovaným surovinovým bohatstvím.

4.2. Geografická proximita

Ve vztahu k faktu, že oba aktéři představují své přímé sousedy, můžeme konstatovat, že z pohledu Waltovy teorie je vzájemný potenciál hrozby naplněn *de facto* absolutně, a to i přesto, že 3190 km dlouhá hraniční linie oddělující oba aktéry představuje v řadě míst obtížně zdolatelný terén (The World Factbook 2018a). Jižní část je totiž tvořena těžce prostupnými bažinatými oblastmi a taktéž pouštěmi Cholistan a Thár utvářejícími v západovýchodním směru na čtyř set kilometrová nehostinná pásma, táhnoucí se prakticky až k jižnímu Paňdžábu. Mezi nimi a prvními svahy himalájského předhůří existuje přitom jen asi dvě stě kilometrů široký průchodný koridor, jímž vedou veskrze všechny hlavní cesty ze severozápadu na východ a na jih do poloostrovní Indie (Statfor 2012; Holman 2003: 6). Vzhledem však k bohaté historii vzájemných konfliktů a přirozeně též neutuchajícímu technologickému pokroku armádního vybavení nelze dané fyzické bariéry obecně považovat za případně bránící rozsáhlé mocenské expanzi, byť samozřejmě vyžadující sofistikovanější útočnou strategii.

4.3. Ofenzivnost vojenských kapacit

Indické investice do obranného rozpočtu se v horizontu posledních let udržují těsně nad hranicí 2,5% bodu celkového HDP, pákistánské náklady na druhé straně oficiálně činí asi 3,5 % (Mason 2016: 13, 23). V kontextu výše zmíněného nepoměru ekonomické i demografické „výkonnosti“ by se tak opět dal předpokládat propastný rozdíl i v této kategorii. Reálná čísla ovšem potvrzují silně zakořeněnou militaristickou tradici v muslimské zemi. Pákistán disponuje v současnosti asi 640 000 příslušníky aktivních záloh, necelými 6000 obrněnými bojovými vozidly, z čehož zhruba 3000 představují tanky, a dalšími téměř 4000 kusy tažené, samojízdné i samohybné dělostřelecké techniky. Indickou pozemní armádu oproti tomu utváří na necelý dvojnásobek pákistánskému personálu a

obrněných vozidel, z toho 4426 tanků, a celkem 7700 kusů dělostřelectva. Oba aktéři přitom aktivně modernizují napříč jednotlivými pozemními složkami a díky americké, respektive čínské podpoře (či obojímu), jsou, co se úrovně vybavení týká, víceméně srovnatelnými (The Indian Express 2017).

Ve vztahu k vzdušným silám si dále Indie udržuje převahu dostupných leteckých strojů, a to jak v rovině množství⁴² (cca v poměru 2:1), tak koneckonců i technologické. Co do námořních plavidel se poté vzájemná čísla asi nejvíce přibližují, nicméně v kontextu technologické vyspělosti si Indie díky vlastnictví 11 torpédoborců, 23 korvet a jedné letadlové lodi ve své flotile⁴³, na rozdíl od žádné ze zmíněných v té pákistánské, udržuje zcela jednoznačnou dominanci nad svým nepřitelem ve vodách Indického oceánu (The Indian Express 2017).

Tou pravděpodobně nejpodstatnější proměnnou ale zůstává dispozice jaderných hlavic v arzenálu obou stran. Pákistán má v tomto ohledu mírně větší kapacity o velikosti 130–140 jednotek atomových hlavic a vzhledem k intenzivnímu rozšiřování svých zařízení na obohacování uranu a stavbě čtyř nových produkčních reaktorů plutonia se očekává nárůst až na 220–250 hlavic v roce 2025, což by mělo znamenat posun před Velkou Británií na pátou příčku mezi jadernými státy (Kristensen a Norris 2016: 368). Případné nasazení se poté váže primárně k pozemnímu vypuštění, ač díky instalovaným nosičům na strojích *F-16* a *Mirage* není vyloučen ani úder ze vzduchu. Odbor strategického plánování (*Strategic Plans Division*) pákistánské armády navíc nesdílí s indickými „kolegy“ politiku tzv. *no-first use*, a tedy připouští použití jaderných zbraní i v případě, kdy by nebyly jako první nasazeny ze strany soupeře – mohou být proto využity pro preemptivní i preventivní úder, pokud dojde k ohrožení pákistánské teritoriální suverenity⁴⁴ (Fair 2014: 213; Mason 2016: 11–12).

⁴² Byť např. počtem bojových vrtulníků, způsobilých primárně pro rychlé přepadové akce a protiúder, převyšuje Pákistán druhou ze stran téměř čtyřnásobně.

⁴³ Další dvě jsou navíc v pokročilé fázi výstavby.

⁴⁴ Tuto strategii lze nazvat jako *full spectrum deterrence* snažící se zabránit rozsáhlé konvenční i nukleární válce.

Indický nukleární arzenál naproti tomu disponuje asi 120–130 hlavicemi, kdy zásoby plutonia poskytují potenciál pro navýšení až na případných 200 kusů (Kristensen a Norris 2017: 205). Na rozdíl od Pákistánu ale Indie má schopnosti k nasazení i atomových ponorek v podmořských hlubinách, což z ní činí jednu z pouze šesti zemí na planetě s takovýmto vybavením. Indická jaderná doktrína poté lpí na udržování adekvátních kapacit pro případ reakce na jaderný útok⁴⁵, který by nicméně v takové konstelaci ospravedlňoval jejich nelimitované užití na bázi tzv. masivní odplaty (*massive retaliation*) (Mason 2016: 12).

4.4. Vnímání ofenzivních záměrů

Nyní se dostáváme k poslednímu a pravděpodobně nejdůležitějšímu z determinantů toho, kdo je pojímán jako hrozící aktér. Zde tak můžeme navázat na zjištění v rámci historické kapitoly, z níž vyvstává zřejmá, hluboce zakořeněná hostilita mezi oběma zeměmi, která pramení nejen z teritoriálních sporů o území Kašmíru, ale obecně ze socio-kulturních, náboženských i politických odlišností.

Tyto nepřátelské projevy můžeme sledovat do dnešních dnů i např. v kontextu průzkumů veřejného mínění, jež odhalují, dokonce kontinuálně se prohlubující, vzájemnou nenávistnou percepci mezi občany těchto zemí. Téměř polovina Indů totiž označuje své západní sousedy za největší bezpečnostní hrozbu vůbec, přičemž 72 % z celkové indické populace zároveň přiznává ryze negativní postoj k pákistánskému státu⁴⁶ (Chwe 2017). To Pákistánci pojmají, možná trochu překvapivě, za největší existenční riziko Spojené státy americké (38 %), avšak Indii tři ze čtyř obyvatel chápou jako vážnou až velmi vážnou bezpečnostní hrozbu, zatímco např. hnutí Tálibán či Al-Káidu pouze polovina z nich (Pew Research Center 2014; Pew Research Center 2011). Dané nenávistné společenské prostředí se proto odráží i v politické agendě, kde zůstávají oficiálně prohlašované pokusy o nalezení konstruktivního dialogu ve výrazné míře upozaděny vzájemným

⁴⁵ Tzv. *credible minimum deterrence*.

⁴⁶ Jen 10 % obyvatel poté hodnotí sledovaný vztah jako příznivý.

osočováním se z porušování klidu zbraní v kašmírské oblasti či z podněcování často se vyskytujících teroristických útoků⁴⁷ (Olmstead 2014; Akbar 2015).

Právě tyto vyhrocené události přitom vyvolávají primárně na straně Indie snahy limitovat potenciální ohrožení, a to mj. skrze etablování nových, přímo na Pákistán orientovaných, vojensko-bezpečnostních doktrín. Tu nejvýznamnější v tomto smyslu dozajista představuje doktrína *Cold Start*, jež na jedné straně reflektuje jaderný potenciál otevřené války, na straně druhé ale odmítá rezignovat na vojenskou reakci proti rostoucí pákistánské agresivitě spojené s užíváním asymetrických strategií v novém tisíciletí⁴⁸ (Cohen a Dasgupta 2010: 59). Jádro dokumentu tkví v bleskové ofenzivní akci trvající v maximální míře 72–96 hodin, jež by se uskutečnila prakticky ihned po provedení či odhalení jakékoli subversivní aktivity ze strany Pákistánu. Po rychlém obsazení klíčových oblastí v dosahu 50–80 km od hraniční linie by tak následovalo zastavení zapojených indických oddílů a zahájení okamžitých vyjednávacích dialogů, to vše do doby než nepřítel stihne zareagovat jaderným úderem. Cíl celé akce spočívá především v likvidaci příhraničních pákistánských elitních jednotek za využití momentu překvapení a obsazení velkých měst v daných oblastech (Abdullah 2012: 10–13). Pro rizikovitost takové akce tak není ani příliš divu, že zmíněná strategie zůstala velmi dlouho v přísném utajení a mnohaleté spekulace o její existenci ukončil až nový náčelník generálního štábu indické armády Bipin Rawat při jednom z rozhovorů na začátku roku 2017⁴⁹ (The Economist 2017). Výrazná pákistánská kritika ale nenechala na sebe dlouho čekat a okamžité zintenzivnění vývoje taktických balistických raket, uzpůsobených pro případ bezprostředního ohrožení, vedlo k prvnímu testování střel s krátkým doletem nazývaných *Hatf IX* (příp. *Nasr*) již pár měsíců po tomto prohlášení (Panda 2017).

⁴⁷ Nutno podotknout, že tyto obvinění mají své skutkové opodstatnění převážně z indické strany, což ale nic na vzájemné animozitě neubírá, spíše naopak.

⁴⁸ Konkrétně bývá vznik této doktríny datován do roku 2001, kdy proběhl bombový útok na indický parlament, přičemž její rozvinutí poté k obdobným událostem v roce 2008 v Bombaji (Abdullah 2012: 10–13).

⁴⁹ Pravděpodobně z důvodu, že její zveřejnění má posloužit jako dostatečně odstrašující vzkaz pro Pákistán (a též podstatně méně rizikový než její samotné provedení).

Pro komplexnost avšak ještě musíme doplnit, že podobnými plány věnujícími se taktéž přímo svému úhlavnímu nepříteli disponuje i Pákistán. Ten počítá dokonce s vlastní iniciací válečného konfliktu skrze nečekaný průnik svých jednotek na indické území a obsazení co největšího množství teritoria do doby, než se do situace vloží mezinárodní společenství vynutivší přerušeni bojů. Pákistánské armádní velení poté předpokládá, že dané územní zisky bude moci přetavit v ústupky na jiných částech pohraničí či v nejlepším případě v prohloubení nátlaku globálních aktérů na uskutečnění, Indií odmítaného, kašmírského plebiscitu. Tato strategie bývá označována pojmem *Riposte* a z indického pohledu tvoří jeden z ústředních konceptů, jimiž se zabývá většina jejich obranných strategických dokumentů (Aguilar a kol. 2011: 10, 30).

4.5. Implikace Waltova teoretického rámce

Při snaze o vyhodnocení závěrů této kapitoly můžeme přesvědčivě konstatovat, že co do materiálních kapacit v ekonomické, vojenské i demografické rovině představuje Pákistán mocensky slabšího a Indie mocensky silnějšího ze sledovaných aktérů. Z důvodu však, že v našem případě nevyužíváme klasického pojetí teorie rovnováhy moci, ale její modifikaci pracující s konceptem hrozeb, neposkytuje pouze tato skutečnost jednoznačnou odpověď na logiku vyvažovacího procesu. Při komplexnějším uvažování o dané problematice proto narážíme na onu přidanou hodnotu Waltova teoretického modelu – vnímání hrozby –, jež z podstaty věci představuje zároveň ústřední „kámen úrazu“ jednoznačného výkladu, na který poukazuje i např. Vít Beneš (2009: 53–54).

Vzhledem totiž k tomu, že Walt neurčuje, které ze čtyř zdrojů hrozby jsou důležitějšími než jiné⁵⁰ a závisí na konkrétních případech, může potenciálně nastat situace, kdy mocensky slabší aktér dokáže vyvolávat u silnějšího aktéra přetrvávající pocit ohrožení. Takový aktér má proto potřebu dále utužovat svou

⁵⁰ „One cannot determine a priori, however, which sources of threat will be most important in any given case; one can say only that all of them are likely to play a role” (Walt 1987: 26).

nadřazenou mocenskou pozici – tedy ve své podstatě dále „vyvažovat“⁵¹ požímanou hrozbu –, neboť jím vnímané agresivní záměry slabšího aktéra ve výsledku převyší váhu ostatních kategorií (především agregované moci a ofenzivních kapacit)⁵². Z tohoto důvodu můžeme tudíž z námi provedené analýzy v rámci této kapitoly vyvodit, že aktéra v tomto případě bezesporu vyvažujícího reprezentuje primárně Pákistán, avšak Indie, pro požímanou nadměrnou agresivitu svého souseda (a jeho respekt vzbuzující ofenzivní kapacity), obdobně kontinuálně usiluje o oslabování pákistánského postavení a zároveň posilování postavení vlastního⁵³.

Mimo těchto předpokladů však dalším důvodem proč si dovoluujeme uvažovat nejen o pákistánském, ale i o indickém počínání v širším regionu jakožto souboru převážně defenzivních, hrozbu vyvažovacích strategií⁵⁴, je stále hmatatelnější přítomnost třetího aktéra na pomyslné mocenské šachovnici vymezeného regionu – Čínské lidové republiky. Ta totiž díky úzkým vztahům s pákistánským režimem, které se mimo jiného pokusíme v následné kapitole detailněji přiblížit, přelévá ony mocenské misky vah právě v neprospěch indické strany⁵⁵, a ta se tak přirozeně pokouší svými aktivitami v širším regionu tuto konstelaci vyvážit.

⁵¹ „Indeed, even states with rather modest capabilities may prompt others to balance if they are perceived as especially aggressive. Thus Libyan conduct has prompted Egypt, Israel, France, the United States, Chad, and the Sudan to coordinate political and military responses against Colonel Qadhafi's activities” (Walt 1987: 25).

⁵² Zde je však zcela nezbytné říci, že snažit se přidružovat Waltově neorealistické koncepci výraznějších konstruktivistických premis se jeví přinejmenším jako velmi zkreslující a problematické. Vnímání a očekávání totiž nemají u Walta intersubjektivní kvalitu, nevychází ze sdílených očekávání, ale naopak jsou hodnoceny na základě „tvrdých faktů“ (jako agresivita vojenských doktrín či ideologie, způsobu chování státu v minulosti atp.) (Beneš 2009: 53).

⁵³ Ať už toto chování uchopíme pojmem vyvažování či jinak.

⁵⁴ Definovatelných tak též v kontextu Paulových konceptů *hard*, *soft* či *asymmetric balancing*.

⁵⁵ Pro porovnání vojenských sil jednotlivých aktérů viz příloha 3.

5. Geopolitické imperativy Indie a Pákistánu

Jak jsme tedy konstatovali, tak motivem indicko-pákistánského soupeření, v kontextu závěrů námi zvoleného teoretického rámce, je limitovat a zároveň reagovat na hrozbu ze strany svého nepřítele. Není proto nikterak překvapující, že ústřední geopolitické priority obou aktérů odráží právě tuto skutečnost a ve své podstatě představují vzájemně protichůdné tendence na zahraničně-politické scéně. Než se tak pustíme do analýzy aktivit daných aktéru napříč vymezeným širším regionem, shrňme si ve stručnosti ty ústřední z nich. V případě Indie klíčové geopolitické imperativy tvoří: 1. ochrana teritoriální integrity; 2. naplnění role regionálního hegemonu ve stabilizované Jižní Asii; 3. udržení stabilního hospodářského růstu, primárně skrze zajištění přístupu k energetickým zdrojům; 4. kontrování vzrůstajícího vlivu Číny v širším regionu a vodách Indo-Pacifiku; 5. dosažení významného globálního postavení přispěním k transformaci světového systému v multipolární (Husain 2016: 53–55; Scott 2011: xix–xxii).

Stěžejní pákistánské geopolitické priority na straně druhé představuje: 1. přetrvávající touha připojit zbylé území Džammú a Kašmír, ideálně internacionalizací dané problematiky; 2. snaha zabránit velmocenskému postavení Indie v panregionu Indického subkontinentu; 3. prohlubování strategického partnerství s ČLR; 4. stabilizace domácí hospodářské i politické situace zprostředkováním dostatečných energetických dodávek a potíráním vnitrostátního terorismu; 5. instalace spřízněného režimu v Afghánistánu; 6. konsolidace vztahů s muslimskými zeměmi a obecně posílení své role v islámském světě (Wagner 2017: 1–4; Aziz 2016). Na tomto půdorysu tak už postupme k prvnímu a nejdůležitějšímu vektoru pákistánské zahraniční politiky, a tedy tomu čínskému. ČLR totiž reprezentuje zcela určující faktor při jakékoli snaze o detailnější analýzu geopolitických aktivit jednoho i druhého aktéra, a to napříč všemi ze zvolených oblastí námi formulovaného širšího regionu.

6. Analýza geopolitických aktivit Pákistánu v širším regionu

6.1. Faktor čínsko-pákistánského spojení

„Pákistánsko-čínský vztah je jedním ze světově nejstálejších vztahů posledních pěti desetiletí⁵⁶“ (Guruswamy 2011: 130). I proto pákistánští vůdci rutinně popisují Čínu jako svého nejbližšího zahraničního spojence a vzájemné bilaterální vazby např. souslovím „komplexní partnerství“ (*all-round partnership*) či „přátelství za každého počasí“ (*all-weather friendship*) (State Council of the People's Republic of China 2008). Kořeny tohoto pevného spojení se totiž váží až k období vzniku ČLR v roce 1949, kdy Pákistán představil jednu z prvních zemí⁵⁷, jež přiznala suverénní status Mao Ce-tungově komunistické vládě v Pekingu na úkor Čankajškova Tchaj-wanu. Spřízněné vztahy prohloubila dále čínsko-indická roztržka v šedesátých letech a především podepsání již zmiňované dohody z roku 1963 o „bratrském“ přerozdělení sporných částí kašmírských území. Právě dané události přitom definitivně ukotvily konvergenci národních zájmů i v kontextu (geo)strategického uvažování⁵⁸ a sousední Indii odsoudily na další půlstoletí do pozice ústředního rivala a nepřítel, znamenajícího v očích nových spojenců bezprostřední ohrožení společné vize regionálního mocenského uspořádání (Khan a Ahmad 2015: 247–248; Aguilar a kol. 2011: 11–12).

Nejsilnější stránku vzájemné kooperace proto utvořila vojensko-bezpečnostní dimenze, která navzdory vzrůstajícímu důrazu na ekonomické a energetické otázky od přelomu milénia zůstala po celou dobu v jádru vzájemných vztahů. Čínská vláda tudíž nepřetržitě, i v obdobích vyhrocených situací⁵⁹, zaručovala importní toky veškerého zbraňového materiálu, stejně jako poskytovala klíčovou

⁵⁶ „The Pakistan-China relationship has been one of the world's most enduring relationships of the last five decades.“

⁵⁷ Konkrétně třetí nekomunistickou zemi a první muslimskou zemi vůbec (Aneja 2006: 1).

⁵⁸ Pákistán proto od té doby vyjadřuje svou jednoznačnou podporu čínské suverenitě nad všemi spornými oblastmi, jako Tibet, Tchaj-wan, ujgurský Sin-ťiang atp., a Čína naopak pákistánským nárokům v Kašmíru (Pant 2012: 85).

⁵⁹ Druhého konfliktu o Kašmír, bangladéšské války i kárgilská krize (znamenající zmrazení většiny amerických dodávek).

asistenci s realizací pákistánského nukleárního programu⁶⁰ a koneckonců napomáhala i svým globálním vlivem díky vydobytému členství v Radě bezpečnosti OSN. Po konci studené války tak pozvolna nahradila USA v pozici nejdůležitějšího bezpečnostního partnera a také nově vyvoleného ochránce pákistánského státu (Pant 2012: 84–86; Aneja 2006: 1–2).

Tomuto posunu poté přirozeně napomohly události po 11. září, kdy vlídný přístup Spojených států ke svému dlouhodobému spojenci nabyl, v kontextu „vzájemných nesrovnalostí“ o vedení války proti terorismu, viditelných trhlin, a vyústil mj. ve větší americkou náklonnost k budování strategických závazků s indickým rivalem. To vše podnítilo ještě výraznější čínsko-pákistánské sblížení, jež se projevilo jak nárůstem diplomatických návštěv, tak sdílenými prohlášeními o neochvějném partnerském poutu na nejrůznějších politických úrovních (Khan a Ahmad 2015: 250; Aneja 2006: 1). Vrcholem se v tomto smyslu stal rok 2005, kdy obě strany podepsaly zcela průlomovou a bezprecedentní Dohodu o přátelství, spolupráci a dobrých sousedských vztazích (*Treaty of Friendship, Co-operation and Good-Neighborly Relations*). V ní se aktéři zavázali, že „ani jedna ze stran se nepřipojí k žádné alianci či bloku, který porušuje suverenitu, bezpečnost a teritoriální integritu některé z nich“ a zároveň, že „neuzavřou dohodu tohoto typu s žádnou z třetích stran“ (Malik 2009: 158). Stvrzení tohoto *de facto* obranného paktu zároveň znamenalo, mimo dalšího posílení vojenské kooperace⁶¹, rozvinutí i dosud zanedbávaných ekonomických vazeb. Již roku 2006 obě země podepsaly dohodu o volném obchodu a představily první pětiletý program na rozvoj vzájemných komerčních vztahů. Od té doby se tak objem bilaterálního obchodu zvýšil ze zhruba 4 miliard US\$ na téměř čtyřnásobek (15 miliard US\$) a Čína poskočila

⁶⁰ Peking poskytl od počátku 80. let kvalifikovaný personál i technologickou podporu včetně designových náčrtů či plánu spouštěcího mechanismu (využitého u vlastních testů roku 1968), jež „otec pákistánské atomové bomby“ Abdul K. Chán následně naplno využil (Burrows a Windrem 1994: 68).

⁶¹ Kromě pravidelných armádních cvičení za zmínku stojí především společné projekty na vyvinutí nadzvukových víceúčelových bojových letounů *JF-17 Thunder*, manévrujících podzvukových střel s plochou dráhou letu *Babur* či současných hlavních bojových tanků pákistánské pozemní armády typu *Al-Khalid*, jež minimálně z množstevního hlediska pomohly nahradit oslabující americké dodávky v posledních letech (Guruswamy 2011: 129; SIPRI 2017).

z třetího místa na pozici největšího pákistánského obchodního partnera (Siddique 2014: 28; OEC 2018).

Ruku v ruce s tímto trendem šlo i výrazné zvyšování čínských investičních projektů na pákistánském území, kdy tím z geopolitického hlediska zcela prioritním se stal tzv. čínsko-pákistánský ekonomický koridor (*China-Pakistan Economic Corridor* – CPEC). Ten v širší perspektivě představuje jeden ze střípků čínského plánu na posilování svého vlivu v celém asijském prostoru, jenž je znám pod názvem Nová Hedvábná stezka (*New Silk Road*) či také Iniciativa pásu a cesty (*One Belt and One Road Initiative* – OBOR). Iniciativa má být odpovědí na stále tíživější čínskou geoeconomickou situaci pramenící z obdobných příčin jako u Indie. Nedostatečné surovinové zdroje především ropy, ale i dalších surovin, znamenají pro dlouhodobě jednu z nejrychleji rostoucích ekonomik světa kritické ohrožení. Vize Hedvábné stezky proto v sobě skrývá dva hlavní obchodní koridory – první po souši přes Střední Asii, Blízký východ až na evropský kontinent, druhý, a vzhledem k současnému rozložení čínských importních tras důležitější⁶², přes indo-pacifické oceánské oblasti. ČLR tak započala investovat velké finanční obnosy do států při pobřeží jihovýchodní a jižní Asie, včetně ostrovních států, ve snaze „předplatit“ si přístup k strategicky položeným přístavům na námořních komunikačních liniích (*Sea lines of communications* – SLOC) táhnoucích se až do Perského zálivu či k východním africkým břehům (Lin 2017: 1–5). Zatímco pro Indii toto pronikání znamená zřejmé narušování oblastního vlivu, a koneckonců i bezpečnostní riziko obklíčení úhlavními nepříteli v regionu, Pákistán celou iniciativu naopak přirozeně vítá, a co víc sám v ní sehrává díky projektu CPEC zcela centrální úlohu.

6.1.1. Čínsko-pákistánský ekonomický koridor

K odhalení tohoto komplexního investičního plánu došlo 20. dubna 2015 při oficiální návštěvě čínského prezidenta Si Ťin-pchinga v Islámábádu. Ten stvrdil

⁶² Čína jako jeden z největších energetických spotřebitelů dováží až 80 % veškeré ropy námořními transporty přes Indický oceán a škrťací bod v Malacké úžině až do Jihočínského moře k vlastním břehům (EIA 2015).

svým podpisem finanční asistenci v odhadované výši až 62 miliard US\$, tedy asi dvojnásobku veškerého objemu přímých zahraničních investic (*Foreign Direct Investment* – FDI) do Pákistánu za celé poslední desetiletí. Ve snaze propojit Kašgar, největší město západní části čínské autonomní oblasti Sin-ťiang, a přístavu Gwadar, na jihovýchodním pobřeží Pákistánu, tak má dle dohody dojít k vybudování dálničních, železničních a telekomunikačních sítí, energetické infrastruktury a též rozsáhlých komerčních zón (Markey a West 2016: 1; Lin 2017: 6). Ne nadarmo proto bývá CPEC přezdíván jako geopolitický „game-changer“ v širším jihoasijském regionu či jako „vlajková loď“ iniciativy OBOR (Singh 2016: 1; BBC 2015a). V současné době totiž musí vitálně důležité čínské ropné dodávky vážit cestu o minimální délce 10 tisíc km lodní přepravou a dalších nejméně 4,5 tisíce od východní k západní hranici země. V případě existence pákistánského 2,5 tisíce-kilometrového koridoru by tak tato trasa ušetřila v určitých případech až 12 tisíc km⁶³ (Khan 2012: 87–88; Lin 2017: 6). Nezanedbatelným bezpečnostním bonusem je poté i skutečnost, že většina z této trasy by procházela samým čínským územím, respektive územím státu, který čínský prezident při své návštěvě označil dokonce „domovem svého vlastního bratra“⁶⁴ (Tharoor 2015).

Zřejmé benefity CPEC poté samozřejmě nese i pro samý Pákistán. Kritický nedostatek elektrické energie má v blízké budoucnosti vymizet díky desítkám různorodých energetických projektů v celkové hodnotě 35 miliard US\$. Z nich rovných jednadvacet počítá se stavbou zařízení na vygenerování až 17 tisíc megawatt energetického výkonu, tzn. téměř jednonásobku současných kapacit země (Markey a West 2016: 4–5). Příliv FDI se poté snaží podnítit návrhy vlády na etablování speciálních ekonomických zón, jež budou situovány převážně podél hlavních z plánovaných silničních a železničních sítí. Ty se potáhnou v několika směrech a propojí jižní provincie Sindh a Balúčistán přes Paňdžáb a paštunská území až k severní vysokohorské Karákóramské dálnici, symbolu čínsko-pákistánského pouta již od konce sedmdesátých let (Small 2015: 99). S výrazným

⁶³ Viz příloha 4.

⁶⁴ „This will be my first trip to Pakistan, but I feel as if I am going to visit the home of my own brother.“

přínosem se ovšem počítá i v socioekonomické rovině, kdy nové pracovní příležitosti mají napomoci s poklesem dlouhodobě vysoké míry nezaměstnanosti, jako též stále velkým množstvím obyvatel žijících pod hranicí chudoby (Wang 2017: 1–2).

V kontextu pákistánských geopolitických priorit by přitom CPEC mohl, byť v dlouhodobějším horizontu, napomoci i výraznější stabilizaci bezpečnostní situace v zemi. Už z logiky věci je totiž zřejmé, že čím méně lidí v tísnivých životních podmínkách, tím nižší pravděpodobnost hledání útěchy pod křídly radikálních a zločineckých organizací. Tyto tendence totiž představují v Pákistánu velmi palčivý problém, a to především ve vztahu k balúčistánským separatistickým aktivitám, z jejichž podněcování bývá nezřídka kdy obviňována sousední Indie, a poté též k severozápadním příhraničním oblastem, kde operují nevyzpytatelné síly různých odnoží islámských skupin a hnutí⁶⁵. Toto riziko, zhmotněné v několika případech i únosy lokálních a čínských stavebních pracovníků, tak prozatím ohrožuje plánované dokončení všech projektů do roku 2030, byť na řadě míst byla první fáze výstavby již s předstihem dohotovena (Markey a West 2016: 6).

V současné době ale ústředním strategickým projektem zůstává rozšiřování přístavní infrastruktury u pobřežního města Gwadar. Ten zaujímá klíčové postavení v kontextu již zmíněné námořní části Nové Hedvábné stezky (*Maritime Silk Road*) a konkrétně poté v rámci čínské strategie tzv. šňůry perel (*String of Pearls*) spočívající v budování záchytných bodů při důležitých SLOC⁶⁶. Mezi nejčastěji zmiňované „čínské perly“ se konkrétně řadí ostrov Chaj-nan a Woodyho ostrovy v jihočínském moři a poté přístavy Kyaukpyu, příp. Sittwe, v Barmě, Chittagong v Bangladéši, Hambantota na Srí Lance a v neposlední řadě právě Gwadar v Indickém oceánu (Chapman 2011: 60; Casarini 2016: 7). Ten svou výjimečnou geografickou polohou jen asi 400 km od Hormuzského průlivu, kudy

⁶⁵ Nestabilní situaci v destinacích určených pro své investiční projekty si přitom přirozeně nepřaje ani Čína, a proto pákistánské vedení přislíbilo etablování specializovaných bezpečnostních složek k dohledu nad situací (Wang 2017: 2).

⁶⁶ Viz příloha 5.

prochází na 40 % veškerých námořních ropných transportů, proto poskytuje zcela nedocenitelný strategický potenciál (Aneja 2006: 8).

Z toho důvodu se vzájemné dohovy mezi čínskou a pákistánskou stranou o plánu na modernizaci celé oblasti datují již k roku 2001, kdy výměnou za svěřeni všech stavebních práv pod státní *Harbour Engineering Company* přislíbila čínská vláda investice ve výši 198 milionů US\$. První fáze projektu byla dokončena v roce 2006, přičemž již od roku 2007 na ní navázala další, která probíhá do současnosti. Celkové náklady se odhadují na více než 1 miliardu US\$ zahrnující mimo rozšiřování přístavních terminálů a skladovacích prostorů i vybudování mezinárodního letiště či dopravní infrastruktury při pobřeží (Small 2015: 100–101). Strategický význam hlubokomořského přístavu pro samotný Pákistán poté posiluje i větší vzdálenost (645 km vzdušnou čarou) od indických hranic. Současný ústřední přístav v Karáči totiž zažil v době vyhocených konfliktů i několikadenní indickou blokádu⁶⁷, a proto je z pákistánského pohledu klíčové disponovat záložní variantou pro zásobování (Small 2015: 103). Případným myšlenkám na čistě vojenské využití ovšem brání nepříznivé topografické podmínky v oblasti⁶⁸ a zároveň i zřejmá rezistence čínských představitelů. Ti několikrát odmítli pákistánské návrhy na zakomponování námořní vojenské základny do stavebních plánů a potvrdili tak nepřímo primárně ekonomický rozměr celého projektu (Neo 2013: 2–3).

I tak ale význam gwadarského přístavu a vůbec celého CPEC jen dále posiluje samé čínsko-pákistánské spojení, a otvírá zároveň muslimské zemi brány k hlubší kooperaci se státy Blízkého východu, stejně jako s vnitrozemskými postsovětskými republikami ve Střední Asii. My se tuto rovinu pokusíme rozpracovat v pozdějších částech práce, avšak nejprve se jeví jako adekvátní postoupit analýze pákistánské aktivity v rámci „domovského“ Indického subkontinentu. Zde se totiž muslimská země dlouhodobě pokouší o naplňování

⁶⁷ Konkrétně během bangladéšské války roku 1971.

⁶⁸ Absence přírodních obranných bariér a tvar úzkého výběžku činí z místa relativně snadný cíl pro dalekonosné balistické rakety či přímý letecký úder.

jedné ze svých ústředních geopolitických priorit, a to nedopustit indickou regionální dominanci.

6.2. Pákistánské aktivity v Indickém subkontinentu

Při pohledu na hospodářskou, demografickou či vojenskou disproportionálnost mezi Indií a Pákistánem, respektive Indií a všemi ostatními aktéry v panregionu, můžeme jednoznačně označit brzy nejlidnatější zemi světa za hlavního aspiranta na jihoasijské regionální mocensství, s ambicemi dominovat i celé indicko-oceánské oblasti. Záměr naplnit roli regionálního lídra a zcela rozvinout velmocenské aspirace avšak již dlouhých 70 let komplikuje přetrvávající nestabilní situace v okolním prostředí. Svůj nezanedbatelný podíl pak na této skutečnosti nese právě Pákistán, který jakožto druhá největší země v panregionu odmítá indickou hegemonii jakkoli tolerovat a sám svými aktivitami dále podněcuje kontinuální vnitroregionální nestabilitu (Price 2016: 1).

V tomto úsilí se přitom Pákistán nespolehá pouze na radikální islámské skupiny při linii kontroly, ale snaží se i o zvyšování svého vlivu u pro něho geostrategicky klíčových aktérů Indického subkontinentu, čímž tedy zároveň usiluje o nabourávání jejich potenciální afiliace k indickému rivalovi. Mezi takové státy, kde v kontextu nového milénia získal Pákistán velmi významnou vlivovou pozici, můžeme zařadit především Bangladéš a Srí Lanku. K tomu mu v obou případech napomohl vyhrocený vývoj událostí na domácích scénách daných států, jež na jedné straně pramenily z autoritativní vlády vojenské junty, na straně druhé z otevřené občanské války.

Bangladéško-pákistánské vztahy proto navzdory zkušenosti s násilným rozdělením země nabraly pozitivnější směr již nedlouho po osudovém roce 1971. Sekulární, socialistické a pro-indické směřování nezávislé Bangladéše totiž přerušil atentát na prvního prezidenta Mudžíbura Rahmána a uzurpace moci vojenskými generály. Jejich vláda trvající dlouhých 14 let přitom doprovodila výjimečný stav a potírání opozičních sil také masivní islamizační kampaní a v duchu utužování budované národní ideologie nadefinovala Indii jako hlavní

zdroj externího ohrožení. Tím se propojily dvě hlavní priority obou zemí, které avšak mimo znovunavázání vzájemného dialogu vedly primárně k silné polarizaci bangladéšské společnosti⁶⁹. Toto štěpení se následně projevilo jako určující ve vztahu k poststudenoválečné demokratizační tranzici, do níž se již velmi aktivně zapojil svými aktivitami také Pákistán (Pant 2011: 84–85).

Pákistánská finanční a personální podpora totiž od počátku 90. let proudila hlavně k vyhraněně islámským politickým uskupením v čele s *Jamaat-e-Islami*⁷⁰ (JI). Ta si na přelomu tisíciletí, v patové situaci hlavních politických stran, vydobyla výrazný podíl na moci v rámci nově zformované vládní koalice. V důsledku jejich spoluvládnutí proto došlo nejenom k sblížení pákistánsko-bangladéšských vztahů⁷¹, ale především k posílení pozice tajné služby ISI v zemi a v neposlední řadě též k rapidnímu nárůstu militantních teroristických organizací⁷² (Riaz 2016: 82–83; IDSA 2016). Podněcování radikalizačních socio-politických tendencí vyvrcholilo pokusy o likvidaci některých představitelů opozičního sekularistického bloku, řadou sebevražedných akcí a v roce 2005 dokonce 450 bombovými útoky v různých částech země, k nimž se přihlásily uskupení HuJIB a JMB. Navzdory zřejmým důkazům avšak primární reakcí vládnoucí aliance bylo popření existence takovýchto organizací a k jejich oficiálnímu obvinění a zákazu došlo až s časovým odstupem po rostoucím nátlaku veřejnosti (Riaz 2016: 81–82; Riaz a Raji 2011: 55). Tyto události tak pochopitelně uvrhly zemi do vyhrocené společenské i politické krize⁷³, jež opětovně destabilizovala situaci v indickém

⁶⁹ Na linii sekularismus/islamismus a v přenesené rovině zahraničně-politického směřování Indie/Pákistán.

⁷⁰ Subjektu majícímu své zastoupení i v pákistánském stranickém systému, který stál za organizací hned několika militantních buněk zodpovědných za válečné zločiny již v rámci bangladéšské války za nezávislost (Fair a kol. 2010: 22).

⁷¹ Mj. historickou návštěvou tehdejšího prezidenta Parvíze Mušarafa příkládajícího podpisy k celé řadě vzájemných dohod (BBC 2002).

⁷² Jako např. *Harkat ul-Jihad-al-Islami Bangladesh* (HuJIB) – mající pro změnu napojení na buňky kašmírských militantů –, *Jagrata Muslim Janata Bangladesh* (JMJB) či *Jamaatul Mujahedin Bangladesh* (JMB), prokazatelně kooperujících s JI a požadujících ve své podstatě etablování „islámského státu Bangladéš“.

⁷³ K částečnému uklidnění došlo až po nástupu sekulární Lidové ligy (*Awami League*) v roce 2008.

sousedství, znamenající například nárůst násilností v asámské provincii⁷⁴, a koneckonců i v celém regionu⁷⁵ (Riaz a Raji 2011: 54).

Daný případ nám tudíž ukazuje na zjevné uplatňování asymetrických a hybridních strategií, které bychom v různých podobách našli v rámci pákistánských aktivit i u dalších zemí jihoasijského regionu. Satish Kumar (2011: 75–76) v tomto smyslu tak například hovoří o významu náboženských škol (*madrasas*), sponzorovaných mj. pákistánskou ISI (nejenom) při nepálsko-indických hranicích, přičemž zdůrazňuje jejich význam pro nábor do militantních proti-indických organizací. Tyto projevy dále potvrzuje i C. Christine Fair (2014: 252), jež zase poukazuje na vzrůstající počet logistických základů různorodých teroristických skupin, působících pod pákistánskou záštitou původně jen na kašmírském území, také na Srí Lance, Bangladéši, Maledivách či Nepálu. Odhalování a analýza všech zmíněných případů však není zcela ústřední podstatou daného textu, a co víc jejich zpracování by samo o sobě vydala za celou řadu rozsáhlých diplomových prací. I proto se s výše předloženými příklady pro náš účel prozatím spokojíme a nyní tak přistoupíme k o něco „standardnější verzi“ budování vlivu v regionu, a to na příkladu vztahů se Srí Lankou.

Vřelé pákistánské vztahy s ostrovním státem upevnila především dlouhotrvající občanská válka v zemi. Zatímco totiž Indie na počátku občanského konfliktu v 80. letech hájila zájmy separatistického uskupení Tygři osvobození tamilského⁷⁶ Ílamu (*Liberation Tigers of Tamil Eelam – LTTE*), Pákistán vynaložil výrazné materiální prostředky na podporu vládnoucí sinhálské buddhistické většiny (Orland 2011: 97–99). Tato subvence se projevila jako klíčová po neúspěšné indické intervenci do země v roce 1987⁷⁷ a následně od roku 1999, kdy pákistánské

⁷⁴ Kde tamní separatistické tendence znovu rozohnili proniknuvší radikální ozbrojenci vysílání organizované z bangladéšského území.

⁷⁵ O aktuálnosti celé problematiky svědčí soudobé ochromení celého politického systému v Bangladéši způsobené společenskými násilnostmi i opozičním bojkotem posledních voleb, přičemž o přetrvávajícím zapojení ISI zase vypovězení dvou pákistánských diplomatických zástupců v rozmezí několika měsíců kvůli obviněním z financování a osobních kontaktů s proti-vládními extrémistickými skupinami – HuJIB a JMB (Oldmixon 2016).

⁷⁶ Majoritně hinduističtí Tamilové tvoří výraznou etnickou skupinu v indické jihovýchodní provincii Tamilnádu, a proto jejich situace na ostrově byla (a je) Indií pečlivě monitorována.

⁷⁷ Dojednanou na základě mírových dohod se srílanskou vládou přiznávající Tamilům vícero autonomních pravomocí. Když se však vyslaní vojáci pokusili o demilitarizaci tamilských provincií, odmítlo uskupení

dodávky výrazně zmohutněly a několikrát pomohly odrazit tamilskou ofenzívu. V předposledním roce konfliktu se tak import zbraňové techniky, včetně tanků *Al-Khalid*, vyšplhal až k hodnotě 200 milionů US\$ a za nezanedbatelného příspěví čínské strany došlo k potlačení zbylého odporu LTTE v květnu roku 2009 (The Indian Express 2009). Díky tomu zůstávají vzájemné vztahy mezi oběma zeměmi dodnes velice přátelské, což potvrdila návštěva premiéra Šarífa na ostrov v roce 2016. Při ní došlo k podpisu memorand o výraznější kooperaci v obchodní i vojenské rovině, v níž budou znásobena armádní cvičení a výcvik personálu na společně organizovaných seminářích. Objem vzájemného obchodu má poté být navýšen až na 1 miliardu US\$ a dle premiérových slov Srí Lanka obdrží „privilegovaný status“ v této oblasti (The Express Tribune 2016).

Kromě Srí Lanky přitom Pákistán přirozeně utužuje diplomatické styky i s ostatními aktéry v panregionu⁷⁸. V interakcích s nimi se ovšem již mnohem výrazněji spoléhá na specifickou formu „ekonomické diplomacie“ svého hlavního spojence Číny. Ta v rámci iniciativy OBOR nabízí lokálním vládám investiční projekty v hodnotách desítek miliard US\$, což představuje na jedné straně novou výzvu pro indickou stranu, jejíž pokusy o regionální vyvažování rozebereme v rámci samostatné kapitoly, a na straně druhé značnou výpomoc pákistánskému snažení (Wagner 2017: 3). Pákistán tak i díky této asistenci může ještě znatelněji odvracet svou pozornost také mimo jihoasijský prostor a soustředit se stále aktivněji na posilování své pozice i v rámci širšího regionu. K tomu mu přitom dopomáhá i výše zmíněná výstavba přelomového ekonomického koridoru s Čínou, který převážně středoasijským státům potenciálně poskytne novou tranzitní cestu ke světovým trhům.

LTTE zmíněnou dohodu a výsledkem se stal plnohodnotný konflikt s indickými jednotkami. Přítomnost indické armády na vlastním území ovšem nelibě nesla také značná část sinhálské populace, což vyústilo v opakující se projevy nesouhlasu. Z nátlaku srílanské vlády proto došlo ke stažení veškerých oddílů z ostrova v roce 1990 a Indie se od té doby od situace převážně distancovala (Orland 2011: 97–99).

⁷⁸ Namátkou lze zmínit návštěvu Šarífa na Maledívách v roce 2017, kam byl pozván jako hlavní host 52. výročí nezávislosti země a jež byla souběžně využita k posílení už tak velmi blízkého pouta mezi nábožensky spřízněnými zeměmi podpisem několika memorand o porozumění (The Indian Express 2017a). Nebo kupříkladu nedávný prodej stíhaček *JF-17 Thunder* barmskému režimu, který se stal díky úzkým vazbám ve vojenském sektoru vůbec prvním státem, jemuž byly tyto stroje poskytnuty, a to i navzdory přetrvávajícímu napětí v zemi ve vztahu k situaci rohingských muslimů (Keck 2014).

6.3. Pákistán, Střední Asie a afghánské dilema

Středoasijské postsovětské republiky nesou neopomenutelný strategický význam globálního měřítko hlavně vzhledem k vlastnictví význačného nerostného bohatství. Odhadované zásoby celého regionu dosahují zhruba 31,2 miliard barelů ropy a téměř 20 miliard kubických metrů zemního plynu, což činí v prvním případě asi 4 % prokázaných světových kapacit, respektive až 10 % v případě druhém. Klíčovými aktéry poté v tomto smyslu jsou především Turkmenistán vlastníci přes 90 % středoasijských zásob zemního plynu a Kazachstán disponující naopak většinou ropných rezerv (Javaid a Rashid 2015: 143–144; Abbasi 2013: 96–97, 106–107). Z tohoto důvodu se v poslední době hovoří o tomto centrálním asijském regionu nejčastěji v kontextu tzv. Nové velké hry (*New Great Game*) odkazující k obnovenému zájmu mocností⁷⁹ o podíl na lokálním vlivu (Cooley 2012: 3–15).

Svou roli v dané konstelaci by se přitom rád pokusil sehrát také Pákistán, který spíše než rozsáhlé investiční plány a nákladné infrastrukturní projekty může lokálním aktérům nabídnout svou klíčovou geostrategickou polohu. Nejbližší hlubokomořské přístavy v teplých oceánských vodách totiž pro středoasijský export představuje současný pákistánský terminál v Karáči, vzdálený vzdušnou čarou přes afghánská území v průměru 2720 km, a poté samozřejmě budovaný Gwadar, dokonce „jen“ 2200 km daleko⁸⁰ (Javaid 2016: 68). Pro surovinově bohaté postsovětské republiky proto afghánská trasa k pobřežním vodám Indického oceánu dlouhodobě reprezentuje velmi lákavou pobídku, která by umožnila diverzifikovat jak obchodní cesty, tak primárně síť produktovodů. Zcela nezpochybnitelný geoekonomický potenciál jakýchkoli úvah na dané téma a jejich zřejmé benefity pro pákistánskou stranu avšak již dlouhé roky anulují komplikovaný vývoj válečného konfliktu v sousedním Afghánistánu. V něm se velmi aktivně angažuje právě Pákistán, pro něhož volba mezi pokusy o instalaci

⁷⁹ Ústřední hráče představují především USA, Rusko a Čína, přičemž stále výraznější zájem projevuje též Indie (srov. níže).

⁸⁰ Jako další adekvátní varianty tak v tomto ohledu předstihují iránský Bandar Abbas (3400 km) a poté i ruské přístavy v Rostovu nad Donem (4200 km) a Vladivostoku (9500 km).

spřízněného režimu při své západní hranici a dosažením stabilních energetických zásob ze Střední Asie představuje jedno z nejtěžších geopolitických dilemat.

6.3.1. Asymetrické strategie v Afghánistánu

Jak určuje S. Paul Kapur a Sumit Ganguly, pákistánské aktivity v Afghánistánu jsou historicky odvozeny od čtyř základních cílů: vyřešit sporné hranice na Durandově linii⁸¹, disponovat tzv. strategickou hloubkou⁸², získat volný přístup k Střední Asii a limitovat indický oblastní vliv (Kapur a Ganguly 2012: 124). Ze všech těchto důvodů se proto pákistánské velení po stažení sovětských vojsk z afgánského území roku 1989 rozhodlo využít jedinečné příležitosti, jak výrazně promluvit do poválečného směřování zpustošené země. Tím pomyslně „vyvoleným“ železím v nastalém chaosu a mocenském boji různorodých mudžahedínských frakcí a warlodů o nadvládu v zemi se stalo radikální sunnitské hnutí pod názvem Tálibán.

Tálibán bylo vojensky organizované islámské fundamentalistické uskupení, které se zformovalo v severovýchodních paštunských provinciích z dobrovolníků přicházejících z různých koutů islámského světa. Jejich pojátko utvořilo učení v rámci náboženských škol *madrasas*, jichž při afghánských hranicích vyrostlo za války se Sovětským svazem na několik tisíc. Jeho členové proto chtěli dosáhnout odzbrojení nepřátelených frakcí a sami se chystali zavést pořádek v zemi podle nejpřísnějších zásad ortodoxního islámu (Marek 2006: 285). Jejich čas nastal roku 1994, kdy z pákistánského území vtrhli do země a brzy dobyli druhé největší město Kandahár. Výpomoc samotné vlády v Islámábádu na tom navíc nesla velmi významný podíl. Mimo zbraňových dodávek, náboru a výcviku nových bojovníků vznikl dokonce specializovaný rezort v rámci pákistánského ministerstva vnitra zaměřený primárně na logistickou podporu, tedy výstavbu přístupových cest, zajištění přísunu pitné vody či budování elektrických sítí na dobytém území. To vše postupem času doplnilo i vojenské přičinění

⁸¹ Nejlépe připojením celého území Paštúnistánu pod svou správu.

⁸² Tento pojem odkazuje k vojenské i nevojenské rovině podpory od nastolené vlády v Afghánistánu, jež by Pákistán podpořila v jakékoli formě soupeření s indickým rivalem.

v podobě dělostřeleckých a leteckých úderů vedených přímo pákistánskou armádou (Kapur a Ganguly 2012: 130–131). Díky této asistenci tak v roce 1996 již společná tálibánsko-pákistánská vojska dobyla hlavní město Kábul a zanedlouho poté vyhlásil samozvaný náboženský vůdce nové nejmocnější síly v zemi mulla Muhammad Umar Islámský emirát Afghánistán (*Da Afghánistán islámi emárat*). Ten se za přispění celé řady dalších radikálních organizací v čele s Al-Káidou⁸³ rozrostl do roku 2000 na 90 % veškerého území, a Pákistán se tudíž konečně těšil z přítomnosti tolik vytouženého a oddaného spojence (Marek 2006: 286).

O to mohutnější šok proto znamenaly události 11. září a reakce USA v podobě vyhlášení války proti teroru. V důsledku nekompromisního postoje Washingtonu, vyjádřeného slovy prezidenta George W. Bushe „buď jste s námi, nebo proti nám⁸⁴“, tak Pákistán přistoupil k rozehrání pomyslné „dvojí hry“. Na jedné straně tak sice prezident Mušaraf oficiálně přestříhl veškeré vztahy s islámským emirátem⁸⁵ a připojil se k vzniklé americké koalici, na straně druhé si ale, v nevědomí co budoucí vývoj přinese, udrželo vojenské velení a ISI většinu z nejdůležitějších kontaktů nejen na původní tálibánské předáky (Mitton 2014: 365–366). V jádru všeho přitom znovu stály obavy z indického vlivu, jenž posiloval díky úzké spolupráci s USA a podpoře tzv. Severní aliance⁸⁶. Z té navíc vyvstala, v následku vojenských akcí koaličních vojsk pod názvem Operace Trvalá svoboda (*Operation Enduring Freedom*), (staro)nová ústřední politická síla v zemi a v kontextu nastartovaných vnitro-politických reforem, pod záštitou OSN, obsadili její zástupci prakticky všechny nejvyšší vládní pozice (Marek 2006: 292–293).

Pákistánskou optikou se tak naplnil pravděpodobně nejhorší možný scénář a jako jediné přijatelné východisko se ukázala podpora utvořivším se ohniskům

⁸³ Finančně dotovanou jejím zakladatelem Usámou bin Ládinem, jenž svým vlivem zosobnil společně s Umarem ústřední postavy nastoleného totalitního režimu.

⁸⁴ „And we will pursue nations that provide aid or safe haven to terrorism. Every nation in every region now has a decision to make: Either you are with us or you are with the terrorists“ (Bush 2001).

⁸⁵ Jenž za dobu své existence získal mezinárodní uznání pouze od Saúdské Arábie, Spojených arabských emirátů a právě Pákistánu.

⁸⁶ Formace všech významných opozičních mudžahedínských frakcí, jež při severovýchodních hranicích země tvořily zbytek anti-tálibánského odporu.

vytrvalých bojovníků poražené Umarovy a Ládinovy armády v horských oblastech afghánsko-pákistánské hranice. Velmi široce je proto v kontextu posledních dvou dekád zdokumentováno napojení ISI např. na Síť Hakkání (*Haqqani Network*), Afghánský Tálibán (*Afghan Taliban*) či uskupení Armády čistých (*Lashkar-e-Taiba*) operujících po celém Afghánistánu do současných dnů⁸⁷ (Fair 2014: 13; Mitton 2014: 366; Hanauer a Chalk 2012: 28). Byť, samozřejmě, nelze míru pákistánské kontroly nad aktivitami těchto uskupení označit za absolutní, je, jak uvádí Barnett R. Rubin a Ahmed Rashid, minimálně taková, aby dokázala „ovlivnit intenzitu“ vyskytujících se násilností (Rubin a Rashid 2008: 36). Jako vysoce pravděpodobné se tedy jeví, že dochází k pravidelným kontaktům mezi oběma stranami, což vyplývá např. i z vyjádření bývalého vrchního velitele ozbrojených sil americké armády Michaela Mullena. Ten konstatuje, že výše zmíněné skupiny jsou *de facto* „zástupnými bojovými oddíly pákistánské vlády“⁸⁸ (Mullen 2011). Pravdou však v každém případě zůstává, že jejich aktivity se velmi často a zřetelně protínají s pákistánskými záměry, což potvrzují hlavně prováděné úderů na lokální indické autority⁸⁹.

Cíl pákistánské konání přitom zcela bezpochyby stojí na myšlence vydobýt si ústřední pozici v budoucích potenciálně zahájených mírových jednáních a zastoupit v nich roli klíčového zprostředkovatele mezi zástupci militantů na jedné straně a afghánskou vládou v Kábulu na straně druhé. V nastalé situaci pak totiž může „nepřímo“ prosazovat své primární zájmy, tzn. negovat jakýkoli indický vliv a zároveň apelovat na zapojení opozičních skupin do politického systému s podílem na spravování země (Tariq a kol. 2015: 20; Cohen 2011: 38). Podporu v daném případě by navíc mohl získat od svého spojence Číny, která poslední roky

⁸⁷ Rozsah Tálibánem ovládaných území v Afghánistánu znázorňuje příloha 6.

⁸⁸ „Extremist organizations serving as proxies of the government of Pakistan are attacking Afghan troops and civilians as well as U.S. soldiers. For example, we believe the Haqqani Network [...] has long enjoyed the support and protection of the Pakistani government and is, in many ways, a strategic arm of Pakistan's Inter-Services Intelligence Agency [...]“.

⁸⁹ „Three examples stand out: the July 7, 2008, suicide bombing of Delhi's embassy in Kabul, which killed 58 and wounded 141; a second attack on the embassy on October 8, 2009, which left 17 people dead and 63 wounded; and the February 26, 2010, leveling of the Hamid Guesthouse, a hotel in the heart of the capital that was popular with Indian doctors and reconstruction workers, which resulted in 18 fatalities and an additional 36 casualties“ (Hanauer a Chalk 2012: 29).

pozorně monitoruje celou situaci, a v roce 2016 se dokonce zúčastnila čtyřstranného dialogu s předními zástupci USA, Afghánistánu a Pákistánem o možnostech mírového řešení (Putz 2017).

V každém případě však pákistánské počínání přináší i zjevné negativní důsledky pro jeho zahraničně-politické cíle, a to ve vztahu k *de facto* nulovému energetickému a transportnímu propojení se státy Střední Asie. Do dnešních dnů tudíž neexistuje žádná přímá železniční síť mezi Pákistánem a některou ze zemí středoasijského regionu, nemluvě poté vůbec o jakémkoli produktovodu či elektrickém vedení (Asif 2011: 7). To ve vztahu k problematické pákistánské energetické situaci a též výše zmíněnému geografickému potenciálu představuje krutou daň za prováděnou duální afghánskou politiku. I proto se Pákistán v posledních letech znovu pokouší o konsolidaci vzájemných vztahů s lokálními aktéry, aby našel řešení pro realizaci alespoň některých z dlouhodobě zmrazených projektů. K této iniciativě ho navíc tlačí i pokračující indické pronikání do oblasti, a to především alternativní trasou přes iránské přístavy⁹⁰, a taktéž nové možnosti, jež nabízí výstavba čínsko-pákistánské ekonomické koridory.

6.3.2. Iniciativy ve Střední Asii

Za přirozenou bránu pro pákistánské pronikání k středoasijskému nerostnému bohatství bývá nejčastěji označován Tádžikistán. Jeho jižní hranice totiž odděluje od té pákistánské pouze pruh afghánského území tzv. Vachánského koridoru (*Wakhan Corridor*), který v nejužším místě dosahuje jen asi 16 kilometrů⁹¹. Pákistánský premiér Šaríf proto navštívil Tádžikistán hned čtyřikrát od svého znovuzvolení v roce 2013 a výrazným způsobem přispěl k finalizaci projektu CASA-1000 za více než 1 miliardu US\$. Ten má využít tádžický, ale i kyrgyzský hydroenergetický potenciál vybudováním elektrické sítě přes afghánské území. Pozitivně se k dané myšlence tedy vyjádřil i prezident Afghánistánu Ašraf Ghání, jehož země sama trpí akutním nedostatkem v dané oblasti, a všichni zúčastnění

⁹⁰ Srov. níže.

⁹¹ Naneštěstí však převážně pamírského vysokohorského terénu.

mají dokonce společně vytvořit jednotný trh s elektrickou energií (*Central Asia-South Asia Regional Electricity Market*) (Javaid 2016: 69–70, 73–74).

Další zemí, kde dochází k povzbuzování vzájemných vztahů, je Turkmenistán. S ním bylo po více než 20 letech od prvního návrhu konečně dojednáno zahájení výstavby Transafghánského plynovodu (*Turkmenistan–Afghanistan–Pakistan–India Pipeline – TAPI*). Jeho realizaci přitom dlouhodobě bránila, mimo válečné situace v Afghánistánu, právě pákistánská rezistence k afghánsko-turkmenistánským návrhům na zvýšení výnosů celého projektu přidružením Indie. Změna v rozpoložení proto poukazuje na vzrůstající riziko indického přístupu k zemím Střední Asie přes Írán, a Pákistán je tak ochoten zapojit svého rivala raději touto trasou, nezbytně procházející přes pákistánské území, na níž navíc získá i podíl na dodávkách zemního plynu. Obnovená společná jednání všech čtyř stran tak pozvolna započala přinášet své ovoce a v soudobých měsících byl schválen a podepsán rozsah investic ve výši 8 miliard US\$⁹² a zahájeny první stavební práce v určených částech Afghánistánu (Gurt 2018).

Myšlenka, jež ovšem v poslední době nabývá stále výraznější důležitosti v pákistánských politických kruzích, spočívá v oživení a prohloubení dohody podepsané již roku 1995 pod názvem *Quadrilateral Traffic in Transit Agreement* (QTTA). Podle ní Pákistán, Čína, Kyrgyzstán a Kazachstán usnadňují vzájemné transporty veškerého zboží, což donedávna vzhledem k nevyvinuté infrastruktuře zůstávalo prakticky neuplatňováno (Mishra 2017: 6). Z toho důvodu se sešel Šaríf např. s kazašským prezidentem Nursultanem Nazarbajevem, který mu osobně potvrdil svou náklonost restartovat daný projekt a obecně prohloubit kooperaci v energetické, vědecké, ale i vojenské oblasti. Zároveň s tím poté neopomněl zmínit, že Pákistán byl jednou prvních zemí, která přiznala suverénní status jeho vládě již v roce 1992 (Panda 2015). Za celou iniciativou⁹³ přitom můžeme vidět především realizování CPEC nabízejícího budoucí propojení od pákistánských

⁹² Z nichž většinu uhradí sám Turkmenistán.

⁹³ Aktivní pákistánská diplomacie napříč regionem navíc dosáhla toho, že pátou zemí připojivší se k QTTT se stane v blízké době i Tádžikistán, čímž se pravděpodobně změní název z „Quadrilateral“ na „Pentalateral agreement“ (Mishra 2017: 6).

přístavů přes Karákóramskou dálnici až k tranzitním sítím, mohutně rozšiřovaným pod záštitou čínských investic, v celém středoasijském prostoru. Klíčový bonus tak skrývá příležitost vyhnout se celému afghánskému území, což by z pákistánského úhlu pohledu znamenalo snížení potřeby utlumovat své asymetrické strategie v oblasti, možnost případně ještě přehodnotit realizaci zmíněného TAPI, a v důsledku tak dále všemi dostupnými způsoby pokračovat v limitování pronikajícího indického vlivu.

6.4. Pákistánské vztahy se zeměmi v Perském zálivu

Poslední, avšak geopoliticky i socio-kulturně neopomenutelnou, oblastí zájmu je pro Pákistán region Perského zálivu. V něm proto udržuje dlouhodobě přátelské vztahy s většinou místních aktérů zakládající se nejen na dodávkách nerostných surovin, ale i vojensko-bezpečnostní dimenzi spolupráce. K pravidelným kontaktům s regionálními aktéry tak dochází dlouhá léta jednak na mítincích Organizace islámské spolupráce (*Organisation of Islamic Cooperation – OIC*), sdružující všechny většinově muslimské země světa, jednak také např. v rámci širších dialogů za účasti pákistánské strany v Radě pro spolupráci arabských států Zálivu (*Gulf Cooperation Council – GCC*). S výjimkou Íránu⁹⁴ a Iráku⁹⁵, tak Pákistán získal silnou podporu od všech regionálních aktérů v kontextu proběhnuvších válečných střetů o Kašmír i bangladéšské válce a úzká kooperace probíhala i co do vývoje událostí v Afghánistánu (Stephenson 2016: 1; Ahmed a Bhatnagar 2010: 267).

Klíčového spojence v tomto smyslu pak představuje především Saúdská Arábie, s níž Pákistán udržuje již po několik desetiletí velmi úzký a strategický vztah.

⁹⁴ Íránsko-pákistánské vztahy komplikují neshody nad řadou klíčových zahraničně-polických i vnitropolitických otázek – od náboženské problematiky pramenící ze šíitsko-sunnitského napětí přes balúčistánské nepokoje na hraničním pomezí až po historicky zakořeněnou pákistánskou náklonnost vládě v Rijádu či afghánskému Tálibánu (Narvenkar 2011: 174). To se zákonitě odráží i do ekonomické roviny, kdy Pákistán navzdory přímému spojení substituuje íránské suroviny dodávkami jeho regionálních konkurentů, a tak např. v roce 2016 pouze zanedbatelná 3 % zemního plynu, a dokonce jen 0,31 % ropy pocházelo z produkce jeho západního souseda (OEC 2018a; OEC 2018b). Dané situace se tudíž snaží maximálně využívat právě Indie, jejímž vztahům s Íránem se budeme věnovat později v samostatné kapitole.

⁹⁵ Zde navazování užších vazeb bránily především nevyzpytatelné a agresivní postupy iráckého vůdce Saddáma Husajna a poté od roku 2003 nepřehledný válečný stav v zemi.

Vzájemnou blízkost proto můžeme demonstrovat např. již několikatisícovými vojenskými kontingenty vyslanými pod záštitou pákistánské armády na saúdsko-irácké, respektive saúdsko-kuvajtské, hranice k ochraně království za irácko-iránského konfliktu a první války v Zálivu, nebo naopak zcela bezplatnými saúdskoarabskými surovinovými dodávkami, dosahujícími až 50 tisíc barelů ropy denně, pro stagnující pákistánské hospodářství po uvalení amerických sankcí v roce 1998 (Stephenson 2016: 1–2). Ne nadarmo proto bývají saúdsko-pákistánské vztahy označovány přívskem "speciální" sloužící na jedné i druhé straně zcela ústředním geopolitickým zájmům obou zemí. Zatímco tak pro monarchii reprezentuje Pákistán, díky vlastnictví největší muslimské armády světa a samozřejmě také jediné „islámské jaderné bomby“, zcela stěžejního partnera v kontextu blízkovýchodní rivality s Íránem, pro Pákistán zase saúdskoarabská náklonnost znamená obdobně nepostradatelnou, primárně politicko-ekonomickou, oporu v jakékoli dimenzi případného střetu s indickým nepřitelem (Guzansky 2016: 1–2).

S ohledem na to můžeme počátky užší vojensko-bezpečnostní spolupráci nalézt již v průběhu 80. let, byť samozřejmě s rokem 1998 získaly tyto tendence ještě významnější rozměr. Protokolární obrannou úmluvu z roku 1982, jakožto vůbec první bezpečnostní dokument mezi oběma zeměmi, tak nahradila v roce 2005 mnohem komplexnější Dohoda o vojenské kooperaci (*Military Cooperation Agreement*). Ta zdůraznila již tak rozsáhlou pákistánskou výpomoc s výcvikem saúdskoarabských jednotek⁹⁶ a též hlubší institucionální propojení klíčových organizací vojensko-průmyslových komplexů obou zemí⁹⁷ (Ahmad a Faisal 2014: 30). Mimo toho navíc již roku 2001 zahájily obě strany společnou výrobu lehkých zbraní a munice pro výzbroj svých jednotek a v roce 2002 poskytla saúdská strana téměř 400 milionů US\$ pro potřeby pákistánské armádní modernizace (Ahmed a

⁹⁶ Je odhadováno, že asi tisícovka pákistánských vojáků zůstává za tímto účelem permanentně k dispozici na saúdskoarabském území. Souběžně s tím se poté od roku 2004 konají pravidelná armádní cvičení pod názvem *Al-Assam* zahrnující komplexní námořní, letecké i pozemní manévry příslušných armádních oddílů obou států (Ahmad a Faisal 2014: 30; Stephenson 2016: 1).

⁹⁷ Zapojena má být např. i *Pakistan Ordnance Factories* patřící již od 50. let k stěžejním aktérům zbrojařského průmyslu a zodpovídající se přímo pákistánskému ministerstvu obrany (Ahmed a Bhatnagar 2010: 279).

Bhatnagar 2010: 279). Podle řady zdrojů přitom od roku 2011, v kontextu iránských pokusů o naplnění svého jaderného programu, existuje dokonce tajná dohoda o poskytnutí pákistánských nukleárních kapacit do rukou Saúdů v případě ohrožení „šíitským“ raketovým úderem. Výměnnou za to se Pákistán může spolehnout na bezmeznou pomoc v potenciální válce s Indií (Curtis 2012: 261; Brewster 2016: 62).

Kromě Saúdské Arábie však buduje Pákistán pevné vztahy i s dalšími státy Zálivu, jímž poskytuje znovu primárně bezpečnostní garance na oplátku za politickou a ekonomickou podporu v jeho aktivitách. V roce 2006 tak byla podepsána dohoda o vojenské kooperaci se Spojenými arabskými emiráty a mj. došlo k prodeji několika desítek tanků *Al-Khalid* včetně dalších, primárně obranných, zařízení (Kamran 2013: 4). Na území monarchie přitom, obdobně jako v Saudské Arábii, Kataru, Bahrajnu či Ománu, zůstávají přitomny stovky až tisíce pákistánských vojáků. Ti zajišťují výcvik místních ozbrojených složek i udržování stability a pořádku. Jako příklad za všechny uvedme proto ještě situaci v Bahrajnu, kde místní vláda zaměstnává až 10 tisíc příslušníků pákistánských bezpečnostních útvarů tvořících mj. téměř 20 % personálu jeho leteckých sil⁹⁸ (Brewster 2016: 61). V duchu prohlubující se vojenské kooperace poté napříč regionem opakovaně probíhají i pravidelná armádní cvičení, a to na bilaterální i multilaterální bázi⁹⁹. Při nich Pákistán sehrává, v kontextu námořních, leteckých i pozemních operací, zcela instrumentální úlohu (Kamran 2013: 2–16).

Mimo bezpečnostních otázek ovšem pákistánští představitelé s nástupem nového milénia usilují i o užší ekonomické propojení. V roce 2004 proto došlo k dojednání Rámcové dohody o ekonomické kooperaci (*Framework Agreement on Economic Cooperation*), v souladu s níž byla zahájena jednání o možném vytvoření zóny volného obchodu mezi zeměmi GCC a pákistánskou stranou (Ahmed a Bhatnagar

⁹⁸ Jejich přítomnost se tudíž ukázala jako klíčová mj. při potlačování protestů majoritně šíitské společnosti proti sunnitskému režimu v době Arabského jara v roce 2011 (Brewster 2016: 61–62).

⁹⁹ Namátkou zmiňme např. pákistánsko-ománskou kooperaci pod názvem *Thamal al Tayyab* či multilaterální námořní cvičení *Aman*. Jejich průběh je organizován každoročně pákistánskou armádou již od roku 2007, a to společně se státy Zálivu i dalšími nejen blízkovýchodními aktéry ve vodách Indického oceánu (Kamran 2013: 5; Ahmed a Bhatnagar 2010: 280; Gady 2017).

2010: 271–272). Přesto že tato myšlenka nebyla doposud z řady důvodů¹⁰⁰ realizována, podařilo se vyjednávacím týmům v roce 2017 dosáhnout shody nad některými ze sporných bodů a celý proces postoupil do třetího a finálního kola vzájemných vyjednávání¹⁰¹ (Jamal 2017).

S ohledem na danou rostoucí pákistánskou angažovanost u zmíněných států Zálivu tak můžeme znovu hovořit o jeho počínání jakožto snaze posilovat své postavení v oblasti, udržovat si klíčovou podporu pro své výše představené geopolitické aktivity, a v důsledku bránit rozpínání indického vlivu v celém námi vymezeném širším regionu. V kontextu Pákistánem uplatňovaných strategií a aktivit, analyzovaných v této i předchozích částech práce, proto nyní přistupme k nevyhnutelné indické reakci. Logika námi zvoleného teoretického konceptu totiž velí, že jen přihlížet vzrůstajícímu geopolitickému významu svého úhlavního nepřítele, ještě ruku v ruce s jeho klíčovým spojencem, se rovná popření základního instinktu každého státu, primárně usilovat o maximalizaci svojí bezpečnosti. Z tohoto důvodu můžeme u Indie v posledních letech pozorovat mnohem aktivnější zapojování se do dialogů se státy širšího regionu, přičemž těmi prvotními, na které se zaměříme, budou ze zřejmých důvodů země situované v rámci nejbližšího okolí, tedy v panregionu Indického subkontinentu.

¹⁰⁰ Prodlevu v jednáních můžeme přičíst hlavně globální finanční krizi v roce 2008 a poté i upřednostňování vojensko-bezpečnostních ujednání v kontextu vyhrocených událostí v sousedním Íránu, Iráku či Jemenu.

¹⁰¹ Potenciální zhmotnění zóny volného obchodu by přitom mimo Pákistánů přinášelo obrovskou výhodu taktéž pro Čínu, jež by díky transitznímu spojení přes pákistánské území, čímž se znovu vracíme k nedocenitelnému geoeconomickému významu CPEC a přístavu Gwadar, byla schopna nelimitovaně rozvinout své obchodní a investiční aktivity dále na Arabský poloostrov.

7. Analýza geopolitických aktivit Indie v širším regionu

7.1. Indie a posilování vazeb v „blízkém sousedství“

Jak jsme identifikovali výše, situace v Indickém subkontinentu zůstává dlouhodobě velmi nestabilní, což se negativně promítá hlavně do indických regionálních vazeb. Indický subkontinent tak i proto v dnešním globalizovaném světě stále představuje jeden z nejméně ekonomicky, politicky i bezpečnostně integrovaných světových subsystémů, kde veškeré sdílené iniciativy, v čele se SAARC, či jen užší bilaterální kooperace ve většině ztroskotávají na vzájemných neshodách a tradičním nehostinném prostředí (Chandran 2011: 1–2).

Z tohoto důvodu se Indie v historické perspektivě pokoušela o upevnování regionálního predominantního postavení dvěma hlavními způsoby. Nejprve, v kontextu bipolárního uspořádání, tudíž prosazovala mezinárodní politicko-ekonomickou izolaci celého regionu a aktivní intervencionalismus do vnitřních záležitostí svých sousedů¹⁰². Později, od 90. let, zase upřednostňovala především užší spolupráci se zeměmi ležícími mimo jihoasijský prostor¹⁰³. Obě z těchto variant se však svým způsobem negativně otiskly na vztazích právě s geograficky nejbližšími aktéry, jejichž interakce s indickou stranou tak, i díky nezanedbatelnému přispění subversivních aktivit ze strany Pákistánu, nabyly povětšinou¹⁰⁴ chladné a velmi problematické povahy (Ogden 2011: 7). Současné aktivní pokusy o restart sousedských vztahů proto můžeme přičíst primárně snaze vyvážit intenzifikující se čínsko-pákistánské sbližování a obecně poté vzrůstající vliv ČLR v regionu. Ta pod záštitou iniciativy OBOR prohlubuje vzájemné vztahy se strategicky položenými státy v indickém okolí, a přímo tudíž napomáhá Pákistánu v narušování indického jihoasijského mocenství.

¹⁰² Tzv. *Indira/Rajiv doctrine* uplatňovaná od 60. do konce 80. let spočívala ve využívání vojenských kapacit jak k odstrašení externích vlivů, tak k intervencím v nestabilních částech regionu – konkrétně na Srí Lance v letech 1971 a 1987–90 a na Maledivách v roce 1988. Ekonomická blokáda poté byla uvalena např. na Nepál (1989–90) (Ogden 2011: 7).

¹⁰³ Především státy jihovýchodní Asie v rámci tzv. *Look East Policy*.

¹⁰⁴ S výjimkou královského Bhútánu.

7.1.1. „Neighbourhood First Policy“

Obrat „zpět k domovu“ lze pozorovat v indických zahraničně-politických aktivitách zhruba v posledním desetiletí¹⁰⁵ dosahujícím svého vrcholu především s nástupem Naréndry Modího do funkce nového ministerského předsedy v roce 2014. Jeho politika proto bývá pro svou regionální angažovanost označována slovním spojením „sousedství především“ (*neighbourhood first*) a projevuje se oficiálními státními návštěvami v jihoasijských zemích, stejně jako intenzifikací snah o obnovu multilaterálních platforem (Chaturvedy 2014: 1). Podíváme-li se nejprve na bilaterální rozměr tohoto úsilí, započal Módí své úřadování možná neočekávaně, avšak nikoli náhodně, regionálními cestami do himalájských států Bhútán a Nepál při hranici s ČLR.

Indické vztahy s Bhútánem upravuje již od roku 1949 Smlouva o přátelství (*Treaty of Friendship*), která výměnou za nezasahování do vnitřních záležitostí země poskytuje Indii významné slovo v zahraničních a bezpečnostních otázkách. Indie proto od 50. let ztělesňuje hlavního garanta bhútánské nezávislosti a aktivně se dodnes podílí na výcviku i financování jednotek bhútánské královské armády (Trivedi 2008: 122–131). O důležitosti spřízněných vztahů přitom svědčí i skutečnost, že Bhútán je dlouhodobě největším příjemcem indické rozvojové pomoci či že výnosy ze vzájemné obchodní výměny generují více než polovinu jeho ročního HDP a koneckonců i že právě sem mířila vůbec první Módího zahraniční cesta (Bhokal 2016; Sharma 2014). Módí u této příležitosti označil vzájemné vztahy za „výjimečné a speciální“, přislíbil rozsáhlé investice do hospodářsky klíčového hydroenergetického sektoru a nepřímo potvrdil bhútánským představitelům, že Indie se nadále zavazuje chránit svého souseda před jakoukoli vojenskou agresí (Prasad 2017: 53). V tomto smyslu tak lze najít jasné souvislosti s rostoucími čínskými pokusy o formalizaci vzájemných diplomatických vztahů (které Bhútán zatím navázal jen s 52 zeměmi na světě), a

¹⁰⁵ Projevující se např. rostoucími příspěvky v rámci rozvojových a humanitárních projektů (Bhokal 2016).

to skrze obchodní pobídky, ale i vojenské aktivity u sporných hraničních oblastí¹⁰⁶ (Sharma 2014).

Není proto ani tolik překvapující, že po dlouhých 17 letech zavítal nově zvolený indický premiér i do Nepálu, dalšího ze států, jenž nemá mimo klíčové geografické polohy o mnoho víc co nabídnout. Indicko-nepálské vztahy, stejně jako u Bhútanu, přitom upravuje obsahově obdobný diplomatický dokument z přelomu 40. a 50. let. Tzv. Dohoda o míru a přátelství (*Treaty of Peace and Friendship*), garantující indický dohled nad určitými zahraničně-bezpečnostními otázkami¹⁰⁷, však spíše než oddanost jako v předchozím případě budí, od transformace státního zřízení pod maoistickou vládou v roce 2008, sílí odpor nepálských představitelů. V soudobých vnitro-politických kruzích horského státu tak rezonují hlasy po úplném zrušení (či významné revizi) daného svazku, čemuž se Indie pochopitelně pokouší usilovně zabránit¹⁰⁸. Vládě v Káthmándú tak byla přislíbena finanční asistence v hodnotě 1 miliardy US\$¹⁰⁹, vybudování hustší přeshraniční energetické infrastruktury a v neposlední řadě nová demarkace a zabezpečení některých ze sporných hraničních linií¹¹⁰ (Das 2014; Prasad 2017: 53–54). V duchu vojenské kooperace se poté uskutečnila i dvě sdílená armádní cvičení pozemních oddílů, a došlo k podpisu hned osmi memorand o vzájemném porozumění¹¹¹ (The Economic Times 2017). Kromě himalájských států se Indie ovšem obrací i na další

¹⁰⁶ Příkladem mohou být čerstvé události na jihozápadní Doklamské plošině při kontaktu s tibetskou autonomní oblastí a indickým svazovým státem Sikkim. Zde čínské složky zahájily výstavbu nových přístupových cest k armádnímu táboru v Zomplri zaručujících dostatečnou nosnost pro převoz artilérie, či dokonce lehkých tanků. Bhútánské království se proto ihned obrátilo na svého ochránce a Indie vyslala do oblasti na tři tisíce svých vojáků. Vyhrocenou situaci nakonec uvolnila až trilaterální jednání, ukončená stažením jednotek jedné i druhé strany z bezprostřední blízkosti sporné hranice, byť pozorovatelské oddíly zde zůstávají dodnes (Denyer a Gowen 2017).

¹⁰⁷ Mj. i nad dodávkami vojenské techniky či navazováním diplomatických styků.

¹⁰⁸ Módí proto při své návštěvě dokonce promluvil jako první zahraniční politik po pádu monarchie ve federálním parlamentu, aby demonstroval indickou vůli nevměšovat se do nepálských interních záležitostí (Prasad 2017: 53).

¹⁰⁹ Později posílena i dalšími příspěvky na nezbytné rekonstrukce po zduřujících zemětřeseních v průběhu roku 2015.

¹¹⁰ Právě přes ně totiž velmi často přecházely radikální islamistické buňky napojené na pákistánskou ISI a také různorodé pašerácké sítě (Kumar 2011: 75–76).

¹¹¹ Přesto však maoistická vláda, už jenom z ideologických důvodů, tíhne k užší spolupráci s ČLR, což stvrzuje, navzdory indickým protestům, i nedávný souhlas s vybudováním železničního spojení z Tibetu do Káthmándú, spadajícího pod plány OBOR (Kaura 2018).

ze svých bezprostředních sousedů, a to konkrétně na Bangladéš či ostrovní Srí Lanku a Maledivy.

Progres v indicko-bangladéšských vztazích lze, vzhledem k již zmiňovanému vývoji v zemi po přelomu tisíciletí, zachytit až po nástupu sekulární Lidové ligy (*Awami League*) k moci v roce 2008. Vládní příklon k indické straně se projevil dohodou o společném postupu proti teroristickým aktivitám, včetně ásámských separatistů při společných severovýchodních hranicích, a otevřením dialogu o vyřešení sdíleného využívání vodních toků řeky Tisty či vytyčení sporné námořní hranice v Bengálském zálivu (Miller a Gopalaswamy 2016: 4–5). Zřejmé pokusy o minimalizaci třecích ploch ve vzájemných vztazích poté vyvrcholily podpisem dohody o výměně 162 exkláv a enkláv ovlivňujících životy tisíce obyvatel již od Radcliffova výměru ze čtyřicátých let¹¹² (Tasch 2015). O celkovou stabilizaci země a o vyvažování čínského a pákistánského vlivu se poté mají postarat mimořádné půjčky ve výši až 4,5 miliardy US\$, investice do infrastrukturních projektů za dalších několik miliard US\$ a posílení přílivu rozvojové pomoci (Kaura 2018). K užší kooperaci ovšem směřuje i bezpečnostní dimenze, což potvrdila dvě bezprecedentní¹¹³ obranná ujednání z konce minulého roku. Dle první Indie poskytne Bangladéši úvěr na nákup různorodých obranných systémů v hodnotě 500 milionů US\$ a dle druhé plnou spolupráci v otázkách sdílení přísně utajovaných informací, logistické a technické podpory a tréninku vojenského personálu¹¹⁴ (Chaudhury 2017).

Srí Lanka představuje pro Indii geograficky nejbližšího souseda mimo kontinentální hranici, a už jen proto je udržení dobrých vzájemných vztahů strategicky důležité. Na rozdíl od svých soupeřů Pákistánu či Číny, kteří podporovali sinhálskou většinu po celou dobu občanského konfliktu, však Indie disponuje ve vztahu k srílanské vládě přece jen komplikovanější startovní pozicí.

¹¹² Územní změny musel navíc schválit ústavní většinou indický parlament a obtížnost celé procedury tak o to víc podtrhuje význam celé dohody a hlavně indické odhodlání.

¹¹³ V obou případech se jedná o historicky první úmluvy tohoto typu, jež indická vláda uzavřela s některým ze svých sousedů.

¹¹⁴ Tato rovina se přitom naplňuje již posledních sedm let (od roku 2011) společnými armádními cvičení pod názvem *Sampriti* (The Times of India 2017).

Ta se projevila především v rámci desetileté vlády exprezidenta Mahindy Radžapaksy (2005–2015), který otevřel náruč čínským investicím, podílejícím se na budování nových přístavů¹¹⁵ či dálničních sítí, a pákistánskému importu zbraní a armádní techniky. Srí Lanka se proto stala dosavadně jediným z ostrovních států, které hned dvakrát osobně navštívil premiér Modí v rámci tzv. oceánské diplomacie a v jednáních s novým prezidentem Maithripalou Sirisenelem došlo k povzbuzení vzájemných vztahů naplánováním několikaletých investičních projektů, které se odhadují až na 2 miliardy US\$ (Shepard 2016; The Economic Times 2017a). Indie zároveň přislíbila zvýšení přísunu rozvojové pomoci do země, mj. na výstavbu sociálních bytů, nemocnic a boj s terorismem, a na poslední chvíli dokázala předstihnout Pákistán v závodu o podepsání nukleárně-energetického paktu (Mahr a Miglani 2015).

Pro indické energetické zabezpečení se však jeví jako zcela klíčové hlavně zajištění svých zájmů v přístavním terminálu v hlavním městě Kolombo, kde dochází k přeskladnění většiny z indického kontejnerového importu mířícího k východnímu pobřeží. Terminál poskytuje možnosti zpracovat až 28 % z celkových námořních dodávek, což z tohoto místa činí *de facto* samostatný škrťací bod indických energetických tras (The Economist 2013). I z tohoto důvodu Indie dlouhodobě plánuje uzpůsobení Palkova průlivu mezi oběma státy k průplavu lodí s hlubším ponorem, které by tak nemusely obeplouvat celý Cejlon při snaze dostat se k východnímu pobřeží¹¹⁶. Tzv. *Sethusamudram Project* však naráží na odpor environmentalistických, náboženských i nacionalistických skupin¹¹⁷ na ostrově. Vláda Srí Lanky proto projekt, obdobně jako případnou výstavbu mostního propojení, s odkazem na odpor vlastního obyvatelstva, odmítá a zároveň tak udržuje nepostradatelnost ostrova pro zajištění indických zásobovacích tras (Asia Times 2015). Indie se tudíž snaží kontrolovat čínský (i pákistánský) vliv alespoň snahou o zisk podílu na správě samotného kolombského

¹¹⁵ Včetně přístavu v jihovýchodním městě Hambantota, potenciální čínské „perle“, kde umožnil kotvit dokonce čínským jaderným ponorkám.

¹¹⁶ Nehledě na vojensko-strategický rozměr kontinuální dostupnosti svých teritoriálních vod válečnými loděmi.

¹¹⁷ Poukazujících na biodiverzitu lokálních korálových ostrovů, náboženský význam pozůstatků tzv. Adamova mostu (*Ram Setu*) a rizika intenzivnější kulturní výměny s Tamilnádu.

přístavu a zároveň usiluje i o pronájem nevyužívaného letiště Mattala v bezprostřední blízkosti přístavu Hambantota. Do jeho modernizace má investovat téměř 300 milionů US\$ a alespoň tímto způsobem získat nepřetržitý dozor nad aktivitami Číny, jež si nedaleký přístav pojistila smlouvou o propůjčení na 99 let dopředu (Aneez a Miglani 2017).

Posledním, ale strategicky nezanedbatelným, státem v panregionu jsou poté ostrovní Maledivy v Indickém oceánu. S nimi však velmi přátelské vztahy¹¹⁸ narušily nedávné události v zemi spojené s vládní nákloností čínskému vlivu¹¹⁹ a politickým procesem s prvním demokraticky zvoleným prezidentem Mohamedem Našídem. Jeho sesazení z pozice hlavy státu je dlouhodobě kritizované jak OSN, tak mezinárodními lidskoprávními organizacemi a též USA. Indie se proto snaží balancovat mezi neponičením své image největší demokracie světa v mezinárodním systému a strategickým významem dobrých vztahů s ostrovním mikrostátem. I proto udržuje současné úzké vazby v bezpečnostních otázkách i nedávnými dohodami o umístění radarových zařízení, k dohledu nad důležitými SLOC, na všech 26 maledivských ostrovech a zdrženlivým postojem k myšlence uvalit na ostrov ekonomické sankce (Ramachandran 2018; Panda 2015a).

Obecně ovšem směřují soudobé indické aktivity i ke snaze o oživení regionální a meziregionální spolupráce na multilaterální bázi. O tom svědčí i pozvání všech sousedních lídrů v rámci sdružení SAARC na slavnostní ceremoniál Módího uvedení do úřadu. Na společná jednání tzv. *mini SAARC summit* byl přitom pozván a následně se jich také zúčastnil i tehdejší pákistánský premiér Šaríf. Nadějně výhledy na sblížení však brzy ukončily teroristické útoky v indické Uri znamenající historicky první odvolání naplánovaného summitu, majícího se konat v Islámábádu v roce 2016. Indií vyvolaný bojkot totiž postupně podpořily i další země regionu a myšlenky na prohloubení kooperace čistě jihoasijského rázu, tak vzaly záhy za své (Gurjar 2017).

¹¹⁸ Především v důsledku indického zásahu v zemi na protekci místní vlády proti tamilským nacionalistům v 80. letech.

¹¹⁹ Maledivy nedávno podepsaly s Čínou dokonce smlouvu o volném obchodu, jež z nich činí po Pákistánu jedinou zemi, která podobným „privilegiem“ disponuje.

V tomto kontextu se proto stále častěji hovoří o indickém záměru vyšachovat Pákistán kooperací v rámci jiného sdružení – Iniciativy Bengálského zálivu pro multisektorovou technickou a ekonomickou spolupráci (*Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation* – BIMSTEC). Členy sdružení totiž představují pro Indii klíčoví aktéři¹²⁰ v oblasti a zároveň absentuje právě Pákistán a v poslední době problematické Maledivy. Toho se snaží Indie využít a v březnu roku 2017 uskutečnila v Novém Dillí setkání velitelů bezpečnostních sborů všech členských zemí. Zcela první mítink tohoto druhu přinesl shodu nad nutností kooperovat v otázkách terorismu, kyberterorismu a námořní bezpečnosti, a to i v následujících letech. Za tímto účelem se mají konat tato setkání každoročně pod názvem *Track 1.5 Dialogue Forum* s ryzí orientací na stabilizaci regionu a bezpečnostní problematiku. Indie touto cestou tak na jedné straně obchází pákistánská veta k jakýmkoli iniciativám v rámci SAARC, vrcholící např. odmítnutím návrhu na sdílené využívání nedávno vypuštěného „jihoasijského satelitu“ (*South Asia Satellite GSAT-9*), na straně druhé propojuje region se státy jihovýchodní Asie, a tedy sdružením ASEAN¹²¹ (Gurjar 2017; BIMSTEC 2017).

Snahy o spříznění si okolních států, stabilizaci panregionu a nepřetržité posilování své mocenské pozice proto můžeme interpretovat jako pokusy o vyvažování narůstajícího vlivu ČLR a taktéž pákistánských nestandardních aktivit. V každém případě ovšem projevy tohoto komplexního soupeření nekončí u hranic Indického subkontinentu a Indie, už jenom s ohledem na své geopolitické priority, reaguje na posilování svých soupeřů i v ostatních částech námi vymezeného regionu.

7.2. Indie a posilování vazeb v „širším sousedství“

7.2.1. Faktor Írán

Za indickou odpověď na sdílené čínsko-pákistánské rozpínání v širším regionu a přelomové infrastrukturní projekty v čele s přístavem Gwadar a celým CPEC bývá

¹²⁰ Nepál, Bhútán, Bangladéš, Srí Lanka, Myanmar a také Thajsko.

¹²¹ Sdružení národů jihovýchodní Asie (*Association of South East Asian Nations*).

těž označováno prohlubování vzájemných vazeb s Íránskou islámskou republikou. Od počátku devadesátých let intenzifikující se kooperace totiž Indii nabízí geostrategicky nedocenitelnou příležitost, jak překonat pákistánské enormní snahy blokovat pronikání vlivu svého rivala západním a severozápadním směrem. Jedním z klíčových podnětů pro hledání užšího dialogu je tudíž, kromě íránských nerostných zásob, geografická izolovanost Indie ve smyslu absence pozemního propojení s Perským zálivem, Afghánistánem i celým euroasijským panregionem. „Zatímco Čína vidí Pákistán jako svůj energetický koridor pro zdroje z Blízkého východu, umožňující obcházet Indii, Indie vidí Írán jako svůj vlastní energetický koridor pro zdroje ze Střední Asie, umožňující obcházet Pákistán¹²²“ (Narvenkar 2011: 174).

Počátky indických iniciativ s cílem posílit svůj lokální vliv, proto můžeme identifikovat již v průběhu 90. let, kdy v kontextu návštěv vysokých představitelů země byla ukotvena shoda nad vzájemnými benefity užší politicko-ekonomické kooperace. Mimo sdílené vize afghánského poválečného uspořádání a snah limitovat rozpínání militantních skupin v čele s Tálibánem, se tak obě země rozhodly rozvinout též vzájemné obchodní a diplomatické vazby. Pomyslným vrcholem daného úsilí se stala návštěva premiéra Atala B. Vádžpejího v roce 2001, jež vyústila v podpis šesti dohod v obchodním, technologickém a primárně energetickém sektoru následované tzv. Teheránskou deklarací (*Tehran Declaration*) a o dva roky později i tzv. Deklarací z Nového Dillí (*New Delhi Declaration*) (Narvenkar 2011: 172–173). V nich se Írán plně otevřel investicím indických státních společností jako např. *Indian Oil Corporation*, *India's ONGC Videsh Limited* či *Oil India Limited* do oblastí s nalezišti zemního plynu a ropy, a navíc podpořil návrhy na spolupráci i v neekonomických otázkách (Ahmed a Alam 2013: 56; Narvenkar 2011: 173–174). V letech 2001 a 2003 tak došlo k dojednání hned několika přelomových memorand o bezpečnostní kooperaci, jež zahrnovala mimo dodávek konvenčního vojenského vybavení, také vytvoření kanálů pro sdílení citlivých informací na potírání teroristických aktivit, výcvik námořních,

¹²² „Whilst China sees Pakistan as its energy corridor for energy from the Middle East, able to circumvent India, India sees Iran as its own energy corridor for energy from Central Asia, able to circumvent Pakistan.“

leteckých i pozemních oddílů, a dokonce uspořádání opakujících se sdílených armádních cvičení indického a íránského námořnictva ve vodách Perského zálivu a Arabského moře (Chansoria 2010).

Budující se spojenectví, jež např. Harsh V. Pant (2004: 369) v té době označil za novou mocenskou „osu“¹²³, však zkomplikovala situace kolem íránského jaderného programu. V kontextu sankčních opatření uvalených mezinárodním společenstvím a rostoucího nátlaku ze strany Spojených států proto Indie nuceně omezila primárně zásobovací ropné linie¹²⁴, a Írán se v důsledku ekonomické i politické izolace ocitl v tíživé hospodářské situaci (Narvenkar 2011: 176). To ohrozilo nejenom vzájemně spřízněné vztahy, ale i některé z klíčových infrastrukturních projektů, které Indie iniciovala krátce po přelomu tisíciletí. Mezi takové můžeme zařadit především tzv. Mezinárodní severo-jihní transportní koridor (*The International North–South Transport Corridor – INSTC*) a poté rozšíření lokálního zázemí včetně silniční sítě u přístavního města Čáhbahár (Zhanaltay 2015). Oživení daných projektů se tudíž stalo hlavním předmětem agendy premiéra Módího, který ihned po mezinárodní dohodě o zdvihnutí sankčních mechanismů vůči Íránu v roce 2015 zahájil nezbytné kroky k utvrzení indických zájmů v oblasti.

INSTC představuje plán sjednaný mezi zástupci Indie, Íránu a Ruské federace v Petrohradu v roce 2000. Jeho účelem je vybudovat multimodální přepravní síť propojující dané země prostřednictvím alternativní trasy přes Kaspické moře, příp. kavkazský region, se startovním, respektive konečným bodem v indickém přístavu Džaváharlála Nehrů v Bombaji¹²⁵. Na rozdíl od tradiční cesty k ruským břehům skrze Suezský průplav a Středozemní moře trvající mezi 45–60 dny, tak daný koridor má ušetřit téměř polovinu času, a navíc snížit současné náklady asi o 30 % (Ashwarya 2017: 78). Z indického pohledu se zároveň jedná o jedinečnou možnost, jak získat nový přístup k středoasijským republikám a v rámci celého

¹²³ Byť zůstával veskrze skeptický k jejímu přežití.

¹²⁴ Indie sice navzdory sankcím dodávky nikdy plně nepřerušila, ale přesto pokles z 16,4 % v letech 2008–2009 na 5,2% hranici v roce 2015 znamenal výrazné oslabení vzájemné obchodní bilance (Sachdeva 2016: 9–10).

¹²⁵ Viz příloha 7.

kaspického regionu též k ázerbajdžánským ropným polím¹²⁶. Důležitost projektu pro indickou vládu tak potvrdilo uspořádané jednání zástupců všech zainteresovaných stran v Novém Dillí, a to už v září roku 2015, tedy pouhých několik týdnů po íránské nukleární dohodě. Výsledkem mítinku se stal předběžný plán na odstranění bariér primárně právního charakteru a zahájení testovacího provozu na některých ze 7200 kilometrů železničních, lodních i silničních komunikací (Chaudhury 2017a).

Druhý klíčový infrastrukturní projekt, který bývá velmi často jmenován jakožto přímý konkurent pákistánského Gwadaru, představuje přístavní terminál u města Čáhbahár. Ten leží pouhých 72 kilometrů západně od čínské perly a umožňuje Indii bezprostředně monitorovat aktivity svých soupeřů a souběžně chránit vitálně důležité SLOC „na dohled“ od Hormuzského průlivu. Indická vláda proto započala s vyjednáváním o případných investicích v dané oblasti již roku 2003, nedlouho po zahájení prací na konkurenčním Gwadaru¹²⁷. Výsledkem se stala dohoda zaručující indickým společnostem práva nejen na rozšíření kapacit přístavu, ale také na budování dálniční sítě táhnoucí se přes íránsko-afghánský hraniční přechod v Milaku až k městu Delaram, kde již existuje místní komunikační síť (Khan, Takrim a Gul 2017: 141–142; Ashwarya 2017: 82–83). Výstavbu však zbrzdily zmíněné události po roce 2006 a většina projektů nebyla včas dokončena. V roce 2016 se tudíž Módí sešel jak s prezidentem Hasanem Rúháním, tak ajatolláhem Alím Chameneím a potvrdil indické investice ve výši půl miliardy US\$, jež do budoucna zvýší roční objem přístavních kapacit z 2,5 milionu tun až na 82 milionů (Jalili 2017; Khan, Takrim a Gul 2017: 141–142). Zastavené stavební práce silničních spojení se v důsledku taktéž znovu rozeběhly a v roce 2017 Indie vyslala první mohutnou zásilku s obilím, která dosáhla touto cestou afghánského území. Tento symbolický akt navíc stvrdila trilaterální dohoda o tranzitním koridoru mezi Indií, Íránem a Afghánistánem, a odstartovala tak novou etapu prohlubování vzájemných obchodních vazeb (Panda 2017a).

¹²⁶ I proto byly v průběhu let k projektu přidruženy také Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán či právě Ázerbájdžán.

¹²⁷ Strategickou polohu přístavu Čáhbahár ilustruje příloha 8.

7.2.2. Utužování vztahů s Afghánistánem

Právě Afghánistán přitom zaujímá v indických plánech klíčovou roli, a proto zajištění nové zásobovací trasy samozřejmě cílí také na snížení závislosti Gháního vlády na Pákistánu, jenž doposud zosobňoval jediného možného dodavatele. Limitování pákistánského vlivu skrze stabilizaci současné situace na afghánském území a podpora rozvíjejícímu se demokratickému systému v zemi tudíž zaujímá pro Indii obdobně stěžejní zahraničně-politickou prioritu, jako naopak pro Pákistán přesně tomuto vývoji zabránit. Indie tak po dobu posledních 35 let figuruje ve vztahu k afghánské otázce na zcela opačné straně barikády než její úhlavní nepřítel, což se projevilo nejprve podporou prosovětského režimu Muhammada Nadžíbulláha ve druhé polovině 80. let, respektive bojovníků Severní aliance s koncem let devadesátých. Po pádu Tálibánu v roce 2001 tak indické vztahy s nově etablovanou vládou, zformovanou právě z opozičních sil, utvořily díky historickým vazbám velmi pevný svazek. O tom svědčí už jenom prvotní zahraniční cesty řady vládních představitelů¹²⁸ v čele s nejvýše postaveným mužem v zemi, a od roku 2004 také prvním afghánským prezidentem, Hámidem Karzajem na indickou půdu, opomíjejíce jakéhokoli jiného ze svých šesti bezprostředních sousedů (Sharma 2011: 109).

Indie tudíž od počátku tisíciletí poslala do země už více než 2,2 miliardy US\$ v rámci rozvojové spolupráce, což z ní činí největšího regionálního a pátého globálního donora (Ashwarya 2017: 82). Většina z daných prostředků nebývá navíc orientována pouze na budování dopravních komunikací, elektrických sítí či sociálních a zdravotnických zařízení, ale také celých 25 % celkového obnosu na zajištění vládních výdajů a etablování klíčových institucí¹²⁹ (Destradi 2014: 105). Mimo toho ovšem Indie vyhledává i uzavírání celé řady různorodých preferenčních ujednání, primárně ve snaze utvrdit svůj lokální ekonomický vliv. Mezi takové patří dohoda o přednostních obchodních vztazích, nespočet smluv

¹²⁸ Konkrétně např. ministra obrany Mohammeda Fahima či ministra zahraničí Abdullaha Abdullaha, tedy lidí na zcela klíčových postech.

¹²⁹ Velkou symbolickou hodnotu nesla především dostavba afghánského národního parlamentu v Kábulu v hodnotě 25 milionů US\$ (Mitton 2014: 363).

svěřujících státní veřejné zakázky do rukou indických firem napříč klíčovými segmenty afghánského hospodářství¹³⁰ či v neposlední řadě přidružení Afghánistánu ke sdružení SAARC v roce 2007¹³¹ (Pant 2012a: 7, 10–11).

Navzdory těmto aktivitám a velmi úzkým vazbám vrcholných představitelů obou zemí však indické zapojení zůstávalo donedávna velice opatrné co do vojenské roviny. To lze přičíst především obavám z pákistánské reakce, neboť intenzifikace napětí v souvislosti s indickou aktivnější přítomností na afghánském území se velmi často vázala na podvratné a násilné akce v Kašmíru nebo i přímo v indickém vnitrozemí (Destradi 2014: 106). Částečná změna postoje proto přišla až v návaznosti na oznámení o postupném stahování vojsk Severoatlantické aliance (*North Atlantic Treaty Organization* – NATO) z oblasti. Za zcela ústřední ujednání reagující na danou situaci tak můžeme označit Dohodu o strategickém partnerství (*Agreement on Strategic Partnership*) z roku 2011. Její význam spočíval mimo dovozu obranného vybavení a sdílení citlivých informací také v tom, že se Indie zapojí do výcviku afghánských národních bezpečnostních složek a poskytne zájemcům svá armádní vzdělávací zařízení (Mitton 2014: 363; Ahmed a Bhatnagar 2015: 265–266). Přesto však Indie zůstává stále zdrženlivá k afghánským výzvám na poskytnutí i těžké vojenské techniky a snaží se vyvarovat takovým postupům, jež by vyprovokovaly případnou pákistánskou odvetu. Indie tudíž v dubnu roku 2014 dosáhla dohody s Ruskou federací o zprostředkovávání dodávek ruského vojenského vybavení, které nahradí přímou indickou podporu v této otázce. K afghánské vládě díky tomu proudí materiál tvořený lehkou artilérií, mozdíři a staršími typy ručních zbraní, přičemž vyloučena nezůstala ani budoucí zásilka těžké tankové techniky (Miglani 2014; Deostradi 2014: 107).

Indie se tak alespoň tímto způsobem pokouší, obdobně jako její pákistánský soupeř, posilovat s ní spřízněnou stranu konfliktu a pomoci jí tak vydobýt si silnější pozici v případných mírových jednáních. V tomto úsilí se poté samozřejmě

¹³⁰ Jako příklad zmiňme udělení práv na využívání dolů železné rudy v Hajigaru do rukou státně-vlastněné *Steel Authority of India Limited*, jejíž investice mají dosáhnout až 6,6 miliard US\$ (Ahmed a Bhatnagar 2015: 266).

¹³¹ Čímž se stal Afghánistán zároveň členem Jihoasijské zóny volného obchodu (*South Asian Free Trade Area* – SAFTA).

může spolehnout i na americkou podporu, byť v kontextu jejích zahraničně-politických ambicí zaujímá prosazení svých priorit primárně vlastními silami zcela klíčový krok, jak potvrdit a koneckonců i legitimizovat budovaný status regionální a globální mocnosti.

7.2.3. „Propojování“ Střední Asie

Politická, bezpečnostní a ekonomická rovina indických zájmů se proplétá i v kontextu vztahů s aktéry nejseverněji položené oblasti námi sledovaného regionu, tedy se středoasijskými republikami. Krátce po kolapsu Sovětského svazu proto Indie deklarovala velké naděje na konsolidaci vzájemných vztahů, jež by znamenaly jak odpověď na vzrůstající energetickou poptávku, tak samozřejmě i strategickou výpomoc v limitování pákistánské, respektive formované afghánsko-pákistánské hrozby. Přes oficiální prohlášení indických premiérů zdůrazňujících vysokou prioritu úzkých přátelských vztahů však byla komplexnější zahraničně-politická aktivita vyvíjena pouze sporadicky (Kavalski 2011: 201–204; Dwiwedi 2017). Faktory determinující tuto skutečnost znovu počínají již několikrát zmiňovanou absencí geografické příležitosti a končí ruskou rezistencí k pronikání cizích mocností do prostoru svého „blízkého zahraničí“. Emilian Kavalski tak označuje indický přístup k místním aktérům v průběhu prvního dvacetiletí poststudenoválečného období jako tzv. strategický bilateralismus (*strategic bilateralism*), který utvářely především příležitostné a úzce vymezené iniciativy spíše než konsolidovanější a cílenější angažovanost (Kavalski 2011: 205).

Jako jeden z příkladů tohoto postupu tak můžeme uvést indicko-tádžickou bezpečnostní spolupráci, která reagovala na vyhrocené události v sousedním Afghánistánu¹³². Společná podpora zbylému odporu při afghánsko-tádžických hranicích na přelomu tisíciletí totiž přinutila obě země k nastartování společných jednání, které vedly např. k zprostředkování indické materiální podpory a výcviku tádžickým bojovým složkám. Důležitějším faktorem vzájemné kooperace se však stala až dohoda o využití letecké základny *Farkhor*, která pouhé dva kilometry

¹³² A z indické perspektivy mj. i na kárgilskou krizi a vyhrocení situace v Kašmíru.

severně od afghánské hranice vytvořila klíčový zásobovací uzel pro bojovníky Severní aliance. Mimo vojenské nemocnice přitom indické letectvo mělo údajně v oblasti disponovat i několika bombardéry *MIG-29* a podílet se souběžně na plném zprovoznění lokálních zařízení (Shah 2017: 25–26). Farkhor proto bývá označován jako historicky první indická zahraniční vojenská základna, která navíc díky své strategické poloze umožňovala potenciální letecké údery též přímo na pákistánské území, kašmírské oblasti, či dokonce východní pohraničí ČLR (Kavalski 2011: 206). Po ustavení mise ISAF¹³³ pod záštitou NATO v Afghánistánu v závěru roku 2001 ovšem indická přítomnost postupně oslabovala a letecká základna byla nedlouho poté, dle dostupných informací, opuštěna a uzavřena (Putz 2015).

Indie se proto pokusila nahradit *Farkhor* základnou v nedalekém *Ayni*, jen 10 kilometrů od hlavního města Dušanbe, která za sovětských dob představovala jednu z ústředních strategických zařízení. Indie tak v roce 2002 získala práva na její renovaci a modernizaci, přičemž do roku 2010 investovala okolo 70 milionů US\$ do prodloužení přistávací plochy o dalších 3200 metrů či instalace navigačních a obranných protileteckých systémů (Kundu 2016: 28). Odpor vůči indické vojenské přítomnosti ve středoasijském prostoru však vyjádřili několikrát ruští představitelé a podle všeho vystavili pod výrazný tlak tádžického prezidenta Emómalího-ji Rahmóna¹³⁴. Ve vládních prohlášeních z přelomu let 2010 a 2011 tak zaznělo ujištění, že Ruská federace je jedinou zemí, která kdy bude moci využívat nejen základnu v *Ayni*, ale obecně jakoukoli jinou vojenskou základnu v Tádžikistánu¹³⁵ (Kothari 2014: 240; Putz 2015).

Mimo ruské nelibosti ve vztahu k výraznější vojenské angažovanosti ovšem znemožňovala též navazování alespoň užších ekonomických vazeb i čínsko-

¹³³ Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly (*International Security Assistance Force*).

¹³⁴ Výrazné diplomatické aktivity vyvinul také pákistánský prezident Mušaraf, který se dokonce mezi lety 2004–2005 osobně setkal s prezidentem Rahmónem, kde tato otázka byla hlavním předmětem jednání (Chandra 2016: 198).

¹³⁵ Podle zprávy z roku 2013 tak zdejší základna zůstává nadále nevyužívána a s největší pravděpodobností zde ani nikdy žádné indické letecké stroje přítomny nebyly (Putz 2015). Přesto však vzhledem k citlivosti daných informací nelze plně vyloučit existenci určité formy ujednání, umožňující za určitých podmínek využít *Ayni*, příp. *Farkhor*, k případným indickým lokálním operacím.

pákistánská geografická „bariéra“. Roční objem indického obchodu se zeměmi ve Střední Asii proto dnes dosahuje pouhých 2 miliard US\$, v porovnání k čínským 50 miliardám US\$, a Indie se podílí na pouhém 1 % regionálního exportu (Dwiwedi 2017; Sajjanhar 2016). To vše má ale v následných letech změnit výše rozpracované budování nové přístupové cesty přes Írán a Afghánistán umožňující Indii konečně se aktivněji zapojit do obnovené Nové velké hry. Již roku 2012 proto indické ministerstvo zahraničí vydalo první ucelenější strategii pro středoasijský region pod názvem *Connect Central Asia Policy*, která má na rozdíl od dosavadního postupu mnohem koordinovaněji posilovat jak bilaterální, tak i multilaterální spolupráci. Mj. je tak v kontextu dvanáctibodového dokumentu zmiňována plná realizace projektu INSTC, možnost přidružení k Šanghajske organizaci pro spolupráci¹³⁶ (Shanghai Cooperation Organisation – SCO) či iniciace dialogu o tzv. Komplexní hospodářské kooperační dohodě¹³⁷ (*Comprehensive Economic Cooperation Agreement*) (Debata 2018: 196–197; Roy 2013: 304–311).

V kontextu těchto plánů tak v roce 2015 zahájil premiér Módí další z historických zahraničních cest, kdy tentokrát jako první indický premiér navštívil v jednom sledu všechny ze států středoasijského regionu. Výsledek se dostavil v podobě podpisů řady ujednání sahajících od ekonomických témat až po bezpečnostní problematiku. S Kazachstánem, Kyrgyzstánem a Turkmenistánem má tudíž do budoucna dojít k prohloubení vojenské spolupráce, tzn. zahájení pravidelných armádních cvičení¹³⁸, technické podpory a sdílení informací při odhalování činnosti teroristických buněk. Při jednáních s prezidentem Nazarbajevem bylo zároveň dojednáno navýšení exportu kazašského uranu na 5000 tun do roku 2019, jehož přeprava by již měla být zajištěna právě přes brzy spuštěný INSTC (Debata 2018: 197). Naděje na přidružení turkmenistánské strany k tomuto mezinárodnímu koridoru poté vyjádřil Módí na setkání s prezidentem

¹³⁶ Realizované souběžně s Pákistánem v roce 2017.

¹³⁷ Mající integrovat indický trh s členy Eurasijské ekonomické unie (*Eurasian Economic Union – EAEU*) a zjednodušit dosavadní investiční pravidla.

¹³⁸ Od roku 2016 se tak např. opakovaně odehrávají armádní cvičení kazašsko-indických batalionů v provincii Himáčalpradéš, která jihovýchodně sousedí přímo s oblastmi Džammú a Kašmír (Firstpost 2017).

Gurbangulyum Berdimuhamedowem, na nichž souběžně zahájil indická přístupová jednání k tzv. Ašhabadské dohodě (*Ashgabat agreement*). Ta má svým způsobem plnit obdobný účel jako INSTC a usnadňovat víceúčelový transport mezi Střední Así a Perským zálivem¹³⁹. Neopomenutelnou zastávkou indického premiéra se na závěr stal samozřejmě Tádžikistán, kde několikrát zazněla ujištění o nutnosti posílit vzájemnou bezpečnostní kooperaci tvořící dle Módího slov „klíčové pilíř společného strategického partnerství“ (Roche 2015). S ohledem na tyto aktivity tak můžeme konstatovat, že Indie zahájila novou etapu utužování vzájemných vztahů s lokálními aktéry, která znovu reaguje na rostoucí čínsko-pákistánské působení v daných oblastech, stejně jako v obecnější rovině přirozeně souvisí i se všemi ostatními indickými geopolitickými imperativy.

7.2.4. Indické vztahy se zeměmi v Perském zálivu

Závěrem naší analýzy se dostáváme k indickým interakcím s regionem Perského zálivu, kde, jak jsme předestřeli v kapitole o Íránu, využívá Indie právě pákistánských napjatých vztahů se svým západním sousedem k posilování svého vlivu jak severním, tak také jižním a jihozápadním směrem. Přesto se ovšem nespokojuje, vzhledem ke geopolitickému významu daného regionu a samé problematické pozici Íránu vůči místním aktérům, pouze s tímto jediným „zálivových“ vektorem své zahraniční politiky a od počátku 90. let v ekonomických a od přelomu tisíciletí i pozvolna v politicko-strategických otázkách nachází společnou řeč i s arabskými monarchiemi při březích Perského zálivu¹⁴⁰. To přitom jednoznačně vychází z indické potřeby uspokojit exponenciálně vzrůstající surovinovou poptávku a souběžně taktéž z nutnosti

¹³⁹ Indie dokončila přístupový proces v únoru roku 2018 a mimo Turkmenistán se tak může těšit na zjednodušenou konektivitu i s dalšími členy – Kazachstánem, Uzbekistánem, Íránem a Ománem (The Indian Express 2018). Z geopolitického hlediska pak důležitou stránku věci představuje fakt, že díky možnosti přímého propojení přes Írán a Turkmenistán se můžou indické exportní/importní trasy vyhnout území Afghánistánu, pokud by se zdejší bezpečnostní situace znovu vyhrotila.

¹⁴⁰ Ve vztahu k Íráku poté platí podobná situace jako u Pákistánu, kdy od anexe Kuvajtu v roce 1990 byly do té doby relativně vřelé vztahy s Husajnovým režimem zredukovány jen na dovoz nerostných surovin, což přetrvává víceméně dodnes (Brewster 2016: 58, 64).

chránit své lokální zájmy kontrováním narůstajícího pákistánského, a v důsledku tedy i čínského¹⁴¹, působení v regionu.

Vezmeme-li tak v potaz nejprve ekonomickou rovinu zájmů, představují pro Indii místní aktéři sdružení v GCC v současné době vůbec největšího obchodního partnera, kdy dokonce i po odečtení ropných výdajů převyšuje výrazně vzájemná obchodní bilance nad druhou Evropskou unií, třetím ASEAN a čtvrtými USA (Brewster 2016: 59). Zohledníme-li poté navíc i energetické suroviny, tak podle údajů z roku 2015 téměř 85 % veškerých dodávek zemního plynu a více než polovina ropy byla dovážena právě ze zemí GCC, příp. Iráku. Tím se tudíž odhaluje i bezpečnostní rovina zájmů, kdy Indie jakožto třetí největší energetický konzument, který má do roku 2040 zaujmout až 25% podíl na celosvětovém růstu energetické spotřeby, nezbytně potřebuje udržovat stabilní námořní importy na SLOC, a tedy kontrolovat severozápadní indicko-oceánské vody (Pethiyagoda 2017: 6–7). Proto Indie neposiluje pouze dlouhodobě vlídné vztahy s Íránem, ale snaží se od počátku milénia budovat i politické a bezpečnostní vazby s lokálními arabskými monarchiemi. Ty přitom zůstávaly, navzdory ekonomické provázanosti, po celé 20. století prakticky nerozvíjeny, což mělo svůj původ jak v indických intencích nevměšovat se do blízkovýchodní mocenské rivality, tak samozřejmě v náklonnosti místních aktérů bratrskému Pákistánu (Abotorabiardestani 2015: 5).

Jednu z prvních iniciativ v tomto smyslu proto můžeme evidovat v roce 2003, kdy u příležitosti zasedání Valného shromáždění OSN zorganizovali indiští zástupci první z tzv. Politických dialogů GCC-Indie (*GCC-India Political Dialogue*), které se od té doby konají v pravidelných intervalech dodnes. Schůzka zahrnovala indického ministra zahraničí, předsedajícího a generálního sekretáře GCC a reprezentanty z jednotlivých členských zemí, přičemž vedla ke klíčovému průlomů v navazování i neekonomicky zaměřených vzájemných vztahů (Ahmed a Bhatnagar 2010: 268). Již téhož roku se tudíž podařilo na bilaterálních jednáních se Spojenými arabskými emiráty dohodnout zřízení mítinků tzv. strategického

¹⁴¹ Či v obráceném gardu.

dialogu, což bylo stvrzeno podpisem několika memorand o porozumění v Novém Dillí. Na každoročně konaných setkáních se tak projednávají otázky dovozu/vývozu zbraňového materiálu, zajišťování bezpečnosti námořních transportů či sdílení informací pro různé typy vojenských operací. V návaznosti roku 2006 oba aktéři dokonce utvořily Sdílený obranný kooperační výbor (*Joint Defense Cooperation Committee*) zaručující koordinaci pobřežních stráží včetně možnosti vysílat personál ze Spojených arabských emirátů do výcvikových center v Indii (Abotorabiardestani 2015: 5). Důkazem výraznější indické angažovanosti politického rázu v regionu se poté ukázala i historická návštěva saudsko-arabského krále Abdalláha bin Abd al-Azíze v Novém Dillí. Ten jakožto první vrcholný představitel království po více než půl století¹⁴² vstoupil na indickou půdu a zosobnil hlavního hosta ceremoniálu na oslavách Dne vyhlášení Indické republiky v lednu roku 2006 (BBC 2006; Ahmed a Bhatnagar 2010: 268). Výsledkem návštěvy se navíc stal dokument známý jako Deklarace z Dillí (*Delhi Declaration*) zmiňující poprvé možnost kooperovat též v bezpečnostní dimenzi¹⁴³ (Varshney 2017: 759). Symbolika těchto aktivit tak předznamenala zjevný posun od pasivní indické zahraniční politiky vůči Zálivu, a tudíž začátek postupného narušování neochvějného upřednostňování Pákistánu místními aktéry v politických i bezpečnostních otázkách.

Nejvýznamnější projevy tohoto narušování poté můžeme nalézt primárně u Kataru a Ománu. Indicko-katarské vztahy nesou svůj strategický význam už jenom z důvodu, že více než polovina indických importů zemního plynu je zprostředkovávána právě na základě vzájemných obchodních smluv (Pethiyagoda 2017: 6). Nalezení shody nad užší kooperací i v dalších otázkách proto znamenalo jeden z největších úspěchů indické zálivové diplomacie. V roce 2008 totiž došlo k podpisu obranné dohody, která se podle prohlášení indických zástupců stala svou hloubkou ojedinělým příkladem v kontextu bezpečnostní dimenze vztahů s arabskými zeměmi (Brewster 2016: 65). Nejenom že tak na jejím základě obě

¹⁴² Konkrétně po 51 letech.

¹⁴³ Rozsah této spolupráce poté, minimálně symbolicky, ještě prohloubila Deklarace z Rijádu (*Riyadh Declaration*) sjednaná po návštěvě expremiéra Manmóhana Singha v roce 2010 (Varshney 2017: 759).

strany započaly společnými silami s výrobou vojenské techniky a vybavení, uspořádaly sdílená cvičení námořních sil a předeslaly i možnost ustavit indické vojenské jednotky přímo na katarském území, ale dle slov jednoho z tehdejších členů Singhova kabinetu zaručila indická strana touto dohodou vládnoucí rodině Sání v Dauhá dokonce bezpečnostní ochranu proti potenciálnímu externímu ohrožení¹⁴⁴ (Ahmed a Bhatnagar 2010: 268; Abotorabiardestani 2015: 5).

Za ještě bližšího bezpečnostního spojence v Zálivu však bývá označován Sultanát Omán. S ním docházelo k jisté míře bezpečnostní kooperace již za doby studenoválečného konfliktu týkající se primárně výměny informací a potírání pirátských aktivit v oblasti. V roce 2006 ovšem obě země přistoupily k podpisu memoranda o porozumění v bezpečnostní kooperaci, které zahrnovalo společný výcvik vojenského personálu a značné rozšíření pravidelně konaných námořních, a omezeně i leteckých a pozemních, cvičení (Ahmed a Bhatnagar 2010: 269; Stephenson 2016: 1). Vzájemné bilaterální vazby byly navíc následně povýšeny na status strategického partnerství a indické námořnictvo získalo možnost kotvit v největším ománském přístavu Salalah na jihozápadním pobřeží, zatímco indickému letectvu bylo dokonce umožněno využívat nedaleké základny *Thumrait* pro své lokální vzdušné operace (Brewster 2014: 112; Singh 2017). V kontextu vzrůstajícího geopolitického soupeření s pákistánským Gwadarem poté v únoru letošního roku dojednal premiér Módí povolení přístupu i k strategicky položenému přístavního terminálu u města Dakm. Zde tak může indické loďstvo využívat nezbytné logistické podpory, a v důsledku společně s iránským Čáhbahárem kontrolovat a zabezpečovat oceánské vody v bezprostředním okolí Hormuzského průlivu¹⁴⁵ (Panda 2018).

¹⁴⁴ „We will go to the rescue of Qatar if Qatar requires it, in whatever form it takes“ (Joshi 2015: 119–120). Nutno ovšem podotknout, že ohledně doslovného znění celé dohody existuje dodnes řada spekulací, a proto prezentovaný rozsah tohoto ujednání může být v určitých ohledech nadhodnocen (Brewster 2016: 65).

¹⁴⁵ Indicko-iránsko-ománské zájmy poté mají být do budoucna propojeny i ve vztahu k vybudování specifického hlubinného podmořského plynovodu označovaného jako *Middle East to India Deepwater Pipeline* (MEIDP) obcházejícího nejen pevninská území Pákistánu, ale i jeho výlučné ekonomické zóny. Tím chce Indie vyřešit dlouhodobý problém s tzv. iránsko-pákistánsko-indickým plynovodem (*Iran-Pakistan-India gas pipeline – IPI*), který Pákistán kvůli indické angažovanosti zablokoval a Indie byla nucena od projektu odstoupit (Siddiqui 2018).

Indická posilující přítomnost v Perském zálivu¹⁴⁶ tak v mnohých ohledech představuje reflexi stále vzrůstajícího geopolitického a bezpečnostně-strategického významu lokálních aktérů a jím přilehlých oceánských vod v kontextu neutuchajícího soupeření s pákistánským rivalem. V tomto ohledu tudíž, stejně jako ve všech ostatních případech v rámci této práce analyzovaných, usiluje Indie opětovně o vyvažování a limitování potenciálního ohrožení ze strany Pákistánu, jenž ruku v ruce s aktivitami ČLR rozpíná svůj vliv v kontextu celého širšího regionu.

¹⁴⁶ Projevující se mj. i intenzifikujícími se vyjednáváním v posledních letech o vytvoření zóny volného obchodu se státy GCC, čímž Indie zcela jednoznačně reaguje na obdobnou pákistánskou iniciativu, kterou jsme zmiňovali v jemu dedikované kapitole (Townsend 2017; Abotorabiardestani 2015: 6).

8. Závěr

Cílem předložené diplomové práce bylo *zjistit, jak geopolitické soupeření Indie a Pákistánu ovlivňuje přilehlé regiony a aktéry, a odhalit strategie, které Indie i Pákistán volí k posílení vlastních mocenských pozic v širším regionu, respektive k oslabení pozic svého nepřítele*. Za účelem naplnění tohoto cíle jsme si přitom v úvodu stanovili tři výzkumné otázky, které se nyní, v návaznosti na dohledaná zjištění, pokusíme v následných řádcích zodpovědět. Tyto tři výzkumné otázky zní:

- Co motivuje Indii a Pákistán k vzájemnému geopolitickému soupeření?
- Jakým způsobem se projevuje indicko-pákistánská rivalita ve vztazích s aktéry širšího regionu?
- Kterými z teoretických konceptů tvrdého, měkkého či asymetrického vyvažování lze definovat strategie, jež Indie a/nebo Pákistán uplatňují?

Začneme-li rozkrytím motivačních faktorů, využili jsme za tímto účelem v úvodu ukotvená teoretická východiska neorealistickeho přístupu ke studiu mezinárodní politiky a konkrétněji poté konceptu rovnováhy hrozeb od S. M. Walta. Aplikace tohoto konceptu nám přitom, na rozdíl od klasického pojetí rovnováhy moci, napomohla odhalit ne pouze mocenské determinanty vzájemného soupeření, ale vnesla do uvažování o příčinách indicko-pákistánské rivality také další proměnné, a tedy geografickou proximitu a především „vnímání záměrů“ druhého aktéra. Na tomto základě jsme tak identifikovali, že navzdory demonstrováné materiální (*hard power*) disproportionality je možné uvažovat, v důsledku bezprostředního hraničního kontaktu a percepce extrémní agresivity svého soupeře, nejen o mocensky slabším Pákistánem, ale i o mocensky silnější Indii jakožto aktérech primárně vyvažujících geopolitické aktivity pojímané hrozby v rámci vymezeného širšího regionu. Toto konstatování souběžně podpořily i další dva přidružené faktory, a to nuklearizace indicko-pákistánských arzenálů v roce 1998 a ukotvení čínsko-pákistánského spojení.

Jak jsme totiž předeslali již v úvodu naší práce, stala se možnost otevřeného válečného konfliktu mezi oběma zeměmi, v návaznosti na jaderné testy v závěru druhého tisíciletí, do budoucna prakticky nemyslitelnou variantou. Na jedné straně proto přestala být indická převaha vojenského charakteru nadále určující strategickou výhodou a na straně druhé Pákistán, jakožto hlavní iniciátor většiny proběhnuvších válečných střetů, ztratil možnost v příhodném okamžiku zahájit rozhodný vojenský úder. Tato změna se tak otiskla i do uplatňovaných strategií obou aktérů, což potvrzují jak jimi přeformulované stěžejní vojensko-strategické dokumenty jako doktrína *Riposte*, respektive *Cold Start*, tak také prohlubování vazeb s okolními aktéry a snahy posilovat svůj vliv v širším regionu.

Jedním z dopadů této konstelace bylo tudíž i zintenzivnění pákistánského sbližování s ČLR, která v kontextu událostí po útocích z 11. září 2001 substituovala americkou podporu v politicko-ekonomicko-bezpečnostní rovině a historicky blízký vzájemný vztah tak přerostl, díky konvergenci národních zájmů, v otevřené spojení. Ukázkou oboustranného přínosu takového kroku poté představuje několikrát zdůrazňovaný CPEC, a s ním spojené rozšiřování přístavního zázemí u města Gwadar, měnící zcela dynamiku pákistánsko-indického i čínsko-indického geopolitického soupeření. Čínský faktor proto můžeme označit společně s pákistánskými agresivními tendencemi za stěžejní determinanty¹⁴⁷ větší indické angažovanosti na poli širšího regionu v posledních letech, a reflektovat tudíž její aktivity, stejně jako ty pákistánské, jakožto primárně reaktivní, defenzivní a z velké části vynucené projevy vzájemného vyvažování.

Přesuneme-li se v tomto smyslu k druhé námi vytyčené výzkumné otázce, dokázali jsme naše teoretické předpoklady potvrdit i na základě analýzy indických a pákistánských prostorových aktivit. Snahy o naplňování vytyčených geopolitických cílů se totiž u obou aktérů projevují zcela protichůdnými tendencemi v zahraničně-politické sféře. Z výše zmíněných důvodů tak Pákistán i Indie cílí ve vztazích s jednotlivými aktéry námi vymezeného širšího regionu na

¹⁴⁷ Samozřejmě neopomíjíme ani rostoucí ambice brzy nejlidnatější země světa stát se významným globálním aktérem.

posilování svého mocenského postavení, respektive na oslabování postavení svého protivníka. V rámci Indického subkontinentu proto sledujeme jednoznačné pokusy Pákistánu všemožně podkopávat indické hegemoniální postavení, a to v omezené míře prosazováním dobrých vztahů například s ostrovní Srí Lankou či primárně podporou radikálních skupin a organizací destabilizujících jihoasijské prostředí. Pákistánskému záměru přitom v tomto úsilí napomáhá i Čína, která sledující vlastní geoekonomické zájmy investuje značné prostředky do upevnění své přítomnosti v indicko-oceánských vodách, stejně jako napříč celým širším regionem.

Indickou reakci proto v posledních letech představuje obnovená aktivita vůči aktérům svého „domovského“ regionu cílicí prostřednictvím politicko-ekonomických pobídek jednak na vyvažování obdobně koncipované čínské strategie, jednak na utužování vzájemných vztahů hlavně ve vojensko-bezpečnostních otázkách. Takové postupy jsme tudíž mohli nalézt namátkou u Bangladéše při podpisu bezprecedentních bezpečnostně-strategických ujednání či u Bhútánu a Nepálu. Mimo bilaterálních iniciativ využívá však Indie stále výrazněji i multilaterálních platform. V důsledku stagnující spolupráce v rámci sdružení SAARC, primárně z důvodu pákistánské sabotáže jakýchkoli indických iniciativ, tak volí Nové Dillí například uzpůsobování uskupení BIMSTEC k naplňování svého cíle stabilizovat Indický subkontinent a sehrávat roli regionálního lídra.

Projevy indicko-pákistánského soupeření o vliv a mocenské postavení avšak, jak jsme se v práci přesvědčili, ani zdaleka nekončí u hranic Indického subkontinentu a promlouvá význačně i do dalších částí bezprostředního i širšího okolí. Zcela neopomenutelnou kapitolu tak v tomto smyslu reprezentuje již dlouhé roky turbulentní vývoj událostí v Afghánistánu, kde si vydobyl nejprve Pákistán, s koncem minulého tisíciletí, a poté Indie, od rozpoutání americké války proti teroru, značný vliv v otázkách správy a směřování země. Zdejší situace ovšem dodnes zůstává velmi nepřehledná a nevyzpytatelná a přes vřelé indicko-afghánské vztahy na nejvyšších politických místech ovládají extrémistická uskupení značná

území na různých částech Afghánistánu. Tyto živly v čele s Tálibánem jsou přitom ve většině spřízněny s pákistánskými režimem a společně tak usilují buďto přímo o svržení současné vlády v Kábulu, či v minimální míře o vydobytí silného podílu na moci.

Strategická poloha Afghánistánu a jeho stále nejisté vnitro-politické, a tedy i zahraničně-politické ukotvení proto nutí oba aktéry uzpůsobovat své aktivity k prosazení svých lokálních zájmů i ve vztazích se sousedními aktéry. Z pákistánského pohledu tudíž myšlenka na instalaci spřízněného režimu při své západní hranici, a s tím spojené užívání asymetrických strategií, ochromuje značným způsobem vztahy a samé infrastrukturní propojení se středoasijskými postsovětskými republikami. I z tohoto důvodu se Pákistán upíná stále výrazněji k Číně a budovanému CPEC, který by umožnil vytvořit nové transnitní a komunikační spojení vyhýbající se afghánskému území. Indie na druhé straně, s ohledem na geografické determinanty, zase nezbytně upevňuje od přelomu tisíciletí vztahy s Íránem, čímž nachází cestu jak k utužování vazeb s afghánským režimem a jeho materiální podpoře, tak k nerostnému bohatství ve Střední Asii. Indické vlády proto investují značný čas i prostředky do dobrých vzájemných vztahů, čímž otvírají příležitosti jak konkurovat CPEC a přístavu Gwadar výstavbou íránského přístavního terminálu v Čáhbaháru a iniciací INSTC.

Navzdory různorodým bariérám, nejenom geografického, ale také velmocenského charakteru v kontextu Nové velké hry, se tudíž Indie pokouší posilovat svůj vliv také v centrální Asii, kde mimo čistě ekonomických zájmů cílí i na bezpečnostní benefity případné hlubší spolupráce. V tomto smyslu se poté jako zcela klíčové jeví vztahy s Tádžikistánem a zmiňované pokusy o instalaci vojenské základny v blízkosti afghánských, pákistánských a čínských hranic. Na to Pákistán reaguje hlavně zvýšenou diplomatickou aktivitou vůči místním aktérům a v posledních letech hledáním alespoň částečné rovnováhy mezi zájmy a uplatňovanými strategiemi v Afghánistánu a právě rozvinutím středoasijských vazeb.

Souběžně s tím se však Pákistán snaží i o zachování a v mnohých ohledech též význačné prohloubení historických vztahů s arabskými monarchiemi v Perském

zálivu. Zde tak můžeme být od přelomu tisíciletí svědky zhmotnění celé řady význačných ujednání a obecně posílení především pákistánské přítomnosti ve vojensko-bezpečnostních otázkách, garantující *de facto* ochranu lokálních aktérů vůči vnitřním i vnějším hrozbám. Nejvýznamnější je v tomto ohledu poté samozřejmě spojení se Saúdskou Arábií, které prolíná zcela vitální zájmy obou zemí ve vztahu k saúdsko-iránské blízkovýchodní rivalitě na straně jedné a samozřejmě pákistánsko-indické na straně druhé. Takovýto vývoj proto nenechává klidnou pro změnu Indii, která vyvažuje pákistánské počínání primárně skrze úzké vazby s Katarem a Ománem ve snaze kontrolovat západní indicko-oceánské vody, a tedy i ústřední škrťací bod celosvětových ropných SLOC v Hormuzském průlivu.

Na tomto půdorysu se tak přesunme k třetí námi vytyčené výzkumné otázce, jež se s ohledem na odhalené implikace Waltova teoretického modelu vztahuje k oběma ze sledovaných aktérů. V rámci tvrdého, měkkého i asymetrického vyvažování si přitom dovoluujeme uvažovat o pákistánských aktivitách v širším regionu, který dle východisek naší analýzy kombinuje všechny zmíněné varianty ve snaze minimalizovat indickou hrozbu. Konkrétně poté jako projevy tvrdého vyvažování uchopujeme primárně čínsko-pákistánskou kooperaci, a to s odkazem nejen na existenci víceméně formálního obranného spojení, ale hlavně na samou podstatu pákistánské závislosti na čínské podpoře v domácí i zahraničně-politické sféře a společný, historicky zakořeněný, zájem koordinovaně oslabovat indické mocenské postavení. Co se měkkého vyvažování týče, můžeme jej nejzřetelněji propojit s pákistánskými vazbami na arabské státy v Perském zálivu. Zde dochází k pravidelné vojensko-bezpečnostní spolupráci nabývající forem sdílených armádních cvičení, výměny citlivých informací či zvyšujícího se počtu *ad hoc* bezpečnostních ujednání, přesahujících souběžně i do problematiky energetického zajištění. Pákistán navíc v poslední době vyvíjí též výraznější aktivity diplomatického či ekonomického charakteru, a to jak k aktérům GCC, tak vybraným zemím Indického subkontinentu a Střední Asie, čímž naplňuje i nevojenský rozměr měkkého vyvažování. Poslední, avšak nezanedbatelnou, dimenzi pákistánských vyvažovacích strategií utváří poté nekonvenční bojové

taktiky a využívání *de facto* zástupných bojových oddílů v podobě teroristických a extrémistických skupin s vazbami na tajnou službu ISI. Doklady takového spojení jsme přitom odhalili jak v kontextu afghánského konfliktu, tak např. v rámci vnitro-politického vývoje událostí v Bangladéši po přelomu tisíciletí, ale i v dalších částech Jižní Asie.

Ve vztahu k indickému počínání se poté domníváme, že jí uplatňované strategie přetrvávají povětšinou v rámci měkké varianty konceptu vyvažování. Napříč širším regionem totiž, přes navazování pevných vazeb například s Bhútánem, Afghánistánem, Tádžikistánem, Iránem či Ománem, nemůžeme přesvědčivě identifikovat takového aktéra, jenž by zosobňoval jednoznačného, formálního bezpečnostního spojence. Na místo toho tedy Indie volí uzavírání širokého spektra různorodých omezených vojensko-bezpečnostních ujednání s velkým množstvím okolních aktérů. Souběžně s tím poté prosazuje i rozličné způsoby diplomatických, ekonomických a institucionálních postupů a soustředí se zároveň nejenom na bilaterální, ale i multilaterální kooperativní iniciativy. Indické vlády tak v tomto smyslu, mimo pouhé orientace na vojenskou dimenzi spolupráce, využívají mocenského postavení a ekonomického potenciálu své země a prostřednictvím finančních pobídek, investičních projektů či preferenčních obchodních dohod reagují na stále citelnější čínské rozpínání a současně omezují pákistánské aktivity a realizaci jeho zájmů. S ohledem na to indické počínání z velké části přesahuje ryze vojensko-bezpečnostní rozměr Paulova pojetí měkkého vyvažování¹⁴⁸ a Indie tak mezi užívané kroky zahrnuje i čistě nevojenské strategie ve snaze vydobýt si jakékoli převahy nad svými soupeři a dosáhnout naplnění svých cílů v širším regionu.

V této diplomové práci jsme se zaměřili na problematiku indicko-pákistánského geopolitického soupeření. Při jejím zpracování jsme se přitom pokusili co nejpečlivěji a nejvhodněji reflektovat značně komplexní charakter vzájemných vztahů, a to nejen mezi ústředními aktéry, tedy Indií a Pákistánem, ale především

¹⁴⁸ Byť samozřejmě sdílená armádní cvičení, zakázky na import/export zbraňového vybavení a vojenské techniky či koordinace společných antiteroristických operací zůstává nedílnou součástí indických iniciativ.

mezi nimi a státy jejich blízkého a širšího okolí. V tomto počínání jsme se tak nutně vypořádávali se širokým spektrem rozličných proměnných a selekcí faktorů, které v různé intenzitě ovlivňují jak samou podstatu vzájemné rivality, tak samozřejmě indické a pákistánské aktivity napříč celým vymezeným regionem, příp. jeho konkrétními částmi. Uvědomujeme si tak, že ani zdaleka nebylo možné zachytit či hlouběji rozpracovat veškeré z těchto faktorů a že komplexita celé řady v práci zmiňovaných či nastíněných fenoménů by sama vydala za množství zajímavých a rozsáhlých textů. Přesto však závěrem doufáme, že ve vztahu k přiblížení alespoň těch nejzásadnějších geopolitických aspektů vzájemného soupeření se nám podařilo předložit ucelený a přínosný rozbor dané problematiky, která v širších důsledcích neovlivňuje jen v práci sledovanou regionální mocenskou dynamiku, ale s ohledem na geopolitický význam zahrnutých oblastí a aktérů zůstává neopomenutelným faktorem i v globálním mezinárodně-politickém kontextu.

9. Literatura a prameny

Abbasi, M. U. (2013). The Future of Oil & Natural Gas Politics in Central Asia: A Statistical Analysis. *NDU Journal* 27, s. 93–120.

Abdullah, S. (2012). Cold Start in Strategic Calculus. *IPRI Journal* 12 (1), s. 1–27.

Abotorabiardestani, Z. (2015), The GCC States and India Relations (The Relations between GCC States and India). *International Journal of Re-search in Applied, Natural and Social Sciences*, 2 (6), s. 1–8.

Aguilar, F. a kol. (2011). *An Introduction to Pakistan's Military* (Cambridge: Harvard Kennedy School).

Ahmad, K. – Faisal, M. (2014). Pakistan-Saudi Arabia Strategic Relations: An Assessment. *CISS Insight* 2 (3), s. 23–37.

Ahmed, F. – Alam, A. M. (2013). Bilateral engagement amid geopolitics: A case of India and Iran. *The Romanian Economic Journal* 16 (48), s. 55–82.

Ahmed, Z. S. – Bhatnagar, S. (2010). Gulf States and the Conflict between India and Pakistan. *Journal of Asia Pacific Studies* 1 (2), s. 259–291.

Ahmed, Z. S. – Bhatnagar, S. (2015). Conflict or Cooperation? The Role of India and Pakistan in Post-2014 Afghanistan. *A Research Journal of South Asian Studies* 30 (1), s. 259–276.

Akbar, M. S. (2015). How Pakistan Hurts Its People By Blaming India. *HuffPost* (https://www.huffingtonpost.com/malik-siraj-akbar/how-pakistan-hurts-its-pe_b_7289882.html, 26. 1. 2018).

Almukhtar, S. (2017). How Much of Afghanistan Is Under Taliban Control After 16 Years of War With the U.S.?. *The New York Times*. 23. 9. 2017 (<https://www.nytimes.com/interactive/2017/08/23/world/asia/afghanistan-us-taliban-isis-control.html>, 17. 3. 2018).

Aneez, S. – Miglani, S. (2017). India eyes airport in Sri Lanka, near Chinese Belt and Road outpost. *Reuters*. 13. 10. 2017 (<https://in.reuters.com/article/sri-lanka-port-india/india-eyes-airport-in-sri-lanka-near-chinese-belt-and-road-outpost-idINKBN1CI0I3>, 12. 2. 2018).

Aneja, U. (2006). China-Pakistan Relations: Recent Development. *Institute of Peace and Conflict Studies*. Special Report 26, s. 1–11.

Asia Times (2015). *Sri Lankans oppose sea bridge with India*. 23. 12. 2015 (<http://www.atimes.com/article/sri-lankans-oppose-bridge-with-india/>, 12. 2. 2018).

Ashwarya, S. (2017). *India-Iran Relations: Progress, Problems and Prospects* (New York: Routledge).

Asif, F. (2011). Pakistan's ties with Central Asian States. *Conflict and Peace Studies* 4 (1), s. 1–7.

Aziz, S. (2016). Strategic Vision of Pakistan Foreign Policy. *Embassy of Pakistan: Brussels, Belgium*. 4. 10. 2016 (<http://embassyofpakistan.be/site/wp-content/uploads/2016/09/Statement-of-Sartaj-Aziz-4-10-2016.pdf>, 29. 1. 2018).

Babones, S. (2017). India Is Poised To Become The World's Fifth Largest Economy, But It Can't Stop There. *Forbes*. 27. 12. 2017 (<https://www.forbes.com/sites/salvatorebabones/2017/12/27/india-is-poised-to-become-the-worlds-fifth-largest-economy-but-it-cant-stop-there/#533b7aba3ff1>, 21. 1. 2018).

Bagby, L. M. J. (1994). The Use and Abuse of Thucydides in International Relations. *International Organization* 48 (1), s. 131–153.

BBC (2002). *Musharraf boosts Bangladesh ties*. 30. 7. 2002 (http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/2157891.stm, 11. 2. 2018).

BBC (2006). *Saudi king on rare visit to India*. 25. 1. 2006 (http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/4645836.stm, 19. 3. 2018).

- BBC (2015). *India 'to overtake China's population by 2022' – UN*. 30. 6. 2015 (<http://www.bbc.com/news/world-asia-33720723>, 19. 1. 2018).
- BBC (2015a). *Is China-Pakistan 'silk road' a game-changer?*. 22. 4. 2015 (<http://www.bbc.com/news/world-asia-32400091>, 31. 1. 2018).
- Beneš, V. (2009). Realismus. In: Barša P. a kol., *Dialog teorií: Filozofická dilemata výzkumu mezinárodních vztahů* (Praha: Sociologické nakladatelství), s. 30–59.
- Bhagal, P. (2016). India's foreign aid to South Asia. *Observer Research Foundation*. 11. 11. 2016 (<http://www.orfonline.org/research/indias-foreign-aid-to-south-asia/>, 5. 2. 2017).
- BIMSTEC (2017). First Meeting of BIMSTEC Track 1.5 Security Dialogue Forum. 26. 9. 2017 (<https://bimstec.org/?event=first-meeting-of-bimstec-track-1-5-security-dialogue-forum>, 13. 2. 2018).
- Brewster, D. (2014). *India's Ocean: The Story of India's Bid for Regional Leadership* (New York: Routledge).
- Brewster, D. (2016). India and the Persian Gulf: Locked out or staying out?. *Comparative Strategy* 35 (1), s. 58–71.
- Bush, G. W. (2001). Transcript of President Bush's address. *CNN*. 21. 9. 2001 (edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/, 20. 2. 2018).
- Burrows, W. E. – Windrem, R. (1994). *Critical Mass: The Dangerous Race for Superweapons in a Fragmenting World* (New York: Simon & Schuster).
- Cafiero, G. – Miotto, C. (2016). Oman Diversifies Allies with Closer India Ties. *Middle East Institute*. 5. 10. 2016 (<http://www.mei.edu/content/article/oman-diversifies-allies-closer-india-ties>, 20. 3. 2018).
- Casarini, N. (2016). Maritime Security and Freedom of Navigation from the South China Sea and Indian Ocean to the Mediterranean: Potential and Limits of EU-India Cooperation. *Istituto Affari Internazionali* 16 (37), s. 1–22.

- Cohen, S. P. (2011). Pakistan: Arrival and Departure. In: S. P. Cohen a kol., *The Future of Pakistan* (Washington D. C.: Brookings Institution Press), s. 122–133.
- Cohen, S. P. – Dasgupta, S. (2010). *Arming Without Aiming: India's Military Modernization* (Washington D. C.: Brookings Institution Press).
- Cooley, A. (2012). *Great Games, Local Rules: The New Great Power Contest in Central Asia* (New York: Oxford University Press).
- Curtis, L. (2012). The reorientation of Pakistan's foreign policy toward its region. *Contemporary South Asia* 20 (2), s. 255–269.
- Das, P. (2014). Settling border disputes with Nepal and Bangladesh. *Institute for Defence Studies and Analyses*. 10. 10. 2014 (https://idsa.in/idsacomments/SettlingborderdisputewithNepalandBangladesh_pdas_101014, 6. 2. 2018).
- Debata, M. R. (2018). Twenty-five years of India-Central Asia relations: an overview. In: Ragi, S. K. – Sondhi, S. – Pathak, V. eds., *Imagining India as a Global Power: Prospects and Challenges* (New York: Routledge), s. 193–201.
- Denyer, S. – Gowen, A. (2017). India, China agree to pull back troops to resolve tense border dispute. *The Washington Post*. 28. 8. 2017 (https://www.washingtonpost.com/world/india-withdraws-troops-from-disputed-himalayan-region-defusing-tension-with-china/2017/08/28/b92fddb6-8bc7-11e7-a2b0-e68cbf0b1f19_story.html?utm_term=.84d7cc98e850, 4. 2. 2018).
- Destradi, S. (2014). India: A Reluctant Partner for Afghanistan. *The Washington Quarterly* 37 (2), s. 103–117.
- Dixit, J. N. (2005). *India-Pakistan in War and Peace* (London: Taylor & Francis).
- Donnelly, J. (2000). *Realism and International Relations* (Cambridge: Cambridge University Press).

Dwiwedi, N. (2017). Can India 'Connect' With Central Asia?. *The Diplomat*. 30. 11. 2017 (<https://thediplomat.com/2017/11/can-india-connect-with-central-asia/>, 9. 3. 2018).

EIA (2015). *China* (<https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=CHN>, 30. 1. 2018).

Fair, C. C. a kol. (2010). *Pakistan: Can the United States Secure an Insecure State?* (Santa Monica: Rand Corporation).

Fair, C. C. (2014). *Fighting to the End: The Pakistan Army's Way of War* (New Delhi: Oxford University Press).

Filipský, J. (2008). *Stručná historie států: Indie* (Praha: Libri).

Firstpost (2017). *Indian, Kazakhstan armies begin 14-day joint exercise in Himachal Pradesh to enhance military ties*. 2. 11. 2017 (<http://www.firstpost.com/india/indian-kazakhstan-armies-begin-14-day-joint-exercise-in-himachal-pradesh-to-enhance-military-ties-4189533.html>, 11. 3. 2018).

Gady, F. (2017). Pakistan Kicks off Large Multinational Naval Exercise. *The Diplomat*. 11. 2. 2017 (<https://thediplomat.com/2017/02/pakistan-kicks-off-large-multinational-naval-exercise/>, 15. 3. 2018).

Gerring, J. (2011). The Case Study: What it is and What it Does. In: Robert E. Goodin eds., *The Oxford Handbook of Political Science* (New York: Oxford University Press), s. 1133–1166.

Gurjar, S. (2017). Is SAARC Doomed?. *The Diplomat*. 1. 4. 2017 (<https://thediplomat.com/2017/04/is-saarc-doomed/>, 13. 2. 2018).

Guruswamy, M. (2011). The China Factor. In: S. Cohen a kol., *The Future of Pakistan* (Washington, D.C.: Brookings Institution Press), s. 122–133.

Gurt, M. (2018), Leaders launch start of Afghan section of TAPI gas pipeline. *Reuters*. 23. 2. 2018 (<https://www.reuters.com/article/us-turkmenistan->

afghanistan-gas-pipeline/leaders-launch-start-of-afghan-section-of-tapi-gas-pipeline-idUSKCN1G70PU, 23. 2. 2018).

Guzansky, Y (2016). Pakistan and Saudi Arabia: How Special are the “Special Relations”? *INSS Insight* 797, s. 1–4.

Hanauer, L – Chalk, P. (2012). *India's and Pakistan's Strategies in Afghanistan* (Santa Monica: Rand Corporation).

Haqqani, H. (2010). *Pakistan: Between Mosque and Military* (Washington, D.C.: Carnegie Endowment).

Hnízdo, B. (1995). *Mezinárodní perspektivy politických regionů* (Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku).

Hobbes, T. (1651). *Leviathan* (London: Andrew Crooke).

Holman, J. (2003). Nezávislá Indie. In: Strnad a kol., *Dějiny Indie* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny), s. 819–858.

Hourelid, K. (2015). Pakistan government, frustrated by power crisis, changes tack. *Reuters*. 10. 11. 2015 (<https://www.reuters.com/article/us-pakistan-power/pakistan-government-frustrated-by-power-crisis-changes-tack-idUSKCN0SZ1AP20151110>, 21. 1. 2018).

Husain, J. (2016). *Pakistan and a World in Disorder: A Grand Strategy for the Twenty-First Century* (New York: Palgrave Macmillan).

Chand, N. (2014). China's Maritime Strategy for South Asia. *SP's Naval Forces* 4, s. 1–16.

Chandra, S. (2016). *China-Pakistan Relations: Implications for India* (New Delhi: Vij Books India Pvt Ltd).

Chandran, S. D. (2011). Alternative Regional Strategy for India: A Charm Offensive to Win the Hearts and Minds. *Institute of Peace and Conflict Studies* 161, s. 1–4.

- Chansoria, M. (2010). India-Iran Defence Cooperation. *India Defence Review* (<http://www.indiandefencereview.com/interviews/india-iran-defence-cooperation/>, 1. 3. 2018).
- Chapman, B. (2011). *Geopolitics: A Guide to the Issues* (Santa Barbara: ABC-CLIO).
- Chaturvedy, R. R. (2014). 'Neighbourhood First': Modi's Foreign Policy Mantra. *Institute of South Asian Studies* 346, s. 1–5.
- Chaudhury, D. R. (2017). India to sign two major defence deals with Bangladesh. *The Economic Times*. 4. 4. 2017 (<https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/india-to-sign-two-major-defence-deals-with-bangladesh/articleshow/58068508.cms>, 10. 2. 2017).
- Chaudhury, D. R. (2017a). India-Eurasia road almost ready, container dry run soon. *The Economic Times*. 3. 4. 2017 (https://economictimes.indiatimes.com/articleshow/57980716.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst, 2. 3. 2018).
- Chiaruzzi, M. (2011). Realism. In: Robert E. R. Devetak – A. Burke, J. George eds., *An Introduction to International Relations* (Cambridge University Press: New York).
- Chowdhury, D. R. (2013). Pakistan happy to aid in China's quest for land route to the west; India, not so much. *South China Morning Post*. 19. 11. 2013 (<http://www.scmp.com/business/commodities/article/1359761/pakistan-happy-aid-chinas-quest-land-route-west-india-not-so>, 15. 2. 2018).
- Chwe, H. (2017). How people in India see Pakistan, 70 years after partition. *Pew Research Center*. 7. 12. 2017 (<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/12/07/how-people-in-india-see-pakistan-70-years-after-partition/>, 25. 1. 2017).

- IDSAs (2016). *Is Pakistan developing 'strategic assets' in Bangladesh?*. 18. 7. 2016 (<https://idsa.in/idsanews/is-pakistan-developing-strategic-assets-in-bangladesh>, 11. 2. 2018).
- International Crisis Group (2002). *Kashmir: Confrontation and Miscalculation*. 11. 2. 2002 (https://www.files.ethz.ch/isn/28348/035_kashmir_confrontation_miscalculation.pdf, 16. 1. 2018).
- Jalili, S. (2017). Iran: Chabahar Port promise and nuclear deal threat. *Al Jazeera*. 3. 12. 2017 (<https://www.aljazeera.com/news/2017/12/iran-chabahar-port-promise-nuclear-deal-threat-171203195238768.html>, 3. 3. 2018).
- Jamal (2017). Pakistan committed to free trade agreement with GCC states. *Gulf News*. 9. 8. 2017 (gulfnews.com/business/economy/pakistan-committed-to-free-trade-agreement-with-gcc-states-1.2071445, 15. 3. 2018).
- Javaid, F. (2016). Relations between Pakistan and Central Asian Republics: An analysis. *Ma'arif Research Journal* 11, s. 67–78.
- Javaid, U. – Rashid, A. (2015). Oil and Gas Potentials of Central Asian Republics and Relations with Pakistan. *South Asian Studies* 30 (1), s. 127–148.
- Joshi, S. (2015). *Indian Power Projection: Ambition, Arms and Influence* (Abingdon: Routledge).
- Kamran, S. (2013). Pak-Gulf Defense and Security Cooperation. *Center for Pakistan and Gulf Studies*, s. 1–17.
- Kapur, S. P. – Ganguly, S. (2012). The jihad paradox: Pakistan and Islamist militancy in SouthAsia, *International Security* 37 (1), s. 111–141.
- Kaura, V. (2018). A report card on Modi's "neighborhood first" approach to foreign policy. *The Diplomat*. 1. 1. 2018 (<https://thediplomat.com/2017/12/grading-indias-neighborhood-diplomacy/>, 6. 2. 2018).

- Kavalski, E. (2011). Looking north: Central Asia and the Shanghai Cooperation Organisation. In: Scott, D. eds., *Handbook of India's International Relations* (London: Routledge), s. 201–210.
- Keck, Z. (2014). *Burma to Purchase Chinese-Pakistani JF-17 Fighter Jets*. 25. 6. 2014 (<https://thediplomat.com/2014/06/burma-to-purchase-chinese-pakistani-jf-17-fighter-jets/>, 15. 2. 2018).
- Keohane, R. O. (1986). *Neorealism and Its Critics* (New York: Columbia University Press).
- Khan, S. A. – Takrim, K. – Gul, H. (2017). Pakistan-Afghanistan Transit Trade: Pre & Post APTTA Scenario. *Journal of Managerial Sciences* 11 (1), s. 137–144.
- Khan, Z. A. (2012). China's Gwadar and India's Chahbahar: an analysis of Sino-India geo-strategic and economic competition. *Institute of Strategic Studies* 32 (4), s. 79–101.
- Khan, Z. A. – Ahmad, S. (2015). New Trends in Sino-Pak Defence and Strategic Relations since 9/11: Indian Concern. *A Research Journal of South Asian Studies* 30 (2), s. 247–263.
- Knotková-Čapková, B. (2005). *Stručná historie států: Bangladéš* (Praha: Libri).
- Kothari, R. K. (2014). India's 'Connect Central Asia Policy': Emerging Economic and Security Dimensions. *Sociology and Anthropology* 2 (6), s. 239–245.
- Kristensen, H. M. – Norris, S. R. (2016). Pakistani nuclear forces, 2016. *Bulletion Of The Atomic Scientists* 72 (6), s. 368–376.
- Kristensen, H. M. – Norris, S. R. (2017). Indian nuclear forces, 2017. *Bulletion Of The Atomic Scientists* 73 (4), s. 205–209.
- Kumar, S. (2011). India and the Himalayan states. In: Scott, D. eds., *Handbook of India's International Relations* (London: Routledge), s. 70–82.
- Kundu, N. D. (2016). *India's Emerging Partnerships in Eurasia: Strategies of New Regionalism* (New Delhi: Vij Books India Pvt Ltd).

- Kvěš, R. (2011). Indický Panregion. In: Cabada, L. – Šanc, D. a kol., *Panregiony ve 21. století: Vývoj a perspektivy mezinárodních makroregionů* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 142–177.
- Leng, R. J. (2005). Realpolitik and learning in the India–Pakistan rivalry. In: T. V. Paul eds., *The India–Pakistan Conflict: An Enduring Rivalry* (New York: Cambridge University Press), s. 103–130.
- Lewis, L. W. (2011). Balochistan and a New “Great Game” in Central Asia?. *GeoCurrents*. 20. 5. 2011 (<http://www.geocurrents.info/geopolitics/balochistan-and-a-new-great-game-in-central-asia>, 3. 3. 2018).
- Lin, C. (2017). The Belt and Road and China’s Long-term Visions in the Middle East. *ISPSW* 512, s. 1–10.
- Mahr, K. – Miglani, S. (2015). India seals nuclear energy pact with Sri Lanka, hopes to push back Chinese influence. *Reuters*. 16. 2. 2015 (<http://in.reuters.com/article/india-sri-lanka-idINKBN0LK0Y720150216>, 12. 2. 2018).
- Malik, M. (2009). The China-Pakistan Nexus. In: Wilson J. eds., *Pakistan: Struggle Within* (New Delhi: Chaman Enterprises), s. 157–198.
- Marek, J. (2002). *Stručná historie států: Pákistán* (Praha: Libri).
- Marek, J. (2003). Pákistán. In: Filipický, J. a kol., *Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Malediv, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny), s. 221–332.
- Marek, J. (2006). *Dějiny Afghánistánu* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).
- Markey, D. S. – West, J. (2016). Behind China’s Gambit in Pakistan. *Council on Foreign Relations*. Expert Brief, s. 1–8.
- Mason, S. (2016). *Military Budgets in India and Pakistan: Trajectories, Priorities and Risks* (Washington, D.C.: Stimson Center).

- Mearsheimer, J. J. (2006). Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part II). *International Relations* 20 (2), s. 231–243.
- Miglani, S. (2014). India turns to Russia to help supply arms to Afghan forces. *Reuters*. 30. 4. 2014 (<https://www.reuters.com/article/us-india-afghanistan-arms/india-turns-to-russia-to-help-supply-arms-to-afghan-forces-idUSBREA3T0J320140430>, 4. 3. 2018).
- Miller, M. C. – Gopaldaswamy, M. (2016). Cooperation in South Asia: The Case for Redefining Alliances. *Atlantic Council* (<http://www.atlanticcouncil.org/publications/issue-briefs/cooperation-in-south-asia-the-case-for-redefining-alliances>, 10. 2. 2018).
- Mishra, A. (2017). Pakistan in the Economic Cooperation Organization. *Institute of South Asian Studies* 406, s. 1–7.
- Mitton, J. (2014). The India–Pakistan rivalry and failure in Afghanistan. *International Journal* 69 (3), s. 353–376.
- Morgenthau, H. J. (2006). *Politics among nations: the struggle for power and peace* (Boston: McGraw-Hill Higher Education).
- Mullen, M. (2011). Statement of Admiral Michael Mullen, US Navy Chairman Joint Chiefs of Staff before the Senate Armed Services Committee on Afghanistan and Iraq September 22, 2011. *Senate Armed Services Committee*. 22. 9. 2011 (<https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/Mullen%2009-22-11.pdf>, 21. 2. 2018).
- Narvenkar M. (2011) Looking west 1: Iran and the Gulf. In: Scott, D. eds., *Handbook of India's International Relations* (London: Routledge), s. 167–179.
- Nawaz, S. – Guruswamy, M. (2014). India and Pakistan: The Opportunity Cost Of Conflict. *Atlantic Council* (https://www.files.ethz.ch/isn/182161/India_and_Pakistan_Opportunity_Cost_of_Conflict_web.pdf, 22. 12. 2018).

- Neo, C. (2013). China's Gwadar Pearl The port acquisition and implications for India. *Institute of South Asian Studies* 288, s. 1–4.
- OECD (2018). *What is the trade balance for Pakistan to China? (2006-2016)* (<https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/line/hs92/show/pak/all/all/1995.2016/>, 29. 1. 2018).
- OECD (2018a). *Where does Pakistan import Petroleum Gas from? (2016)* (https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/pak/show/2711/2016/, 11. 3. 2018).
- OECD (2018b). *Where does Pakistan import Refined Petroleum from? (2016)* (https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/pak/show/2711/2016/, 11. 3. 2018).
- Ogden, C. (2011). International 'aspirations' of a rising power. In: Scott, D. eds., *Handbook of India's International Relations* (London: Routledge), s. 3–13.
- Oldmixon, S. (2016). Escaping the Shadow of Pakistan. *Foreign Policy*. 10. 3. 2016 (<http://foreignpolicy.com/2016/03/10/escaping-the-shadow-of-pakistan/>, 12. 2. 2018).
- Olmstead (2014). India-Pakistan Relations: A Destructive Equilibrium. *The Diplomat*. 2. 11. 2014 (<https://thediplomat.com/2014/11/india-pakistan-relations-a-destructive-equilibrium/>, 26. 1. 2018).
- Panda, A. (2015). Pakistan and Kazakhstan Look to Increase Cooperation. *The Diplomat*. 27. 8. 2015 (<https://thediplomat.com/2015/08/pakistan-and-kazakhstan-look-to-increase-cooperation/>, 23. 2. 2018).
- Panda, A. (2015a). India's Maldivian Headache. *The Diplomat*. 26. 2. 2015 (<http://thediplomat.com/2015/02/indias-maldivian-headache/>, 14. 3. 2017).
- Panda, A. (2017). Pakistan Tests Its Nasr Short-Range Ballistic Missile System, Improving Range. *The Diplomat*. 10. 7. 2017 (<https://thediplomat.com/2017/07/pakistan-tests-its-nasr-short-range-ballistic-missile-system-improving-range/>, 26. 1. 2017).

- Panda, A. (2017a). First Indian Wheat Shipment Leaves for Afghanistan Via Iran's Strategic Chabahar Port. *The Diplomat* 30. 10. 2017 (<https://thediplomat.com/2017/10/first-indian-wheat-shipment-leaves-for-afghanistan-via-irans-strategic-chabahar-port/>, 3. 3. 2018).
- Panda, A. (2018). India Gains Access to Oman's Duqm Port, Putting the Indian Ocean Geopolitical Contest in the Spotlight. *The Diplomat*. 14. 2. 2018 (<https://thediplomat.com/2018/02/india-gains-access-to-omans-duqm-port-putting-the-indian-ocean-geopolitical-contest-in-the-spotlight/>, 19. 3. 2018).
- Pant, H. V. (2004). India and Iran: An “Axis” in the Making?. *Asian Survey* 44 (3), s. 369–383.
- Pant, H. V. (2011). India’s relations with Bangladesh. In: Scott, D. eds., *Handbook of India’s International Relations* (London: Routledge), s. 83–94.
- Pant, H. V. (2012). The Pakistan Thorn in China–India–U.S. Relations. *The Washington Quarterly* 35 (1), 83–95.
- Pant, H. V. (2012a). *India's Changing Afghanistan Policy: Regional and Global Implications* (Charleston: CreateSpace Independent Publishing Platform)
- Pape, R. (2005). Soft Balancing against the United States. *International Security* 30 (1), s. 7–45.
- Paul, T. V. (2004). Introduction: The Enduring Axioms of Balance of Power Theory and Their Contemporary Relevance. In: Paul, T. V. – Wirtz, J., J. – Fortmann, M. eds., *Balance of Power: Theory and Practice in 21st Century* (Stanford: Stanford University Press), s. 1–28.
- Pethiyagoda, K. (2017). India-GCC Relations. *Brookings Doha Center Analysis Paper* 18, s. 1–39.
- Pew Research Center (2011). *Chapter 6: How Pakistanis and Indians View Each Other*. 21. 6. 2011 (<http://www.pewglobal.org/2011/06/21/chapter-6-how-pakistanis-and-indians-view-each-other/>, 25. 1. 2018).

- Pew Research Center (2014). *Chapter 4: How Asians View Each Other*. 14. 7. 2014 (<http://www.pewglobal.org/2014/07/14/chapter-4-how-asians-view-each-other/>, 25. 1. 2017).
- Prasad, N. (2017). *Changes in India's foreign policy towards Pakistan* (New Delhi: Vij Books India Pvt Ltd).
- Price, G. (2016). South Asian integration: prospects and pitfalls. *European Union Institute for Security Studies*. Brief Issue 11, s. 1–4.
- Putz, C. (2015). Farkhon base - Will There Be an Indian Air Base in Tajikistan?. *The Diplomat*. 15. 7. 2015 (<https://thediplomat.com/2015/07/will-there-be-an-indian-air-base-in-tajikistan/>, 8. 3. 2018).
- Putz, C. (2017). Can China Help Mediate Between Afghanistan and Pakistan?. *The Diplomat*. 13. 6. 2017 (<https://thediplomat.com/2017/06/can-china-help-mediate-between-afghanistan-and-pakistan/>, 21. 2. 2018).
- Ramachandran, S. (2018). India and the Maldives Emergency. *The Diplomat*. 8. 2. 2018 (<https://thediplomat.com/2018/02/india-and-the-maldives-emergency/>, 13. 2. 2018).
- Repkina, A. (2016). North-South Transport Corridor begins functioning. *Russia Beyond*. 12. 12. 2016 (https://www.rbth.com/blogs/the_outsiders_insight/2016/12/12/long-awaited-north-south-corridor-close-to-launch_655489, 2. 3. 2018).
- Riaz, A. (2016). *Bangladesh: A Political History since Independence* (London: I.B.Tauris & Co Ltd).
- Riaz, A. – Raji, A. A. (2011). Who are the Islamists?. In: Riaz, A. – Fair, C. C. eds., *Political Islam and Governance in Bangladesh* (New York: Routledge).
- Roche, E. (2015). Narendra Modi's visit brings Central Asia back in focus. *Livemint*. 15. 7. 2015 (www.livemint.com/Politics/7iJD1gvVb9VWUoIiPLHjQK/Narendra-Modis-visit-brings-Central-Asia-back-in-focus.html, 10. 3. 2018).

- Roy, M. S. (2013). India's 'Connect Central Asia' Policy: Building Cooperative Partnership. *Indian Foreign Affairs Journal* 8 (3), s. 301–316.
- Rubin, B. R. – Rashid, A. (2008). From Great Game to Grand Bargain: Ending Chaos in Afghanistan and Pakistan. *Foreign Affairs* 87 (6), s. 30–44.
- Sajjanhar, A. (2016). India-Central Asia relations: Expanding vistas of partnership. *Observer Research Foundation*. 22. 6. 2016 (www.orfonline.org/expert-speaks/india-central-asia-relations-expanding-vistas-of-partnership/, 8. 3. 2018).
- Sachdeva, G. (2016). *India in a Reconnecting Eurasia: Foreign Economic and Security Interests* (Washington, D.C.: Rowman & Littlefield).
- Scott, D. (2011). Preface: Setting the scene. In: Scott, D. eds., *Handbook of India's International Relations* (London: Routledge), s. xix–xxviii.
- Shah, S. K. (2017). *India and Its Neighbours Renewed Threats and New Directions* (New Delhi: Vij Books India Pvt Ltd).
- Sharma, R. (2011). India's relations with Afghanistan. In: Scott, D. eds., *Handbook of India's International Relations* (London: Routledge), s. 107–117.
- Sharma, R. (2014). NE terror, China: What's on PM Modi's Bhutan trip agenda?. *First Post*. 15. 6. 2014 (<http://www.firstpost.com/world/ne-terror-china-whats-on-pm-modis-bhutan-trip-agenda-1571127.html>, 6. 2. 2018).
- Shepard, W. (2016). China And India To Build Sri Lanka's Colombo Financial City Together?. *Forbes*. 11. 10. 2016 (<https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2016/10/11/china-and-india-to-build-colombo-financial-city-together/#2794acaf59c7>, 12. 2. 2018).
- Siddiqui, H. (2018). India, Iran to discuss deepwater pipeline. *Financial Express*. 14. 2. 2018 (<http://www.financialexpress.com/india-news/india-iran-to-discuss-deepwater-pipeline/1065242/>, 20. 3. 2018).

- Siddique, Q. (2014). Deeper than the Indian Ocean? An Analysis of Pakistan-China Relations. *Centre for International and Strategic Analysis*. SISA Report 16, s. 1–44.
- Singh, A. (2017). India's middle eastern naval diplomacy. *Observer Research Foundation*. 28. 7. 2017 (<http://www.orfonline.org/research/india-middle-eastern-naval-diplomacy/>, 19. 3. 2018).
- Singh, P. (2016). CPEC: Corridor of Discontent. *Institute for Defence Studies and Analyses*. Issue Brief, s. 1–8.
- SIPRI (2017). *TIV of arms exports to Pakistan, 2001-2016* (http://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_values.php, 29. 1. 2018).
- Small, A. (2015). *The China-Pakistan Axis: Asia's New Geopolitics* (New York: Oxford University Press).
- State Council of the People's Republic of China (2008). *Full text of joint statement between China and Pakistan*. 17. 10. 2008 (http://www.gov.cn/misc/2008-10/17/content_1123408.htm, 27. 1. 2018).
- Statfor (2012). *The Geopolitics of India: A Shifting, Self-Contained World*. 1. 4. 2012 (<https://www.stratfor.com/analysis/geopolitics-india-shifting-self-contained-world>, 22. 1. 2018).
- Stephenson, J. (2016). India and Pakistan's evolving relationships with the Gulf. *Strategic Comments* 22 (7), s. 1–2.
- Swami, P. (2007). *India, Pakistan and the Secret Jihad: The Covert War in Kashmir, 1947–2004* (London: Routledge).
- Tariq, M. a kol. (2015). India-Pak Rivalry in Afghanistan. *FWU Journal of Social Sciences* 1 (2), s. 15–24.
- Tasch, B. (2015). One of the world's strangest border disputes is officially over. *Business Insider*. 3. 8. 2015 (<http://www.businessinsider.com/india-bangladesh-border-dispute-over-2015-8>, 10. 2. 2017).

Tharoor, I. (2015). What China's and Pakistan's special friendship means. *The Washington Post*. 21. 4. 2015 (https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/04/21/what-china-and-pakistans-special-friendship-means/?utm_term=.cf8cf9d1d489, 31. 1. 2018).

Townsend, S. (2017). UAE-India bilateral trade to grow by 6% per year, says official. *The National*. 8. 11. 2017 (<https://www.thenational.ae/business/uae-india-bilateral-trade-to-grow-by-6-per-year-says-official-1.674161>, 21. 3. 2018).

Trivedi, R. (2008). *India's Relations with Her Neighbours*. (New Delhi: Isha Books).

The Economic Times (2017). *Nepal-India defence cooperation interdependent: Prime Minister Narendra Modi*. 24. 8. 2017 (<https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/nepal-india-defence-cooperation-interdependent-prime-minister-narendra-modi/articleshow/60208006.cms>, 6. 2. 2018).

The Economic Times (2017a). PM Narendra Modi heads to Sri Lanka as Chinese influence rises. 11. 5. 2017 (<https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/pm-narendra-modi-heads-to-sri-lanka-as-chinese-influence-rises/articleshow/58621933.cms>, 13. 2. 2018).

The Economic Times (2018). *India launches first auction of exploration blocks under new licensing policy*. 18. 1. 2018 (<https://economictimes.indiatimes.com/industry/energy/oil-gas/india-launches-first-auction-of-exploration-blocks-under-new-licensing-policy/articleshow/62557212.cms>, 21. 1. 2018).

The Economist (2013). *China's foreign ports: The new masters and commanders*. 8. 6. 2013 (<http://www.economist.com/news/international/21579039-chinas-growing-empire-ports-abroad-mainly-about-trade-not-aggression-new-masters#print>, 13. 2. 2017).

The Economist (2017). *What is India's "Cold Start" military doctrine?*. 31. 1. 2017 (<https://www.economist.com/blogs/economist-explains/2017/02/economist-explains>, 26. 1. 2018).

The Express Tribune (2016). *Pakistan seeks closer military ties with Sri Lanka*. 5. 1. 2016 (<https://tribune.com.pk/story/1022201/pakistan-sri-lanka-ink-eight-mous/>, 13. 2. 2018).

The Indian Express (2009). *'Pak played key role in Lanka's victory over Tamil Tigers'*. 29. 5. 2009 (<archive.indianexpress.com/news/pak-played-key-role-in-lankas-victory-over-tamil-tigers/467482/>, 13. 2. 2018).

The Indian Express (2017). *Military strength: How do India, China and Pakistan compare?* 18. 7. 2017 (<http://indianexpress.com/article/world/military-strengths-how-do-india-china-and-pakistan-compare-4749146/>, 22. 1. 2017).

The Indian Express (2017a). *Nawaz Sharif to embark on 3-day visit to Maldives on Tuesday*, 24. 7. 2017 (<http://indianexpress.com/article/pakistan/nawaz-sharif-to-embark-on-3-day-visit-to-maldives-on-tuesday-4765107/>, 15. 2. 2018).

The Indian Express (2018). *India joins Ashgabat agreement*. 2. 2. 2018 (<http://indianexpress.com/article/india/india-joins-ashgabat-agreement-5048314/>, 9. 3. 2018).

The Times of India (2017). *India-Bangladesh joint exercise SAMPRITI 2017 to begin next week*. 3. 11. 2017 (<https://timesofindia.indiatimes.com/india/india-bangladesh-joint-exercise-sampriti-2017-to-begin-next-week/articleshow/61491789.cms>, 10. 2. 2018).

The World Bank (2017). *India* (<https://data.worldbank.org/country/india>, 21. 1. 2017).

The World Bank (2017a). *Pakistan* (<https://data.worldbank.org/country/pakistan>, 21. 1. 2017).

The World Factbook (2018). *South Asia: INDIA* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html>, 20. 1. 2018).

The World Factbook (2018a). *South Asia: PAKISTAN* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pk.html>, 20. 1. 2018).

Varshney, S. (2017). The Bilateral Trade Relations between India and Saudi Arabia. *International Journal of Management and Commerce Innovations* 5 (2), s. 759–762.

Wagner, C. (2017). Rethinking South Asia. *German Institute for International and Security Affairs*. SWP Comments 30, s. 1–4.

Wang, L. (2017). Opportunities and Challenges of the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) and Implications for US Policy and Pakistan. *Asia Pacific Bulletin* 395, s. 1–2.

Walt, S. M. (1987). *The Origins of Alliances* (London: Cornell University Press).

Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics* (Boston: Addison-Wesley).

Waltz, K. N. (2001). *Man, the State and War* (New York: Columbia University Press).

Worldometers (2018). *India Population* (<http://www.worldometers.info/world-population/india-population/>, 19. 1. 2018).

Worldometers (2018a). *Pakistan Population* (<http://www.worldometers.info/world-population/pakistan-population/>, 19. 1. 2018).

Zhanaltay, Z. (2015). Current Situation of the International North South Transport Corridor. *Euroasian Research Institute* (<http://eurasian-research.org/en/research/publication/e-bulletin/current-situation-international-north-south-transport-corridor>, 2. 3. 2018).

10. Resumé

This diploma thesis focuses on the geopolitical rivalry between India and Pakistan in the wider regional context. The main goal of the thesis is to find out how the continuous animosity between the two nations influences the neighbouring actors and regions, and which sort of strategies do India and Pakistan employ in their efforts to gain advantages over one another. Based on the presented goal we set up three research questions concerning the actors' motivations to carry on the reciprocal geopolitical competition; the way in which the rivalry demonstrates itself in their relationships with neighbouring countries; and the strategies that India and Pakistan employ, respectively, whether these strategies can be defined in the concepts of hard, soft or asymmetric balancing.

The theoretical background of this thesis introduces the key concepts of neorealist approach to the study of international politics with emphasis on Stephen M. Walt's balance of threat theory. Utilizing Walt's concept of threat we answer the first research question by stating that not only less powerful Pakistan but also India tend to follow balancing logic since the perception of aggressive intentions and geographic proximity outweigh in this case the importance of the remaining sheer "material" determinants, i.e. aggregate power and offensive capabilities. In the broader context this presumption is further affirmed by taking into consideration the connotations of "mutually assured destruction" between the two nations as well as Chinese growing influence in the defined wider region. Based on that we conclude that Indian and Pakistani activities towards the neighbouring actors represent, in fact, completely contradictory geopolitical tendencies. E.g., as India tries to solidify its position as regional hegemon within stable Indian subcontinent, Pakistan aims to destabilize its surroundings and hinder regional cooperation to prevent this from happening; or as India aims to consolidate friendly (democratic) government in Afghanistan, Pakistan latently cooperates with Taliban and other militant anti-governmental groups, etc. Lastly, considering the strategies employed by the two rivals, we conclude that Pakistan on the one hand combines actions

definable in terms of hard, soft and even asymmetric balancing, while India on the other hand mainly adopts soft balancing strategies.

11. Přílohy

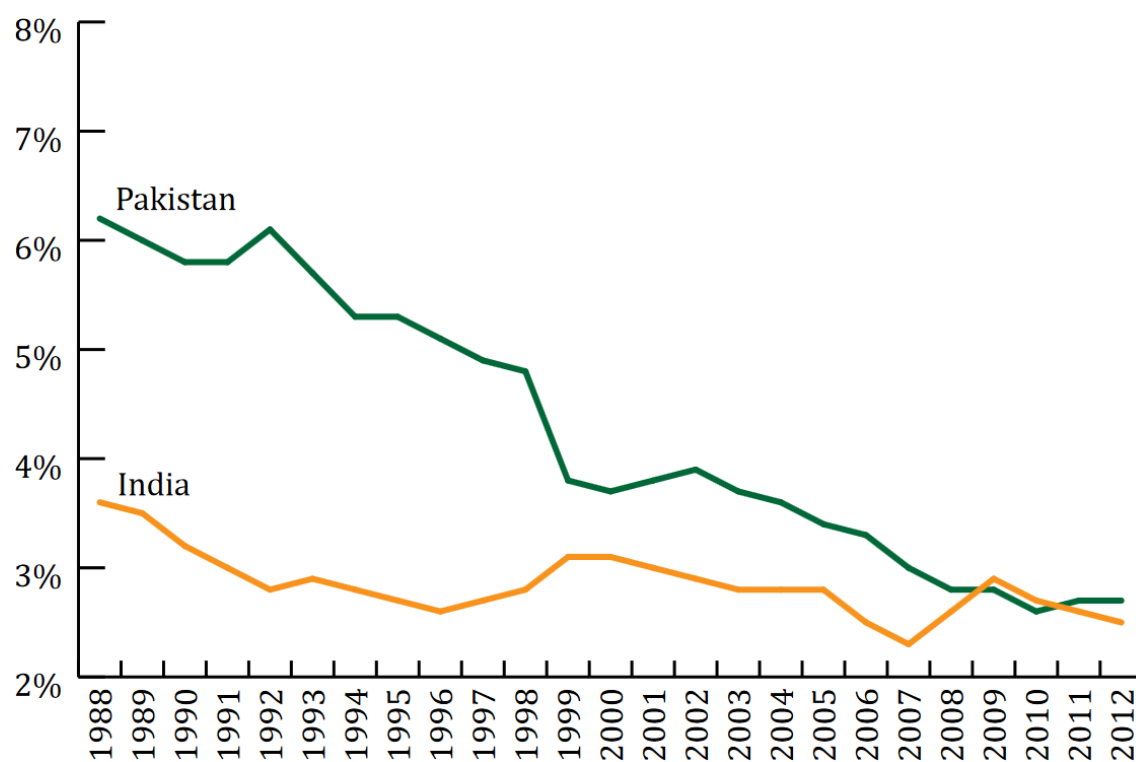
Příloha 1. Mapa Džammú a Kašmír po roce 1947.

(Holman 2003: 825).

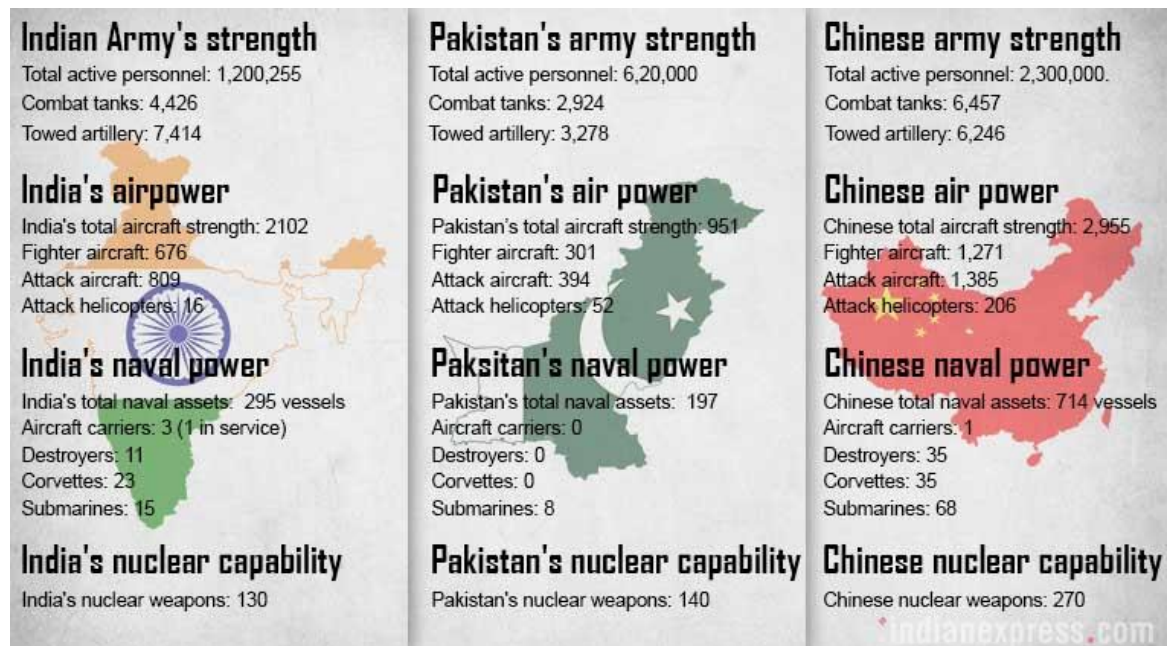
Příloha 2. Pokles vojenských výdajů v % HDP po jaderných testech v roce 1998.

Military Spending as a Percentage of GDP

(Nawaz a Guruswamy 2014: 1).

Příloha 3. Indické, pákistánské a čínské vojenské síly ve vzájemném porovnání.

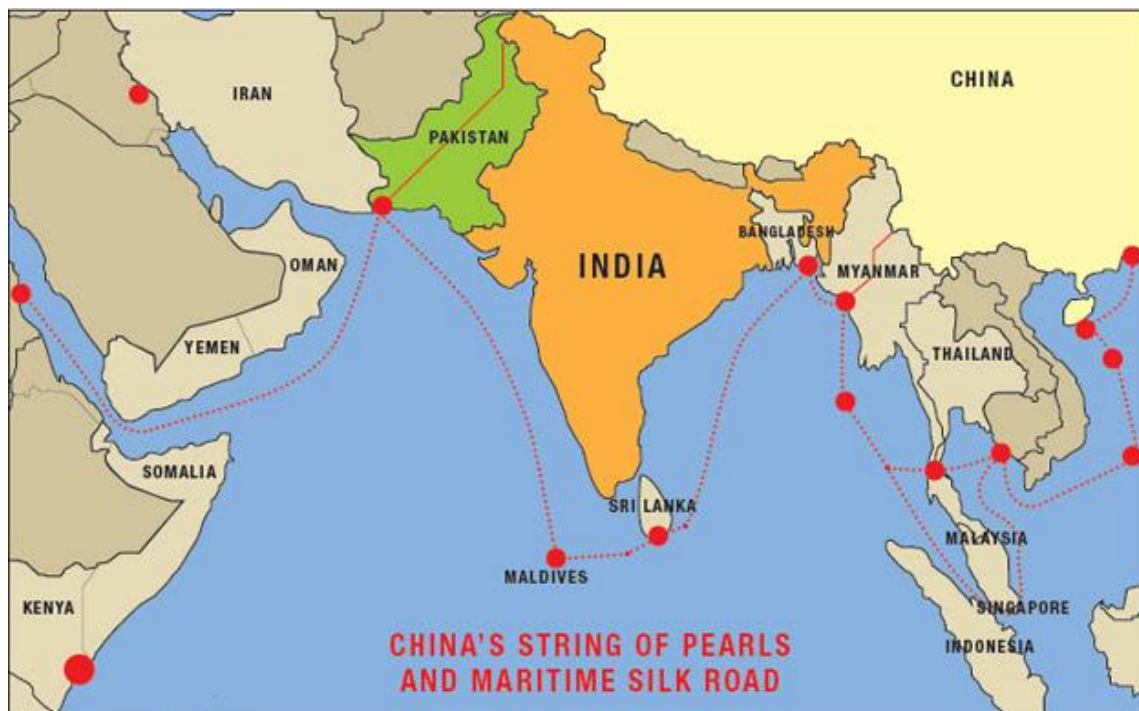
(The Indian Express 2017).

Příloha 4. CPEC jakožto potenciální zkratka pro čínský energetický import z Perského zálivu.

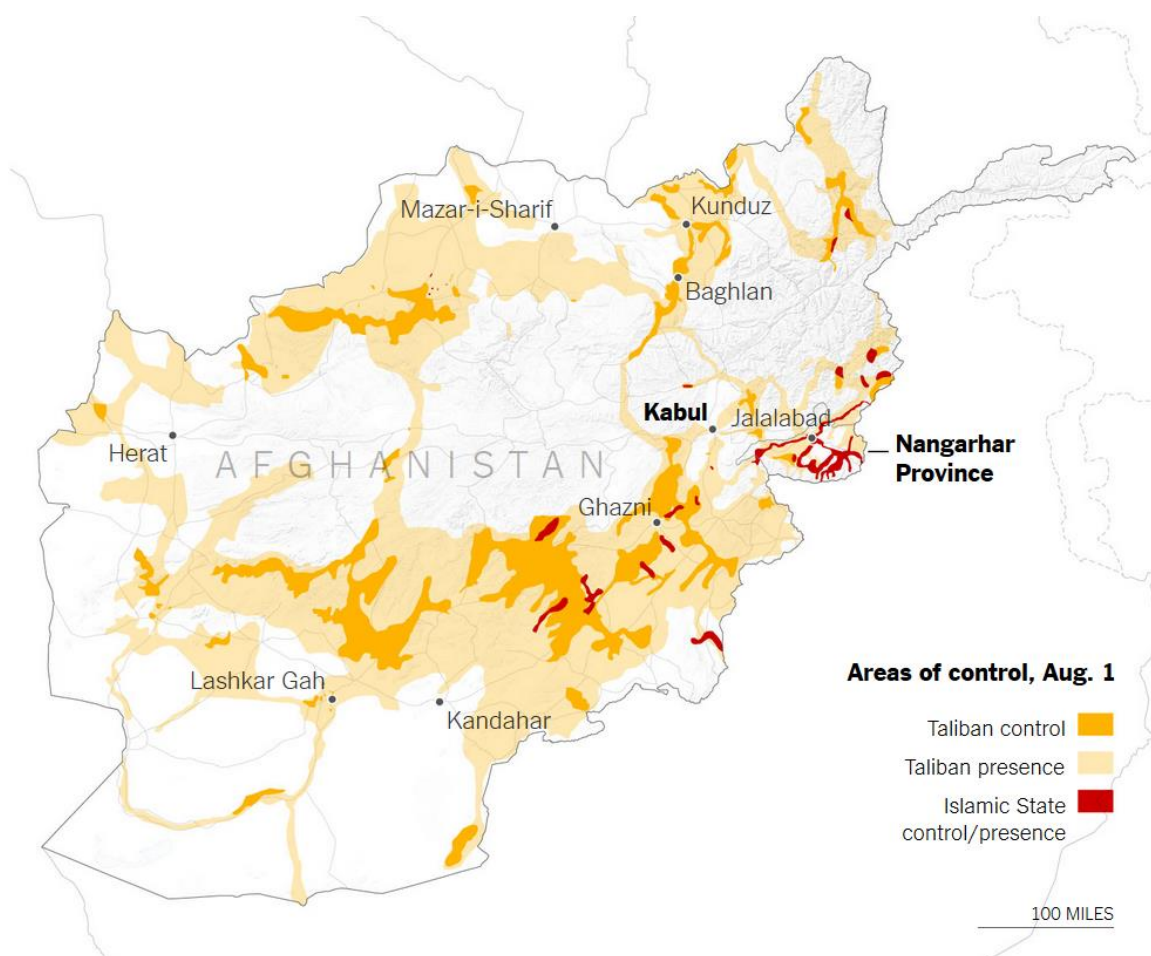
(Chowdhury 2013).

Příloha 5. Námořní Hedvábná stezka – strategie „šňůra perel“.

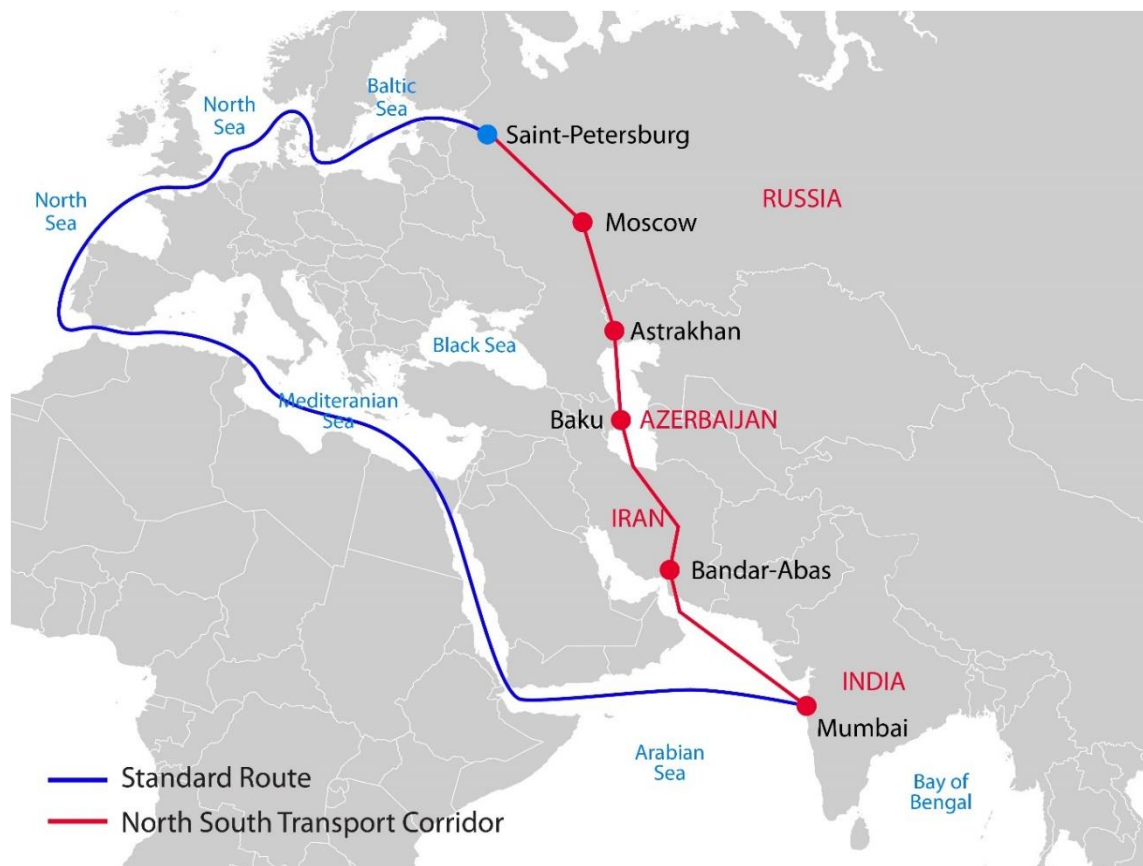
Chand (2014: 1).

Příloha 6. Mapa znázorňující oblasti pod kontrolou afghánského hnutí Tálibán v roce 2017.

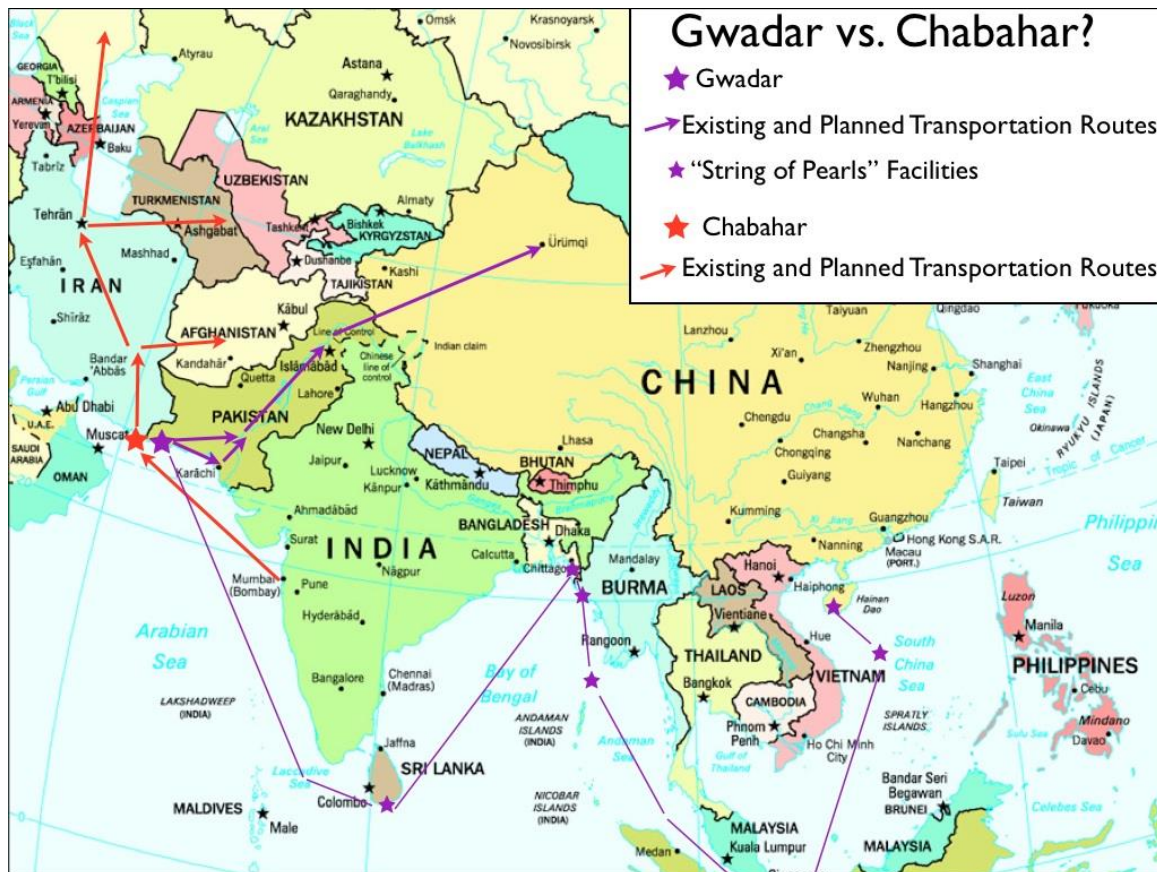
(Almukhtar 2017).

Příloha 7. The International North–South Transport Corridor – INSTC.

(Repkina 2016).

Příloha 8. Komplexní porovnání indického soupeření s Čínou a Pákistánem v širším regionu s důrazem na geostrategickou důležitost přístavů Gwadar a Čáhbahár.

(Lewis 2011).